

9
jaro
08

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

v
čas

vydává Prázdninová škola Lipnice

KNIHA PRO KAŽDÉHO, KDO SE V ŽIVOTĚ SETKAL SE SVĚTEM JAROSLAVA FOGLEARA

Sborník přináší půl sta příspěvků (především odborných reflexí) ilustrujících nepřehlednou šíři sociálního ovlivnění touto osobností a jejím dílem.

Cílem není biografický pohled do minulosti, ani oslavné ódy k výročí, ale hledání impulsů, jež mohou i dnes podnítit k zamyšlení. Budete si moci přečíst o morálních apelech, můžete žasnout nad počtem okýnek, která jsou věnována v Rychlých šípech ženám, zjistit, že odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody foglarovky nečtou, zatímco univerzitní profesori ano, vážit argumenty literárních kritiků a paralely hlubinné psychologie, hledat místopis stínadelských zvonů, zvažovat, do jaké míry lze na tvorbu navázat novými příběhy či jak je převést na divadelní prkna, proniknout do svěbytného sběratelského oboru, ale také si ujasnit, s čím se může badatel „foglarolog“ setkat v Památníku národního písemnictví.

A pochopitelně i mnoho dalšího, třeba právě pro vás ještě zajímavějšího.

Jaroslav Foglar

Prototyp zážitkového pedagoga, spisovatel a vychovatel, autor Rychlých šípů a Hochů od Bobří řeky (vedle čtvrtstovky dalších svazků sebraných spisů), jedinec držící světový rekord v délce nepřetržitého vedení oddílu (60 let) či počtu táborů (1925–1984), redaktor časopisu pro mládež s neuvěřitelným počtem více než 200 000 výtisků každý týden, autor myšlenky čtenářských klubů, krabičky posledního záchranu, lovu bobříků či Modrého života, muž, po němž zbylo mj. na 270 kartonových krabic archivního materiálu.

VYDAVATELEM KNIHY JE
PRÁZDNINOVÁ ŠKOLA LIPNICE
JAROMÍROVA 51, 120 00 PRAHA 2
TEL. +420 224 942 534
E-MAIL: PSL@PSL.CZ | WWW.PSL.CZ

VE SPOLUPRÁCI SE
SDRUŽENÍM PŘÁTEL JAROSLAVA FOGLEARA
P.O. BOX 245, 658 45 BRNO
KONTAKTNÍ E-MAIL: SPJF@SPJF.CZ | WWW.SPJF.CZ

FENOMÉN FOGLEAR

Dva JAROSLAVI (JANETON)

EDICE GYMNASION

SVAZEK 01

knihu lze zakoupit na
www.predplatne.cz
v kanceláři PŠL
(viz adresu vlevo)
a u vybraných
knihkupců

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

číslo 9, jaro 2008

vychází 1. 5. 2008

Vydavatel:
Prázdninová škola Lipnice –
Outward Bound ČR
www.psl.cz

IČ: 00499099

Adresa redakce:
Jaromírova 51
12000 Praha 2-Nusle
redakce@gymnasion.info
www.gymnasion.info

Evidenční číslo: MK ČR E 15053
ISSN 1214-603X

Vychází dvakrát ročně.
Doporučená cena 149 Kč.
Informace o objednávkách a předplatném
najdete na poslední vnitřní straně časopisu.
Tisk: Agentura NP, Staré Město.

Členové redakční rady

- Doc. PhDr. Václav Břicháček
- Dr. Zbigniew Jan Czendlik
- PhDr. Allan Gintel, CSc.
- Prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D.
- Mgr. Radek Hanuš
- Doc. Ing. Ivan M. Havel, Ph.D.
- JUDr. Milena Holcová
- Michal Horáček
- Petr Hora-Hořejš
- Doc. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.
- Andy Martin, Ph.D.
- Doc. PhDr. Jiří Němec, Ph.D.
- Doc. PhDr. Jan Neuman, CSc.
- RNDr. Miloslav Nevrlý
- Mgr. Zuzana Paulusová
- Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
- Prof. PhDr. Vladimír Smékal, CSc.
- Miloš Zapletal

Partneři časopisu

- Adventure for Thought
Training & Consulting
(Polsko)
- Štúdio zážitku –
Outward Bound Slovakia (Slovensko)
- Éleményakadémia
Kozhasznu Egyesulet (Maďarsko)
- Department of Management,
Massey University
(Nový Zéland)
- Fakulta tělesné kultury
Univerzity Palackého
v Olomouci
- Fakulta tělesné výchovy a sportu
Univerzity Karlovy v Praze
- Divadelní fakulta JAMU v Brně –
odborný konzultant pro oblast
dramatické výchovy

Obsah

Úvodem vedoucí rubriky: Ivo Jirásek

Ivo Jirásek: **Čas na čas** 7

P(r)ožitek ze slova... **Ivan M. Havel:**
Autobiografický čas člověka 9

Zamyšlení nad rolí lidské paměti ve vnímání času.
Jak a na základě čeho si vybavujeme prožité okamžiky,
co je to epizodická paměť a životní panoráma, proč si
něco pamatujeme velmi živě a něco vůbec.

Web+ www.gymnasion.info
Miroslav Kašpar:
Zamyšlení o čase pro čas-opis *Gymnasion*.

Teorie vedoucí rubriky: Ivo Jirásek

Jan Sokol: **Máte čas?** 15
Fyzikální pojetí času v nepředvídatelné realitě.
Vzájemné prolínání minulosti, přítomnosti a budouc-
nosti a vztahy mezi nimi. Co je to čas a jak mu
můžeme porozumět.

Martina Pavlíková:
Ke konstituovanosti
zážitkové pedagogiky 21
Studie přináší argumenty pro vnímání zážitkové peda-
gogiky jako stabilizovaného oboru a vyzývá k diskusi
nad touto problematikou.

Ivo Jirásek: **Širší sociální kontext**
zážitkové pedagogiky 25
Příspěvek k neustálému hledání zastřešujícího názvu
pro naši praktickou činnost: pedagogika není totéž co
výchova, navíc existuje i širší rámec našeho působení –
význam mezioborovosti projevů pohybové kultury.

Aplikace vedoucí rubriky: Jan Kolář

Karla Brücknerová:
Učení zážitkem na vysoké škole 31
Zážitková pedagogika a vysokoškolské studium –
neslučitelné, nebo naopak funkční spojení?
Význam formulace cílů při rozhodování o metodách.
Požadavek autenticity jako prostředku poznávání.

Aleš Pokorný: **Jak nám běží čas** 34
Fenomén času jako téma kurzu *Intertouch 2006*.
Přípravy a průběh kurzu, inspirační zdroje,
nejsilnější momenty.

Martina Kamenská-Turečková:
Rendez-Vous s časem 39
O zbrusu novém kurzu time managementu. Otevřený
kurz (nejen) pro manažery, který umožňuje porovnat,
realizovat či vymyslet nové postupy nakládání s časem.

Web+ www.gymnasion.info
Vladimír Srb: Chce to čas
Rozhovor na téma kterak neziskovka pronikla do školy.

Metoda vedoucí rubriky: Petra Drahanská

Bohuslav Stránský: **Carpe diem** 47
Čas jako jeden z nástrojů metody v rukou
zážitkového pedagoga při přípravě programů –
na co nezapomenout, na co myslet neustále
a na co si vzpomenout v pravou chvíli.

Vlastimil Kubát – Pajda:
Kapky vody, které skálu prorážejí 51
Výhody a nevýhody woodcrafterského přístupu
„pomaleho času“ jako protipól k intenzivním rekreač-
ním režimům. Nároky společnosti na využití času.

Petr Kubala: **Zážitek je živá bytost** 53
Jak aktivně pracovat se zážitky a zkušenostmi, jejichž
význam je proměnný v čase. Důležitost revidování zážit-
ků pro tvorbu a ujasňování zkušeností.

Daniel Drahanský:
Trojúhelníková základna 56
Podíl realizátorů, účastníků a zadavatelů na vymezení
cílů a záměrů kurzu. Jak připravit kvalitní kurz
i s velmi obecným zadáním.

Inspirace

vedoucí rubriky: Martina Kamenská-Turečková

Recenze knih 65, 69, 77, 78
Tyranie okamžiku | Děvčátko Momo a ukradený čas |
Čas a rytmus | Volný čas ve středověku

Hra: Metronom 61
Popis výtvarné akce Boba Stránského, jejíž podstatou
je nechat se vést časem života, který odbíjí v rytmu
tepu našeho srdce.

Hra: Sypání Mandaly 62
Popis filosoficko-výtvarné řemeslné akce,
která prochází celým tělem, nejenom myslí.

Simona Trávníčková:
Vinařské a kulturní centrum Sádek 64
Tip na výlet či kurz v objektu mezi Znojmem a Telčí,
na okraji vesničky Kojetice. Centrum nabízí útulné
prostory situované v nádherném prostředí.

Milada Borároš: Mecsextrem Park 66
Jen jedno sousto maďarského guláše – jízlivé svůdný
portrét městského outdoorového centra
nacházejícího se na jihu Maďarska.

Daniela Zounková a Dominika Chromik:
Cittaslow, tedy Pomalá města 68
Existují místa, kde se proti všemožnému zrychlování,
unifikaci a stresu rozhodli postavit: Cittaslow –
Pomalá města. Vznik hnutí, odlišnosti v organizaci
běžného života a podmínky členství.

Martina Válková
a Martina Kamenská-Turečková:
Tempus, spolek k zadržení času 70
Kdo se vydává hledat svůj vlastní čas, nedělá
bezpodmínečně jiné věci, ale pokud možno dělá věci
jinak. Aktivita spolku a jeho působení.

Barbora Hrdinová:
Proměny v čase – čas proměn 72
Čtivá zpráva o přípravě muzejně pedagogického
projektu *Expozice času* ve Sternberku. Co vše bude
nejen k vidění, komu je expozice určena, možnost
interaktivní výuky mimo třídu.

Jiří Němec:
Jak se chytá zebra a trhá pampevlk 78
Drobná lingvistická inspirace.

Web+ www.gymnasion.info
Kateřina Ráber: Času dveře nepřibouchneš

Osobnosti

a organizace vedoucí rubriky: Boris Janča

Roman Šantora:
Sto prý rok skautingu 81
Minulost, budoucnost ale hlavně současnost
skautského hnutí spolu se stručným představením
Nového skautského programu popisuje
Roman Šantora.

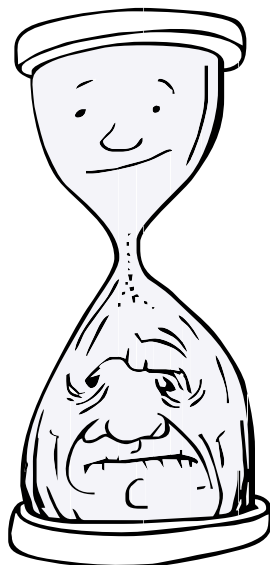
Allan Gintel: Hovory na jedné louce 86
Nedokončený portrét Pavla Tajovského
V zimě roku 1980 se uzavřela krátká životní pouť
Pavla Tajovského, jedné z osobností stojících
nejen u zrodu *PŠL*. Jeho život i myšlenky
přibližuje Allan Gintel.

Štafeta osobností:
Ota Holec > Vladimír Smékal 91
V tomto čísle předává Ota Holec štafetový kolík
profesoru psychologie Vladimíru Smékalovi.
Rozprávěli spolu nejen o životní cestě, poznávání
osobnosti nebo spiritualitě.

Poslední strany

Jiří Němec:
(Po)tvoření: ohlédnutí
za černou skříňkou 96

Petra Drahanská:
Výzva Hledejte poslání 97

Vedení projektu

Ivo Jirásek sefredaktor@gymnasion.info

Michal Stránský michal@sky.cz

Petra Drahanská perta@quick.cz

Renáta Trčková trckova@psl.cz

Redakce

Ivo Jirásek, šéfredaktor

Hana Bednářová, jazyková korektorka

bednarovahana@seznam.cz

Pepa Středa, obrazový redaktor

pepastreda@volny.cz

Ondra Tůma, kresby ondra.tuma@volny.cz

Michal Stránský, grafický design a sazba

Ivana Turčová, překladatelka turcova@ftvs.cuni.cz

Renáta Trčková, ekonomika a marketing

Lucie Škáchová, distribuce, web skachova@psl.cz

Blíží představení vedení projektu a redakce najdete na www.gymnasion.info

Redaktoři (vedoucí rubrik)

Teorie: **Doc. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.** (1964), přednáší na *Fakultě tělesné kultury UP* (filosofii, religionistiku, etiku), dlouholetý instruktor *Prázdninové školy Lipnice*, konzultant *Outward Bound – Česká cesta*, člen *International Association for the Philosophy of Sport* a *British Philosophy of Sport Association*. sefredaktor@gymnasion.info

Aplikace: **Jan Kolář** (1978), interní doktorand a odborný pracovník *Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty MU*, vedoucí projektu *Akademického centra osobnostního rozvoje*, zakladatel a člen výkonného výboru o.s. *Educatio*. jankolar@phil.muni.cz

Metoda: **MgA. Petra Drahanská, Ph.D.** (1977), pracuje jako lektorka v *Outward Bound – Česká cesta, s.r.o.*, specializuje se na oblast divadlo v managementu. perta@quick.cz

Inspirace: **Mgr. Martina Kamenská-Turečková** (1976), šéfinstruktorka *Outward Bound – Česká cesta* a *Prázdninové školy Lipnice*, umělecká kovářka. Absolvovala tříletý waldorfský seminář, magistra biologie. art.amen@volny.cz

Osobnosti a organizace: **Ing. Boris Janča** (1982) se jako doktorand katedry podnikového hospodářství *ESF MU* snaží upotíkat pozornost akademického managementu na oblast zážitkového vzdělávání. Instruktor *PŠL* a *Hnutí GO!*, spolupracovník *OB–ČČ*. b.janca@centrum.cz

Autoři čísla

MgA. Milada Boráros (1978), lektorka dramatické výchovy, loutkářka, toho času na mateřské dovolené. Žije v Maďarsku. mikulele@tiscali.cz

Mgr. Karla Brücknerová (1980), interní doktorandka a odborná pracovnice *Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty MU – Akademického centra osobnostního rozvoje*, externě vyučuje na *JAMU*. brucknerova@phil.muni.cz

Daniel Drahanský (1972), trenér, odborný garant oblasti tréninku a rozvoje managementu v *Outward Bound – Česká cesta*. daniel.drahansky@quick.cz

PhDr. Allan Gintel, CSc. (1947), psycholog a podnikatel, iniciátor vzniku *Prázdninové školy Lipnice* a její první předseda. allan.gintel@c-box.cz

Mgr. Vladimír Halada (1960), freelance grafik a majitel studia *VLHAdesign*, člen občanského sdružení *DoNitra*, o.s. *Argo* a o.s. *Vyhlídky*. Instruktor a člen *Správní rady PŠL*. vlha@vlha.cz

Ing. Otakar Holec (1948), manažer v rodinné firmě *Granit Holec* (Kroměříž). Dlouholetý instruktor *PŠL* (od založení roku 1978), v letech 1987 až 1999 předseda *PŠL*. holec@nextra.cz

Ing. MgA. Barbora Hrdinová (1978), projektová manažerka *DRING Consulting* – grantové a dotační poradenství, odborná asistentka na *MZLU Brno* – regionální politika. Členka *správní rady PŠL*. xxysilko@mendelu.cz

Dominika Chromik (1979, Polsko, Poznaň), psycholožka, trenérka *Academy of Knowledge*, účastnice mezinárodních kempů organizovaných *Civil Service International*, trenérka *Odyssey of the Mind*. chrominika@tlen.pl

Mgr. Martina Krejčí (1981), učitelka na *ZŠ Chabálova v Brně*, instruktorka *Outward Bound – Česká cesta*, elévka *Prázdninové školy Lipnice*, členka o.s. *Kritické myšlení a Společnosti pro starou hudbu*. martina.krejci@gmail.com

Mgr. Petr Kubala (1978),
lektor *Outward Bound – Česká cesta a Hnutí GO!*
pkubala@centrum.cz

Bc. Vlastimil Kubát (1963), pedagog volného času *CVČ Duhovka Břeclav*, náčelník kmene *Ligy lesní moudrosti Wannawega Břeclav*, člen *Ústřední rady orlích per LLM České republiky*. pajda@duhovka.cz

Doc. PhDr. Jiří Němec, Ph.D. (1970), přednáší na *Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity* sociální pedagogiku a pedagogiku volného času. nemec@ped.muni.cz

MgrA. Lucia Obenau (1976), bábkoherečka venující sa vzdelávaniu dospelých ako šéftrenerka *Project Outdoor Slovakia* a inštruktorka *Prázdninovej školy Lipnice*, umelecky spolupracujúca s filmovými festivalmi, členka o.s. *Hory a Mesto a OB Slovakia*. obenau@projectoutdoor.sk

MUDr. Aleš Pokorný (1972), lektor a bezpečnostní garant společnosti *Outward Bound – Česká cesta a Prázdninová škola Lipnice – Outward Bound*. ales_pokorny@hotmail.com

Prof. Jan Sokol, Ph.D. CSc. (1936), přednáší na *Fakultě humanitních studií UK* (filosofii, antropologii, religionistiku), překladatel (filosofické texty, spolupráce na ekumenickém překladu bible), bývalý ministr školství, člen předsednictva *Grantové agentury ČR*. sokol@fhs.cuni.cz

MgrA. Bohuslav Stránský jr. (1970), dlouholetý instruktor *PŠL a OB-ČC*, designer a grafik, lektor a projektový manažer na volné noze; na *Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně* vede *Ateliér vizuální komunikace*. bs@uh.cz

Roman Šantora (1973), věnuje se vzdělávání dospělých a metodice skautské výuky, je koordinátorem skupiny, která připravuje nový výchovný program *Junáka*, několik let vedl kurzy pro starší skauty *Fons* a podílel se na kurzech *Prázdninové školy Lipnice*. roman.santora@junak.cz

Simona Trávníčková (1983), studentka *PrF MU Brno*. Spolupracovnice *Outward Bound – Česká cesta*, členka *Hnutí GO!* simona.travnickova@seznam.cz

Mgr. Martina Válková (1976), tlumočnice, překladatelka, lektorka jazykových kurzů. mar.mar@centrum.cz

Mgr. Daniela Zounková (1974), překladatelka, tlumočnice z angličtiny a norštiny, lektorka a outdoorová instruktorka. Vyučuje na *FF MU* a pracuje pro *Outward Bound*. Instruktorka *Prázdninové školy Lipnice*. zounkova@seznam.cz

Úvodem

Úvodem úvodu musím přičinlit poznámku k nepřehlédnutelné změně formátu našeho časopisu. Po čase jsme se rozhodli přistoupit k většímu množství radikálních změn, které vás na dalších stranách čekají. Tou na první pohled snad méně patrnou, avšak velmi podstatnou, je personální obměna redakční rady. Oslovili jsme „osobnosti s přesahem“, tedy jedince schopné (a ochotné) dodávat myšlenkové impulsy a podněcovat k zamyšlení. Nepřehlédněte, prosím, hned v tiráži (s. 1) zvučná jména filosofů, pedagogů, psychologů, spisovatelů, teoretiků vládnoucích perem i praktiků ochotných jít v kontrastech prožívání až na dřeň.

Máme za sebou první setkání a nadějně očekáváme to další, při němž se snad podaří vymáčknout ještě více z velikého potenciálu koncentrovaného na jednom místě ve shodném čase. Naopak evidentní změnou, která vám jistě neunikla, je změna grafiky (nikoliv pouze dvoubarevný tisk), ruku v ruce jdoucí se změnou celé struktury (menší počet rubrik, větší přehlednost).

Zasáhli jsme s vervou i do rozsahu (nechceme dále vydávat nadměrnou tisovinu, kterou možná nikdo nepřečte celou), do personálního obsazení spolupracovníků (menší počet redaktorů, avšak s vyšší mírou vyžadované zodpovědnosti). Naším cílem je zvýšit vstřícnost vůči čtenářům, nezahrnovat nadbytečným množstvím informací, ale naopak zpříjemnit chvíle strávené s časopisem. Jestli se nám náš úmysl vydařil, to už můžete sami posoudit na následujících stranách.

Ivo Jirásek

Čas na čas

Ivo Jirásek

Úvodník

Jak to, že je dnes pocítován takový nedostatek času? Copak je ho méně? Hodina přece není kratší než před sto lety, den se neztenčil oproti minulému tisíciletí, rok netrvá jenom deset měsíců. A přesto je jedno z nej-používanějších slov současnosti sloveso „nestíhám“. Proč vlastně každý z nás chvátá, honí se, nedočkavě přešlapuje, aby neztratil ani minutu? Protože jsme zbohatli.

Ríká se, že čas jsou peníze. Ale ono je tomu naopak – nejvíce času mají ti nejméně majetní: bezdomovci, nesamostatné děti, příslušníci kulturních okruhů na nejnižších stupních společenského rozvoje. Nikdo z nich si na nedostatek času nestěžuje, mnohdy tomu bývá právě naopak: už abych měl narozeniny, abych byl větší, až budu dospělý... Děti žijí v přítomnosti a budoucnost před nimi leží otevřená, vzdálená, že se jí ani dočkat nemohou. Lidé nezatažující se starostí o práci a žijící z milodarů mají rovněž času nazbyt, nuda bývá způsobem jejich prožívání. Žato „rozumní“ dospělí žijí v předběhu, nemyslí na to, co je, ale kde už měli být, co už měli mít uděláno. Pro byznysmeny je čas nedostatkovým zbožím.

Čím dál hůře si umíme vychutnat přítomnost, jsme v myšlenkách v čase, který teprve přijde. Ale když takto zahazujeme přítomnost, nemůžeme být cele a úplně, protože se koncentrujeme na to, co (ještě) není, nikoliv na to, co opravdu a skutečně jest.

To však přináší velké společenské rozpory a možná neporozumění. Jestliže se totiž způsob života orientujícího se na přítomnost, prožívající naplno právě tento okamžik – protože právě teď svět vzniká, teď se děje vše důležité (minulost už je pryč a budoucnost ještě není), protne s tradičním názorem naší kultury, tedy že přítomnost je třeba obětovat ve prospěch kvalitní budoucnosti (můžeme se uskovnit, ale potom už si budeme užívat), přináší to naprosté nepochopení, zlobu a často zášť. Typickou ukázkou je soužití romské menšiny s většinovou populací: to není otázka jinakosti kulturní, jiného vztahu k hudbě, jiného vnímání řádu či chaosu. Je to odlišná časovost a z ní tryskající zcela odlišný přístup k životu a prožívání, která přináší neporozumění na obou stranách.

Snaha porozumět času je vysledovatelná ve všech societách. Řekové měli hned tři bohy pečující o čas (Chronos, Kairos a Aión), v parthském náboženství to byl Zurván, Mayové (a nejenom oni) v předkolumbovské Americe byli doslova posedlí časem (viz jejich kalendář, dokonalejší a přesnější než ten, který přivezla první evropská návštěva), biblické zprávy rozpoznávají svébytnou strukturu času (čas rození i umírání, čas, který se naplňuje). Čas zkrátka patří neodmyslitelně k lidskému životu – je tzv. existenciálem, rysem, který je z našeho způsobu bytí neodstranitelný. Snad proto mu filosofové věnovali tolik úvah – od Aristotela (který vytyčil ono mechanické a dosud využívané vnímání času jako objektivního měřítka, jež je možno zobrazit prostřednictvím pohybu hodin) přes Augustina (jenž naopak zdůrazňuje psychický rozměr časovosti ducha), Bergsonův pojem trvání (vzpírající se kvantifikaci času) až třeba po Husserla (konstituujícího vnitřní časové vědomí, neboť objektivní čas nelze nikterak vykázat) či Heideggera (zdůrazňujícího kromě vrženosti naší minulosti především rozvrh budoucnosti).

Odměřování času v Tibetu. | foto © Jiří Bílek

Vedle filosofů to jsou třeba fyzikové (spekuluující nejenom nad rychlostí času, ale také nad jeho jednosměrností či dokonce možností „obrátit“ šipku času pohybem rychlejším než světlo), často ve svých úvahách končící spíše v žánru sci-fi. Pro každého z nás je však jistě důležitější čas prožívaný, nikoliv ten racionálně promudrovaný. A prožitkový čas se ukazuje být nikoliv homogenním, ale bohatě strukturovaným (nejenom svojí rytmiizací), závislým na věku, fyziologických pochodech, psychickém naladění i dalších aspektech vstupujících do prožívání.

A proto si dovolím hned na úvod popřát každému z nás, abychom si alespoň čas od času mohli dovolit ten luxus a být více jako děti. Prožívat přítomné chvíle zcela a bez stínů starostí a pochybností vztahujících se k zítřku. To není pouhé užívání si, to je skutečně plně bytí teď a tady, jak nás k tomu nabádají třeba buddhistické texty, z evropského myšlení pak fenomenologie koncentrující pozornost na přítomný prožitkový proud. Protože budeme-li umět plně prožívat přítomnost, nebudeme si stýskat, že času máme málo – naopak se dostaneme do činnosti, do dění a tudíž i do celostního rozměru existence. Teprve až si dokážeme vše dokonale vychutnat (a je jedno, jestli je to pracovní úkol, hravá atmosféra, rozhovor v rodinném kruhu nebo hygienická potřeba), přestaneme pocítovat nedostatek času a náš život se stane bohatším (být asi nikoliv finančně více zhodnoceným).

Autobiografický čas člověka

Ivan M. Havel

P(r)ožitek ze slova

Jak si pamatujeme vlastní život? Dovedeme si rekapitulovat své dětství? Co všechno jsme prožili, co z toho stálo za to, aby nám to utkvělo v paměti? Slovo „životopis“ zpravidla chápeme jako něco spojitého v čase, uspořádaného, úplného, jen máme obtíže si to všechno přesně vybavit. Někdo si píše deník a předpokládá snad, že mu to jednou pomůže spatřit svůj život jako jeden souvislý celek. Opravdu to jde?

Chtěl bych se dnes na to podívat poněkud jinak. Na rozdíl od běžného pojetí autobiografie, vlastního životopisu, chci mluvit o něčem, co nazývám „životní panoráma“. Slovo panoráma zde neužívám tak, jako když se třeba řekne „panoráma bitvy u Lipan“, ale trochu jinak: představte si, že si svůj život pamatujete spíš jako soubor jednotlivých konkrétních epizod, prožitků či zážitků, které si můžete vybavovat, případně i vyprávět, a to odděleně, aniž byste vždy dovedli říct, jak šly po sobě, aniž byste byli schopni je vždy správně chronologicky uspořádat. To slůvko „správně“ vlastně prozrazuje jisté apriorní přesvědčení, že existuje jakýsi absolutní, objektivní čas, v němž ty epizody mají všechny své místo, a je to jen naše chyba, že nevíme, kam patří. Zkusme pro dnešek toto přesvědčení potlačit a omezit se jen na to, co opravdu dovedeme: vybavit si, někdy lépe, jindy hůře, ony konkrétní epizody, prožitky či zážitky. Možná je to i důležitější.

Byl jeden vesmír, v tom vesmíru planeta, na té planetě republika, v té republice Ivan M. Havel, v Ivanu M. Havlovi spousta myšlenek a v té spoustě například počítače, mezioborové otazníky, *Vesmír* a jiné vesmíry. Na otázku, čím vším se ve svém životě zabýval a zabývá, by snad po troše hloubání odpověděla bystrá robotická myš kovaná v kognitivních vědách. Ano, **doc. Ing. Ivan M. Havel, CSc., Ph.D.** je muž mnoha zájmů rozpjatých mezi mikrokřepem a neuronem. Ovšem jeho cíl – překročit hranice a nalézt provazový žebřík mezi exaktními a humanitními obory – předpokládá skutečně renesanční myšlení.

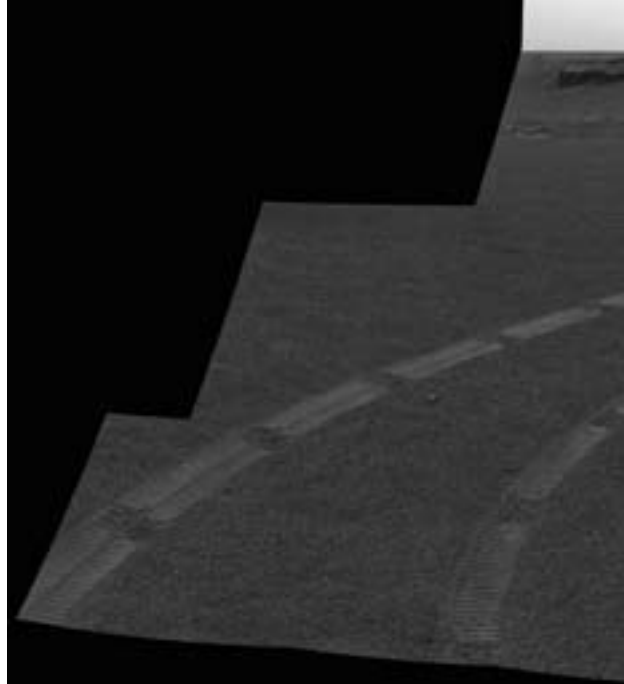
Fascinace vědou, zvědavost a zvědavost, neustálé hledání, nacházení a znovu hledání v džungli poznatků jej od mládí směřovaly k hlubšímu a širšímu studiu. Padesátá léta mu (stejně tak jako jeho bratru Václavovi, pozdějšímu prezidentu republiky) však takový rozlet nedovolovala. Po maturitě na večerně studovaném gymnáziu a současném vyučení jemným mechanikem následovala vojna, začátkem šedesátých let večerní *Elektrotechnická fakulta ČVUT v Praze*, kde se v oblasti zájmů dostaly do popředí počítače. Po ukončení vysoké školy aspirantura (teorie logických obvodů), možnost studia na univerzitě v Berkeley v Kalifornii, doktorát, návrat, přednášky na *Matematicko-fyzikální fakultě UK* (dodnes kurz *Umělé a přirozené myšlení*), založení a řízení transdisciplinárního *Centra pro teoretická studia* při *UK v Praze a AV ČR*.

A časopis *Vesmír*, jehož je od roku 1990 šéfredaktorem. Úvodní sloupky z let 1990–1996 vyšly jako knižní publikace *Otevřené oči a zvednuté obočí* (Havel, 1998), léta 1996–2002 nabízí *Zvednuté obočí a zjitřená mysl* (Havel, 2005). Nechme se inspirovat úvahami o světě, vědách, jež svět zkoumají a způsobech, jimiž tak činí. Hurá na p(r)ožitek.

Hana Bednářová

Zdroje

- **Téma** (2004). *Ivan M. Havel / rozhovor*. Retrieved 15. 2. 2008 from www.gasbag.wz.cz/tema/rocnik2/cislo5/05-18.htm
- **Český rozhlas** (2007). *Náš host: Víme stále víc o mozku a možná stále méně o myšlení, říká Ivan Havel*. Retrieved 15. 2. 2008 from www.radio.cz/cz/clanek/89853

Obrazy z našeho života se nám vynořují někdy jakoby samy od sebe, jindy je na nás, který z nich si chceme v danou chvíli vybavit a proč. A kdykoliv si některý vybavíme, už není v minulosti, ale v přítomnosti, můžeme si představovat, že jej znovu prožíváme. V tomto smyslu lze číst i román *Panorama* od pražského německy píšícího autora H.G. Adlera (1910–1988), jehož český překlad vyšel před několika lety.

Epizody, které patří do životního panoramatu, máme uloženy v takzvané **epizodické paměti**; tu psychologové odlišují od **paměti sémantické** (též **encyklopedické**), ve které jsou uchovávány obecné znalosti bez konkrétního místního a časového určení, například vše, co jsme se naučili ve škole. Neurovědcům se daří najít specifické oblasti mozku pro epizodickou paměť, odlišitelné od oblastí pro paměť sémantickou. O jejich různosti svědčí i patologické případy: při jednom typu demence se rozpadá obecná znalost věcí, slov a jmen, paměť na nedávné zážitky je však nedotčena, naproti tomu při Alzheimerově chorobě dojde většinou dříve ke ztrátě paměti epizodické než sémantické.

40 minut putuje rádiový signál ze Země na Mars. Potřeba člověka poznávat okolní vesmír nám připravuje zcela nové prožitky času. Stopa automatického vozítka v marsovské pustině, kterou samo zachytilo, je záznamem několika týdnů jeho činnosti. |
foto © NASA, www.nasa.gov

Oba typy paměti spolupracují. Když si vybavujeme konkrétní prožitek z minulosti, stěží bychom mu rozuměli bez obecnějších znalostí věcí, vztahů a pojmů. A naopak, naše obecné vědomosti, včetně znalosti slov a jejich významů, jsme museli někdy nějak konkrétně získat. Až na výjimky si obvykle nepamätujeme původní konkrétní epizodické prožitky, díky nimž jsme ony znalosti získali, nicméně existovaly a pravděpodobně dočasně sídlily v epizodické paměti, z níž byly postupně vyabstrahovány.

Jak ony zážitky, které si uchováváme v paměti jako epizody vlastního života a které tedy patří k našemu životnímu panoramatu, jak vlastně vypadají? Co je pro ně typické?

Vzpomeňte si na nějakou epizodu, kterou jste prožili a dovedete si ji i dnes dobře vybavit. Může to být nedávná procházka přírodou, posezení s přáteli, práce na zahradě, projížďka na koni, včerejší západ slunce. Můžete si všimnout, že všechny ty epizody mají něco společného. Lze mluvit o jejich vnitřním čase, čase jejich příběhu a trvání – je to ovšem trochu jiný čas než onen zkraje zmíněný vnější čas životního panoramatu.

Mají zpravidla krátké trvání, jinak by bylo obtížné si je zapamatovat. Dále můžeme mluvit o prostoru a scéně epizody. Prostor subjektivně chápeme nikoliv geometricky, ale jako příležitost: prostor k jednání. Scénu tvoří vše, co kolem sebe v rámci epizody vidíme a s čím se v ní setkáváme. Dále je tu příběh, případně zápletky: něco se přihodilo či událo. Přitom máme smysl pro příčinnost, čili že jedna událost může způsobit událost jinou. Speciálně pak můžeme i my sami hrát roli příčiny, být nějak aktivní. Tím se dostáváme k důležité věci: vědomí sebe sama jako účastníka děje a svého těla jako něčeho, co je přítomno. V epizodě se mohli vyskytnout i druzí lidé, které vnímáme jinak než sebe, ale také jinak než ostatní věci – máme specifický smysl pro druhého či pro druhé. Všechny tyto **modality** epizodických situací jsou ovšem závislé na naší schopnosti se s nimi setkávat, čili na tom, že pro ně máme cit. Dala by se o tom psát celá kniha.

Obecně by se dalo říct, že v rámci prožívané epizody se zachovává jednota místa, času a děje, jak je to známo u klasických řeckých dramát.

Mnohdy si prožité epizody nevybavujeme „jen tak“, nýbrž pro nějaký účel. Představte si například, že chcete najít brýle, které jste včera ztratili. Snažíte si vzpomenout, co všechno jste v kritické době dělali, kde jste byli a kam jste mohli brýle odložit. A přitom zjistíte, jak děravou máte paměť, že vše, co si pamatujeme z minulosti, může být dosti mlhavé a fragmentární. Intuitivně však umíme odlišit na jedné straně neúplnou vzpomínku na konkrétní situaci či epizodu a na druhé straně neúplnost na úrovni životního panoramatu – příznačnou prázdnotu *mezi* jednotlivými epizodami.

Což mě přivádí k otázce, jak je životní panorama strukturováno. Jako úhrn všech osobních, ve vlastní paměti uchovaných prožitků je panorama něco povýtce subjektivního. Přitom si to stěží dovedeme vybavit v úplnosti, takže jde spíš o abstraktní, pomyslný objekt. Stejně abstraktně lze pak mluvit i o jeho struktuře – jak spolu jednotlivé epizody mohou souviset, zda si je dokážeme aspoň částečně uspořádat, co se skrývá mezi epizodami (ponechávám stranou dohady, že v paměti je uloženo vše, co jsme kdy prožili, jenže si to nedovedeme vybavit).

Marcel Proust ve svém slavném *Hledání ztraceného času* píše: *Všechny ty vzpomínky přidané jedny k druhým tvořily již jen jediný kus, přesto se však mezi nimi daly rozeznat (...) ne-li trhliny a skutečné praskliny, aspoň žilkování a směsice barev, jaké na některých skalách, na některých mramorech prozrazují rozdíly původu, stáří nebo „vývoje“.* Trhliny a praskliny reprezentují právě ony mezery mezi zapamatovanými epizodami. Jako by se v nich nic nedělo, a pokud o nich něco víme, tak jen to, co dovedeme odvodit z jiných věcí. A pokud bychom chtěli znát jejich trvání, museli bychom se vrátit k onomu objektivnímu pojetí času, které jsme prve potlačili.

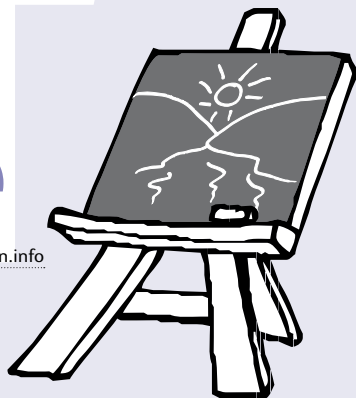
Životní panorama není jen soubor nějakých informací o tom, co už není. Je to něco, co zakládá lidskou jedinečnost a identitu, a kdyby nám to chybělo, museli bychom si to vymyslet. Jako onen pacient s totální ztrátou epizodické paměti, o němž píše známý neurolog Oliver Sacks, *že znovu a znovu vytvářel sebe i svět, a tak průběžně nahrazoval všechno, co bylo zapomenuto a ztraceno navždy. Taková posedlost uvolňuje jiskřivou nápaditost a nevycerpateľnou fantazii; projeví se uskutku geniální schopností, která pacientovi umožní neustálou tvořivou práci: doslova každou vteřinu tvoří svůj život minulý i přítomný. A dodává: Lze říci, že tvoříme a žijeme své příběhy, a tyto příběhy jsme my.*

Teorie

rubriku vede: **Ivo Jirásek** | sefredaktor@gymnasion.info

I přes vesměs pozitivní ohlasy jsme také zaznamenávali, že *Gymnasion* může být vnímán jako příliš akademický. Dosud jsme se snažili odlišovat i graficky rubriku *Teoretník* od ostatních částí časopisu (pozornější čtenáři jistě věděli o šedé liště na okraji; znáte to: šedivá je teorie...) a je zřejmé, že i jako celek působíme jinak než barevné společenské žurnály. Od počátku však jistě nechceme vytvářet teoretické, neřkuli vědecké periodikum, naším záměrem je vydávat časopis spíše populárně-naučný, naplňující obě roviny tohoto pojmenování.

Rubrika *Teorie* tedy hodlá nadále uveřejňovat texty odborné, teoretické, naučné, avšak přiměřeně přístupné i čtenářům-laikům v daném oboru. Vysoké odborné úrovni textů by měly mj. napomoci názory nezávislých recenzentů. Snažíme se, aby každý text uveřejněný v této rubrice byl posouzen dvěma odborníky, kteří mohou dodat autorovi/autorce zpětnou vazbu, a kvalitu příspěvku ještě zvýšit (u druhého příspěvku tohoto čísla to byli např. **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.** a **doc. PhDr. Jiří Němec, Ph.D.**).

No a pochopitelně nechceme pouze pasivně vyčkávat, ale snažíme se i aktivně vyhledávat nejvýraznější osobnosti, jež mají k tématu co říci. V mimořádných případech, kdy o odbornosti není pochyb (např. u prvního příspěvku této rubriky bychom v naší zemi patrně nenalezli většího experta), může být od recenzního řízení upuštěno.

Ivo Jirásek

Máte čas?

Jan Sokol

téma

SOUHRN:

Čas není jen souřadnice, jak to znáte z fyziky. Ve fyzikálním čase chybí právě to, co je v běžném životě nejdůležitější – totiž přítomnost. Čas naší zkušenosti vyrůstá z vědomí přítomné chvíle, na něž navazuje minulé a budoucí – a jen v čase zkušenosti lze pochopit, co znamená s časem hospodařit, včetně toho, že někdo na něco „nemá čas“.

KLÍČOVÁ SLOVA:

ČAS, MĚŘENÍ ČASU, DIMENZE ČASU, PLYNUTÍ ČASU

Máš čas? To je otázka! Samozřejmě že nemám! Ale kdybychom si udělali aspoň chvilku a nezabili ji hned něčím jiným, mohli bychom se na tu chvilku stát filosofy a položit si jednoduchou, leč velice zrádnou otázku: *Co to vlastně nemáme?* Anebo jinak: *Co je to ten čas?*

Lineární čas klasické fyziky

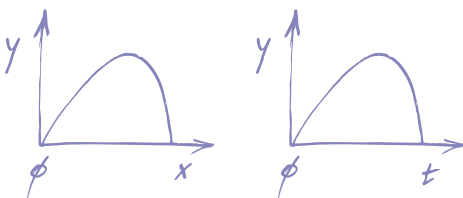
Ve škole jste se s časem setkali nejspíš ve fyzice. Fyzika začala klasickou mechanikou, a ta na to šla od lesa, zkoumáním pohybu. Když bude osa y znamenat výšku a osa x vzdálenost, dá se vrh šikmo vzhůru znázornit parabolou, tedy dráhou tělesa. Vrh svisle vzhůru se dá znázornit úplně stejně, jen osa x bude tentokrát znázorňovat čas – a je to! Místo pohybu budeme zkoumat jeho dráhu a máme vystaráno.

SUMMARY:

Time is not only an axis as we know it from physics, in physical time we miss what is most important in everyday life – that is the present. The time of our experience grows from the consciousness of the present moment, which is preceded by the past and followed by the future – and only in the time of an experience can we understand what it means to manage time, including the situation when somebody “does not have time” for something.

KEY WORDS:

TIME, MEASURING TIME, TIME DIMENSIONS, TIME FLOW

Takhle si klasická fyzika poradila s časem a i my si s tím často vystačíme: čas je prostě souřadnice, na níž se všechno odehrává jedno po druhém. Měří se hodinami a udává jako prosté číslo, skalár. To jen ze zvyku ho dělíme na roky, dny, hodiny a sekundy. Nařídte si, prosím, hodinky: *Gong oznámí jedenáct hodin, čtyřicet sedm minut, deset vteřin. – Ping!*

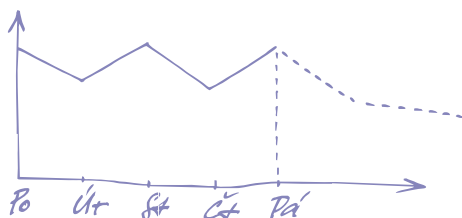

Jenže co potom znamená, že „nemám čas“? Určitě ne to, že by se mi zastavily hodinky. Že by to byl nějaký jiný čas, čas₂, který nemá s hodinkami nic společného? Trochu jiný možná je, jenže i člověk, který „nemá čas“, se přitom skoro vždycky podívá – na hodinky. Nějak to tedy spolu souvisí. Zkusme se podívat jak; začneme právě fyzikou.

Geniální trik klasické fyziky musel ledačos zamést pod koberec. Musí například předpokládat, že vrh svisle vzhůru probíhá bez odporu vzduchu a v ideálních podmínkách, kde se nestane nic nečekaného. V reálném světě se ale obvykle nehází „svisle vzhůru“ jen tak, nýbrž na nějaký cíl, třeba na lampu. A pokud ji kámen trefí, je s parabolou konec. Přesněji řečeno vrh chvíli probíhá, jak má, než přijde střet s cílem – a pak už bude všechno jinak. V reálném světě běžné zkušenosti se zkrátka dějí nečekané věci.

Možná jste si už všimli také toho, že „čas“ klasické mechaniky by mohl stejně dobře „běžet“ i pozpátku. Teprve v 19. století se i fyzika začala zabývat problémy, kde to zřejmě nejde – například termodynamikou, ve které musela zavést entropii, tajemnou veličinu, která nikdy neklesá. Termodynamické jevy pozpátku probíhat nemohou.

Jiné vědy s tím musejí počítat vždycky. Ekonomové sledují vývoj směnného kurzu koruny: zapisují každý den do tabulky, jak kurz roste a klesá, a kreslí klikatý graf. Čtenáře ovšem moc nezajímá, jaký kurz byl včera a před rokem: chtěli by vědět, jaký bude zítra. I to může ekonom nakreslit, dostává se tím ale do jiného světa: místo měření jistých hodnot musí začít odhadovat, extrapolovat. Levá část grafu bude klikatá, ale jistá a určitá až do přítomné chvíle. Odtud napravo to už bude jen odhad, mnohem jednodušší, ale nejistý. Svědomitý ekonom tu čáru třeba vytečkuje. Do grafu se tak dostává něco, co fyzika také mohla zanedbat, co je však ve světě běžné zkušenosti to nejdůležitější – totiž přítomnost, dnes, teď.

Přítomnost

Přítomnost dělí „časovou osu“ na tři části, které mají úplně jinou povahu. „Vlevo“ bude minulost, určitá a hotová, která nás často nemusí zajímat. „Vpravo“ budoucnost, která nás zajímá nejvíc, o níž ale skoro nic nevíme. A mezi nimi to nejzáhadnější, totiž přítomnost. Mimochodem řečeno, právě tak rozumí času také jazyk: čas je minulý, přítomný a budoucí. Ale vraťme se k přítomnosti, od které musíme začít, neboť jen tam se vždycky děje to, co se právě děje. Minulost už není a budoucnost ještě ne; „je“ v pravém slova smyslu jenom přítomné.

Kdybychom zůstali u fyzikálního modelu času jako souřadnice, mohlo by se zdát, že přítomnost je prostě bod, který se suně po časové ose zleva doprava. Podívejme se ale na přítomnost přímo, tak, jak ji právě zažíváme. Teď zrovna čtete článek a uvažujete, zda stojí za to pokračovat. Čtete písmeno za písmenem, slovo za slovem a větu za větou, kloužete očima po řádcích a skládáte si dohromady to, co jste už přečetli, s tím, co k tomu každým okamžikem přibývá. Když jste se učili číst, dalo vám slabikování velkou práci a nebylo snadné dát si dohromady smysl toho, co čtete. Teď to zvládáte bravurně a už si ani nevšímate, že musíte číst slovo za slovem.

Podobně je tomu s mluvenou řečí: v každém okamžiku „slyším“ jen jedno slovo nebo spíš hlásku – a přece slyším, to jest rozumím celým větám, celému rozhovoru. Když se dívám na film, musím mít „přítomné“ i to, co už minulo – jinak bych ději nemohl rozumět. Stačí si na chvíli odskočit, a už se musíte ptát: *Kde se vzal ten zrzavý chlap? Proč ta slečna pláče?*

Reprodukce dobového plakátu (učební pomůcky?!) z přelomu 19. a 20. století.

České slovo „pří-tom-nost“ geniálně vystihuje její povahu: přítomnost není žádný „časový bod“, nýbrž to, **při čem** právě jsme, čemu věnujeme svoji pozornost. Moje i vaše přítomnost podržuje v pohotovosti to, co už odplynulo, co se už řeklo nebo stalo. Sklerotičtí lidé s tím mají potíže, a tak se každých pět minut ptají, jestli je pondělí nebo kdy bude oběd. Ale i zdravému se může stát, že se ve špatně napsaném románu znovu objeví postava, kterou si nepamatuje, a musí se vracet zpátky. Za normálních okolností se ale nikam vracet nemusím, protože to vím, mám to při ruce jako přítomné. Ne slovo od slova, ale co do smyslu.

Na to, co už uběhlo, navazuje to, co se právě děje: co říkám, píšu, slyším. Na tom nejvíc záleží a nesmí se nic vynechat ani přehodit. Představte si složitou operaci, kde všechno závisí na tom, aby jednotlivé úkony správně následovaly jeden za druhým, nic se nevynechalo a nic neudělalo dvakrát. Než pacienta zašijí, instrumentárka pro jistotu přepočítá náradí.

A pak je součástí každé přítomnosti i jisté očekávání toho, co přijde. Kdybych teď... Kdybych teď... Kdybych teď vypadl z role a začal se opakovat, okamžitě zbystříte pozornost: něco se mu stalo. V sousedním bytě se někdo učí na klavír. Hraje „Skákal pes přes oves“ a ve třetím taktu pokaždé sáhne vedle. Proč při tom můžete vyletět z kůže? Inu protože samozřejmě očekáváte, že bude pokračovat správně, a jeho neúspěch nebo neschopnost rozčiluje i vás. Efektu „překvapení“ využívají napínavé filmy: pustá ulice, nikde nic, jen zlověstná hudba – a najednou prásk! Kdybychom nic neočekávali, nemohlo by nás také nic překvapit.

Vzpomínka a očekávání

O tom, že přítomnost není žádný „bod“, svědčí i jiné věci. Kdykoli se potřebujeme přesně synchronizovat, když se startuje sprinterský závod, nestačí jen společná přítomnost, vyjádřená třeba větou *Tak už běžte!* Naopak „uvnitř“ této přítomnosti potřebujeme udělat zřetelnou a co nejostřejší značku, výkřik *Ted!* nebo dokonce výstřel z pistole.

Pokud ale přítomnost není bod, chtěli bychom vědět – jak je „dlouhá“. Hranice žité přítomnosti ovšem nejsou nijak ostré, a její rozsah závisí na stupni pozornosti. Když se nic neděje a člověk nemá co dělat, třeba když čeká na autobus, je přítomnost velice krátká. Zato když „při něčem“ opravdu jsem, něco mě „zajímá“ a na něčem mi záleží, může se pozoruhodně protáhnout: při složité operaci nebo při Wagnerových operách třeba na několik hodin. Za normálních okolností si však lidé vyzkoušeli, že není rozumné vyžadovat víc než jednu dvě hodinky pozornosti. Tak dlouho trvá školní hodina, šachová partie, film, fotbalový zápas nebo přednáška: pro děti čtyřicet minut, na vysoké škole dvakrát tolik. Pokud něco musí být delší, třeba divadlo nebo fotbal, bývá uprostřed přestávka, aby si hráči i diváci oddechli a mohli pokračovat. Ve škole přijde přestávka, prázdno, a po ní jiná hodina, jiná přítomnost. Ta předchozí se jaksí zabalí a uloží do paměti, až jí bude zase potřeba.

Na přítomnost, odkud všechno začíná a vychází, navazuje minulost, to, co je už pryč, hotové, uzavřené a uložené. Naše paměť nijak nepřipomíná souvislý záznam všeho, co bylo. Je to naopak jakýsi sklad vzájemně nesouvisejících „minulých přítomností“ čili vzpomínek, které dokonce neunesou žádné datum, časové označení. Jen podle obsahu mohu soudit, že jsem nejdříve chodil do školy, potom na rande, pak jsme se vzali a měli děti, a podle toho řadit i vzpomínky. Ostatně bez hodiněk a kalendáře se nedokážeme v čase orientovat jinak než vůči přítomnosti: co bylo před chvílí, včera, před týdnem nebo už dávno. Ale „kolikátého je“, na to potřebuji kalendář.

Podobně říkáme, že „přijdu hned“, zítra nebo „až někdy jindy“, „až naprší a uschne“; staří Římané říkali „o řeckých kalendářích“, protože Řekové žádné kalendy neměli. Moderní člověk se radši podívá do diáře a řekne datum a hodinu. O budoucnosti sice mnoho nevíme, o to je pro nás ale důležitější. Tam promítáme své záměry a projekty, uvažujeme o tom, co chceme udělat a čeho dosáhnout, a plánujeme i jak se k tomu dostat, co napřed a co potom. Také jazyk je směrem do budoucnosti jaksi velkorysejší: běžně říkáme „zítra jdu na zkoušku“, protože je to už součástí naší přítomnosti, kdežto „včera jdu na zkoušku“ se říct nedá. To je jasná minulost, je to pryč.

Když spolu hovoříme, máme přítomnost společnou, a tak je „zítra“ jednoznačné určení. Když mi to ale někdo napíše v dopise nebo v e-mailu, musím se pro jistotu podívat, kdy to psal; je to totiž určení vůči jeho přítomnosti, ne vůči té mé. Teprve zde začneme potřebovat něco jako „absolutní čas“, nezávislý na mé nebo číkoli přítomnosti. A protože naše životy se stále víc prolínají a naše plány stále víc závisejí na jiných, musíme tento „zveřejněný“ nebo veřejný, všem společný čas postupně převažovat, až nakonec „čas“ znamená právě to, co ukazují hodinky. Že ale přesto souvisí s naší žitou přítomností, ukazuje stará anekdota. Rádio Jerevan prý hlásilo čas takto: *Tut – tut – tut, je přesně deset hodin. – Opakuj: tut – tut – tut...*

Můj čas a můj život

Přesným obrazem naší zkušenosti s časem je diář. Když ráno sednu k počítači, ze všeho nejdřív klepnu na ikonu „dnes“, abych si přečetl, co mě čeká. Minulost, to, co mám za sebou, už mohu pomalu mazat, i když včerejší prázdné místo mi už není k ničemu. Zato budoucnost mě musí zajímat. Některé termíny už jsem si obsadil, někde je ještě volné místo; až bude všechno plné, budu každému říkat, že nemám čas. Mít čas tedy pro mě znamená volné místo v diáři, a kdykoli po mně někdo něco chce (jako třeba časopis *Gymnasion*), musím si dobře rozmyslet, zda mu to místočko „věnuji“, nebo ne. Pokud se rozhodnu, že ano, budou mít možná jiní smůlu, ale s tím se musím smířit. Kdybych si všechen čas „ušetřil“ a „nechal pro sebe“, neměl bych možná co dělat a kousal bych se nudou před televizí.

Diáře si kupujeme na rok, a i v tom je kus optimismu, ale diář na sto let by si nikdo nekoupil. Někde tam totiž „můj čas“, mé volné možnosti, docela jistě skončí. Když si toho člověk poprvé všimne, trochu se lekne a hned tu myšlenku něčím zažene. Jsou lidé, kteří ji zahánějí ještě v sedmdesáti, snaží se vypadat mladě, ale není jim to moc platné. Žádné plastické operace nezruší to, že člověk musí umřít, a přinejmenším od jistého věku bychom to neměli brát jako nespravedlivý rozsudek. Že všechno živé musí také zemřít, v tom není problém. Problém je v tom, proč právě já a proč už teď. Život, říká Lévinas, je život proti smrti, stále „ještě ne“.

Co jsme si zatím řekli o čase, může tuto otázku ukázat ještě z jiných stránek. Malé dítě toho moc neví, a tak je všechno zajímavé. Čím je člověk starší, tím lépe se ve světě vyzná, až nakonec už všude byl a všechno viděl. Hegel kdesi říká, že *člověk umírá také díky zvyku, to znamená, když se zcela zabydlel v životě, když se duchovně a fyzicky otupil a všeho dosáhl*. Jenže fakt, že zemřeme, má navíc také rozhodující význam pro náš život, a to znamená pro náš čas. Kdybych mohl pracovat s nekonečným diářem, měl bych z definice na všechno čas. To bych si ale potom mohl také se vším dávat na čas, na všechno bych měl času dost – a nikdy bych nic neužíval. Až zítra, později, příští rok, „o řeckých kalendářích“, zkratka Mañana...

Ilustrace na této dvoustraně tvoří návrhy studentů Ateliéru vizuální komunikace Univerzity T. Bati ve Zlíně (vyučující B. Stránský) na téma hledání nových způsobů digitálního zobrazování času.

Autorky (zleva doprava): Nike Silná, Olga Hučková, Tereza Hájková a znovu Olga Hučková. V podtisku pak studie k návrhu od Martina Johna a Olgy Hučkové.

Jen díky tomu, že jsme také smrtelní a na všechno máme „vyměřený“, přesněji řečeno konečný čas, může mít život a čas tak dramatickou povahu. Podle ekonomů má cenu jen to, co je žádoucí a vzácné, čeho není dost. Také čas má cenu právě proto, že je to pro každého z nás čas našich životů, že je žádoucí jako život a omezený jako život. Měli jsme to obrovské štěstí, že jsme se narodili v kultuře, která si času tolik váží a přikládá mu takovou cenu. To neznámá, že „čas jsou peníze“, jak si myslel Benjamin Franklin a po něm spousta jiných, ale že i peníze platí jen v čase. Vyrůstli jsme v kultuře, která nikdy úplně nepropadla hysterii z toho, že musíme zemřít, že jsme „odsouzeni k smrti“, a tedy musíme jen hledět honem urvat, co se dá. Ale nepropadla ani opačnému omylu, jako kdyby život neměl žádné meze a na všechno bylo času dost.

Tak jako ten první omyl může vést ke ztrátě lidské důstojnosti, k tomu, že člověk místo života jen vydělává a konzumuje, vede ten druhý k tomu, že život je bezcenný a nudný, protože má vždycky a na všechno dost času. Co se neudělá dnes, počká na zítra, napřesrok. Oba tyto omyly nás dnes opět ohrožují, jak se z jednoho potácíme do druhého. Jedni se mohou ze samé práce přetřhat – a na druhé žádná nezbyvá nebo se jim do žádné nechce. Proto není dnes žádná věc tak naléhavá, jako naučit se dobře hospodařit s časem, to znamená s vlastním a jedinečným životem. Na něco čas mít, případně si ho udělat, a na mnoho jiných věcí docela nesmlouvavě také čas nemít, protože je ho na to škoda.

Literatura

- Podrobná literatura k tematice času je uvedena in **Sokol, J.** (2004). *Čas a rytmus*. Praha: Oikymen, 305–326.

Ke konstituovanosti zážitkové pedagogiky

Martina
Pavlíková

téma: ZP

SOUHRN:

Studie se zaměřuje na zážitkovou pedagogiku a její profilaci. Zamýšlí se nad otázkou, zda lze považovat zážitkovou pedagogiku za konstituovanou, je-li ji možné vnímat jako ustálenou pedagogickou disciplínu. Na základě předložených argumentů dochází k závěru, že ano.

KLÍČOVÁ SLOVA:

**ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA,
KONSTITUOVANOST**

SUMMARY:

The study is focused on “zážitková pedagogika” (experiential education) and its background. It discusses the question of whether we can consider “zážitková pedagogika” as an independent pedagogical discipline. On the basis of the submitted arguments it concludes that yes, we can.

KEY WORDS:

**ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA,
CONSTITUTION**

Jak chápeme termín zážitková pedagogika?

Zážitková pedagogika se v posledních letech stává diskutovaným tématem. Ne náhodou vznikl i časopis *Gymnasion*, který si jako jeden z cílů zvolil profilaci tohoto oboru. Jirásek (2004) v prvním čísle *Gymnasionu* zmiňuje, že zážitková pedagogika není zcela akceptována odbornou komunitou a hledá si místo v systému pedagogických disciplín. Domnívám se, že by mohlo být zajímavé podívat se, jak je tomu dnes. ***Můžeme ji považovat za samostatný obor, nebo je pouze zajímavým tématem současnosti? Lze ji považovat za disciplínu konstituovanou, tedy obecně ustálenou a stabilní?*** Ještě než se začneme zcela zabývat konstituovaností, domnívám se, že je vhodné připomenout význam termínu zážitková peda-

gogika. Běžně se můžeme setkat s termíny: výchova zážitkem, výchova prožitkem, pedagogika zážitku, výchova dobrodružstvím, výchova v přírodě atd. Termíny jsou promiscue používány a volně zaměňovány. Především v posledních číslech *Gymnasionu* se vede pestrá diskuse nad terminologickou problematikou (Jirásek, 2004; Svatoš, 2007; Slavík, 2007; Turčová, 2007), proto bych ráda pouze krátce připomněla, že zážitkovou pedagogiku vnímáme pouze v teoretické rovině, jako disciplínu, jež se zabývá problémy terminologie, metod, výzkumu, předmětu, cílů a dalších. Praktickou aplikací zážitkové pedagogiky pak rozumíme výchovu či vzdělávání prožitkem.

foto © Barbora Knotková

Co můžeme považovat za zážitkově pedagogické působení?

Pokud chápeme zážitek pouze jako cíl a dále s ním nepracujeme, pak nelze hovořit o zážitkově pedagogice, resp. o výchově prožitkem – praktickém působení zážitkové pedagogiky. Jde pouze o navození prožitkových situací. Může to být akce s cílem užít si adrenalinu, vzrušení, chvění po celém těle. Jako příklad nám může posloužit bungee jumping. Samotná akce s vysokou mírou adrenalinu, kdy prožitek je cílem a dál se s ním nepracuje.

V zážitkové pedagogice chápeme zážitek pouze jako prostředek k dosažení daného cíle. Jak zmiňuje Jirásek (2005, 206): *Pro zážitkovou pedagogiku je typické (...) zakotvení prožitku do jeho širších souvislostí. Tedy nejenom vyvolání prožitku, ale především znalost cílů navozování prožitkových situací, zpracování prožitku a jeho převedení do zkušenosti, jež může být opětovně využita.*

Prožitek je tedy zasazen do kontextu konkrétní akce, kurzu, programu. Nestojí izolovaně, ale je součástí velké promyšlené mozaiky, která se skládá z kamenů, kamínků, opracovaných detailů. Vždy víme, proč danou situaci, program, chceme zařadit, co tím zamýšlíme a sledujeme a jak bude působit v kontextu ostatních programů. Nezbytnou součástí je i zpracování prožitku, zážitku a převedení do zkušenosti, tedy ohlédnutí, reflexe, review.

Je možné považovat zážitkovou pedagogiku za konstituovanou?

Konstituovanost se pojí s pojmy obecně ustálené, stabilní, ustanovené. Pedagogické disciplíny rozlišujeme podle toho, v jakém stadiu vývoje se nacházejí. Za konstituované pokládáme ty, které jsou již rozvinuté a odbornou komunitou považované za samostatné disciplíny. Průcha (2000, 23) považuje za **konstituované ty disciplíny, které splňují tyto podmínky:**

- mají své samostatné vědecké časopisy nebo jiná média;
- jsou organizovány ve specializovaných vědeckých společnostech;
- jsou obvykle vyučovány jako obory (předměty) studia na vysokých školách.

Kompletní výčet pedagogických disciplín, které autor považuje za konstituované, je uveden v tabulce (vpravo).

Průcha k problematice konstituovanosti dále dodává, že pokud se disciplíny teprve utvářejí, mají krátkou historii a nedosáhly všech tří zmiňovaných podmínek, jedná se spíše o problémové okruhy nebo významná témata. Autor nezmiňuje zážitkovou pedagogiku ve svém výčtu pedagogických disciplín, proto vnímám jako potřebné provést „revizi“ tohoto seznamu. Jak je tomu dnes?

Můžeme označit zážitkovou pedagogiku za konstituovanou disciplínu?

Jak jsem již zmínila, disciplíny, které můžeme považovat za konstituované, splňují určité podmínky. Pojdme se podívat na to, zda tyto podmínky splňuje i zážitková pedagogika.

■ První podmínka konstituovanosti

S první podmínkou můžeme souhlasit. Existuje periodikum *Gymnasion*, s podtitulem *časopis pro zážitkovou pedagogiku*, který vychází od roku 2004, a to dvakrát ročně. Cílem časopisu je profilace oboru, řešení terminologické problematiky, metodika, ale i inspirace, náměty a novinky z oblasti zážitkové pedagogiky. Rozhodně stojí za to zmínit i zahraniční časopisy zabývající se zážitkovou pedagogikou, např. *The Journal of Experiential Education*, *The Australian Journal of Outdoor Education*, *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning* či německý odborný časopis *Zeitschrift für Erlebnispädagogik*.

■ Druhá podmínka konstituovanosti

Je zážitková pedagogika organizována ve vědeckých společnostech? Odpovídáme, že ano.

Vedoucí mezinárodní organizací zabývajících se zkušenostní výchovou je *Association for Experiential Education*. Tato společnost působí především na území USA a sdružuje odborníky z celého světa (viz Neumann, 2004). Na evropském kontinentu se můžeme setkat s vědeckou společností např. ve Velké Británii – *The Institute for Outdoor Learning* či v Německu – *Institut für Erlebnispädagogik*.

Na základě těchto údajů mohu konstatovat, že zážitková pedagogika splňuje i druhou podmínku konstituovanosti.

■ Třetí podmínka konstituovanosti

Poslední podmínka stanovuje, že předmět zážitková pedagogika je obvykle vyučován na vysokých školách. Se zážitkovou pedagogikou se můžeme setkat např. na těchto fakultách: *FTK UP v Olomouci*, *PdF UK v Praze*, *Teologické fakultě JU v Českých Budějovicích*, na *PdF OU v Ostravě* či v *Ústavu pedagogických věd FF MU v Brně*.

Z výše uvedeného vyvozují, že zážitková pedagogika splňuje i poslední podmínku.

Výčet pedagogických disciplín dle kritéria konstituovanosti

Průcha (2000, 24)

Obecná pedagogika
Dějiny pedagogiky a dějiny školství
Srovnávací pedagogika
Filosofie výchovy
Teorie výchovy
Sociologie výchovy
Pedagogická antropologie
Ekonomie vzdělávání
Pedagogická psychologie
Speciální pedagogika
Sociální pedagogika
Pedagogika volného času
Andragogika
Obecná didaktika
Oborové a předmětové didaktiky
Technologie vzdělávání
Pedagogická evaluace
Pedagogická diagnostika
Pedeutologie (teorie učitelské profese)
Teorie řízení školství
Vzdělávací politika
Pedagogická diagnostika

Výstup

Dle mého zkoumání zážitková pedagogika splňuje všechny tři výše uvedené podmínky konstituovanosti. Na základě toho vyvozují, že **zážitkovou pedagogiku můžeme zařadit mezi konstituované disciplíny**. Toto zjištění dále podporují následující fakta a úvahy:

- Splňuje-li disciplína všechna kritéria konstituovanosti, domnívám se, že ji můžeme považovat za konstituovanou. Tak, jak pedagogická věda není zcela jednotná v termínech a systémech, tak se i pohledy na zařazení disciplíny mohou u jednotlivých autorů lišit. Kdo určuje, které disciplíny lze považovat za konstituované a které nikoliv? I když jsou dána kritéria, výsledek zkoumání je vždy subjektivním pohledem na konkrétní situaci. Domnívám se, že není na místě vyčkávat, až některý z renomovaných autorů bude zážitkovou pedagogiku uvádět ve výčtu konstituovaných disciplín.
- Odborné časopisy a knihy, překlady zahraničních publikací, studie, vědecké práce, semináře, kurzy a odborné konference o zážitkové pedagogice přispívají k tomu, že se u odborné i laické veřejnosti dostává do většího povědomí. Vše výše uvedené je zcela nezbytné pro to, aby se disciplína mohla konstituovat.

Vznik časopisu *Gymnasion* výrazně přispěl k posunu zážitkové pedagogiky od významného tématu ke konstituované disciplíně. Na jeho stránkách se otevírá prostor pro nové myšlenky, studie, podněty, bádání, ale i inspirace z oblasti zážitkové pedagogiky. Tím posouvá zážitkovou pedagogiku u nás po teoretické stránce dál. K jejímu vývoji přispěla i další publikační činnost (např. Franc, Martin, Zounková, 2007) a diplomové či jiné odborné práce. Je nezbytné také poukázat na to, že v současné době stále chybí ucelená metodika zážitkové pedagogiky, což může být výzvou pro budoucnost. V loňském roce se uskutečnila konference o zážitkové pedagogice, jejímž pořadatelem byla *Prázdninová škola Lipnice*. Příspěvky řečníků, záznamy diskusí a další informace jsou obsaženy ve *Sborníku příspěvků* z této konference.

Závěry, ke kterým jsem v této studii dospěla, se mohou zdát příliš radikální nebo vyhraněné. Ne každý se mnou musí souhlasit. Proto bych ráda vybídla čtenáře k další diskusi nad tímto tématem.

Literatura

- Franc, D., Martin, A., & Zounková, D. (2007). *Učení zážitkem a hrou*. Brno: Computer Press.
- Jirásek, I. (2004). Vymezení pojmu zážitková pedagogika. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 1, 6–16.
- Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: UP FTK.
- Neumann, J. (2004). Association for Experiential Education. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 1, 43–46.
- Průcha, J. (2000). *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál.
- Slavík, J. (2007). Zážitková pedagogika – k čemu má smysl se vracet. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 8, 36–37.
- Svatoš, V. (2007) Zážitková pedagogika – oblast, o níž chceme psát. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 7, 63–64.
- Turčová, I. (2007). „Terminologická džungle“ – česká a anglická terminologie oblasti výchovy a aktivit v přírodě. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 8, 23–35.

Širší sociální kontext zážitkové pedagogiky

Ivo Jirásek

polemika

SOUHRN:

Text odlišuje fenomén zážitkové pedagogiky (tedy teoretického oboru zabývajícího se popisem a metodikou výchovných procesů) od výchovy prožitkem (praktického výchovného působení). Dále zařazuje praktické aktivity – vedle aktivit sportovních, terapeutických, uměleckých a rekreačních využívajících možností prožitků, dobrodružství a přírody – i jejich teoretickou reflexi do širšího sociálního rámce.

KLÍČOVÁ SLOVA:

**VÝCHOVA PROŽITKEM,
ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA,
SOCIÁLNÍ KONTEXT**

SUMMARY:

The paper distinguishes between the phenomenon of “zážitková pedagogika” (theoretical discipline focusing on the description and methods of educational processes) and experiential education/learning (practical educational influence). Furthermore, it includes practical activities – besides sport, therapeutic, art and recreation activities using experience, adventure and nature – and also theoretical reflection into the broader social framework.

KEY WORDS:

**EXPERIENTIAL EDUCATION/LEARNING,
ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA,
SOCIAL CONTEXT**

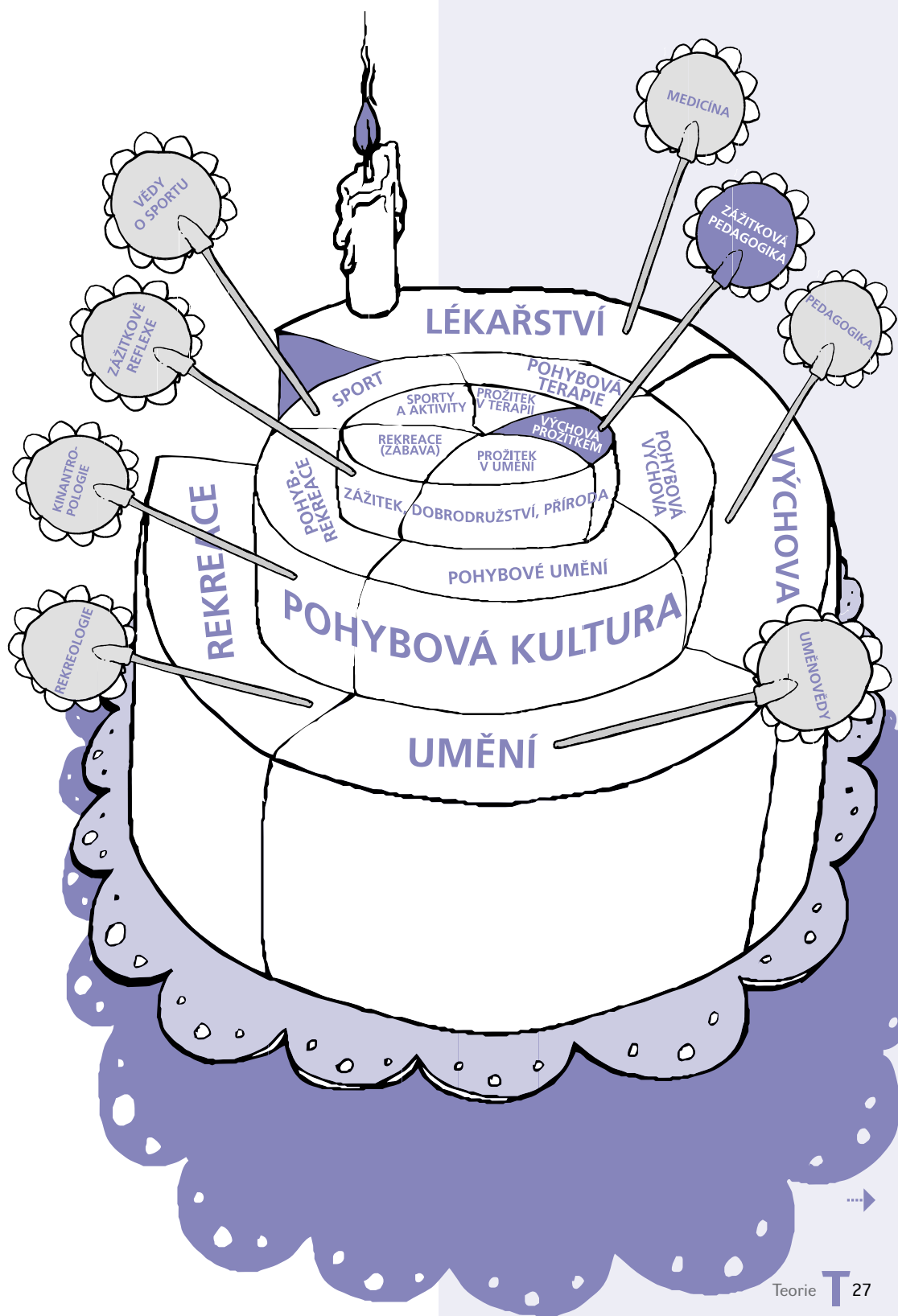
Dosavadní úvahy i polemika na téma označení oboru našeho zájmu jsou nesmírně podnětné a přinášejí zajímavé impulsy k dalšími promyšlení. Rád bych se zapojil do diskuse dvěma zmínkami rozšiřujícími stávající úhel pohledu.

První je upozornění na jinde běžně respektovaný fakt, že pedagogika je teoretickým oborem, vědou či uchopením světa prostřednictvím odborného jazyka. Pedagogiku nemůžeme zaměňovat za praktické činnosti výchovného charakteru. Ale přesně to se čím dál častěji děje. Mluví se o aktivitách *PŠL* či dalších organizací jako o „kurzech zážitkové pedagogiky“. Ale copak přímo na kurzech rozvíjíme pedagogickou teorii? Bezesporu nikoliv (pokud se nejedná o kurzy instruktorského vzdělávání, ale i tam bych měl významné pochybnosti vůči takovému označení). Měli bychom si tudíž neustále uvědomovat, že naše kurzy **nejsou pedagogikou**, ale patří do oblasti **výchovy**. Pedagogika se naopak pokouší o popis takových činností, o metodické analýzy, o odborné reflexe. Je to stejné, jako kdybychom zaměňovali studium geografie za krajinu, jíž procházíme (nebo kinantropologii za pohybovou kulturu, abych si přihrával svoji profesní polívičku). Ještě jednou proto využívám příležitosti, abych podtrhl a zdůraznil, že bez odlišování reality a jejího popisu nemůžeme dojít ke shodě při používání jakýchkoliv termínů. Že musíme zcela razantně a zásadně odlišit zážitkovou pedagogiku jako teoretické postižení a deskripci určitých jevů (výchovných a vzdělávacích) od programů, projektů, kurzů.

Druhou poznámkou bych rád rozšířil naše dosavadní snahy usilující o zařazení zážitkové pedagogiky do systému pedagogických disciplín. Pro tuto chvíli na takový úkol rezignuji (nejenom proto, že náš obor bude vždy nějak „vyčínat“ – viz *G1*, 6–16) a naopak se pokusím nabídnout širší rozměr sociálního života, totiž vnímání určitých kontaktů, ale také hranic s dalšími obory lidského poznání i konání. Podnítil mě k tomu text Murárův (*G6*, 34–40) i odpověď Svatoše (*G7*, 63–64), příspěvek Slavíkův (*G8*, 36–37) a terminologické úvahy Turčové (*G8*, 23–35), ale také vlastní úsilí o systematické nahlédnutí na projevy pohybové kultury. Zvědavý čtenář má možnost seznámit se s touto tematikou na mnohem větším prostoru (Jirásek, 2005, zejména 112–153), zde pouze uvedu, že pro pole kinantropologie (tedy pro vědu či soubor věd studujících záměrné pohybové aktivity člověka: **kinésis** = pohyb; **anthrôpos** = člověk; **logos** = slovo, počet, řeč, rovněž nauka) vnímám jako předmět jejího zájmu systém pohybové kultury, který můžeme chápat jako významové pole oblastí sportu, pohybové výchovy, pohybové rekreace, pohybové terapie a pohybového umění. Každý z těchto segmentů (kromě sportu) je pochopitelně svázán se svým obecnějším okolím (tj. výchovou, rekreací, lékařstvím a uměním) a zároveň se specifickými teoretickými a vědeckými přístupy (pedagogikou, rekreologií, medicínou a uměnovědou).

Co to znamená pro zážitkovou pedagogiku? Uplatníme-li obdobný systémový přístup, můžeme vedle pedagogických způsobů využít prožitkových situací vnímat zážitkové reflexe rovněž v oblasti rekreace, v terapii, umění i ve sportu. Je-li tento přístup oprávněný, mohli bychom hledat snadněji styčné plochy i odlišující znaky s dobrodružnou terapií, artefietikou, ale také se sportovní oblastí (rizikové, adrenalinové sporty, sporty a aktivity v přírodě apod.) i s rekreací (a bedlivě dbát při praktické činnosti na cíl a záměr odlišující skutečně rozvojové programy pedagogického zaměření od teamspiritových, rekreačních či zábavných projektů).

Obrázek na předchozí straně berme pouze jako náčrt určitého modelu. Žádný náhled na prožívanou skutečnost nemůže být a nikdy také nebude přesnou kopií reality, může být pouze jeho nápodobou, obrazem, přiblížením se. Přestože si budeme jisti, že je to skica, jejíž přísné linie, rozlišení (též vazby a příbuznosti) takto ostře ve skutečnosti odlišit nemůžeme, určité uvědomění snad přesto může přinést. Pokud si náš kurz, projekt, ale i konkrétní aktivity, programy apod., zkrátka prožívanou realitu představíme jako tento „dort“, pak samozřejmě můžeme hledat určitou paralelu v receptu na jeho upečení (metodika, dramaturgie, cílený výběr prostředků a programů...), ale také v zařazení receptu do kontextu celého kuchařského oboru (tedy do zážitkové pedagogiky jako svébytné disciplíny). Je evidentní, že kuchařství není dortem – stejně jako zážitková pedagogika nemůže být kurzem. Něco jiného je skutečnost a něco jiného její popis (jazyk, věda, teorie). A zároveň: přestože nás zajímá (minimálně) celé horní patro a vazby mezi jednotlivými jeho výseky, *Gymnasion* koncentruje svoji pozornost právě na aspekty výchovné (a vzdělávací).

Co nám však z takového obrázku může rovněž vyplývat? Že postrádáme vhodný, přiléhavý (a pokud možno i metaforicky podnětný) název pro onu praktickou činnost. Kurzy a programy, které reflektuje zážitková pedagogika, nemohou být zaměňovány za teoretické deskripce. To, co můžeme nazvat výchovou (v přírodě, dobrodružnou, prožitkovou), tedy ono praktické působení, nemá všeobecně akceptované pojmenování – a zážitková pedagogika se jím stát nemůže, chceme-li respektovat jednotlivé roviny reality a jejího popisu. (Zážitková pedagogika může přispět popisem metod, forem, prostředků, snad i cílů a témat, tedy reflexí a zobecněním.) Může to být „zkušenostní učení“? Či je vhodnější trénink nebo rozvoj? Nebo je výchova prožitkem stále nejlepší volbou? Anebo máte ještě lepší, výstižnější a liběji znějící jméno, na němž bychom se dokonce dokázali shodnout?

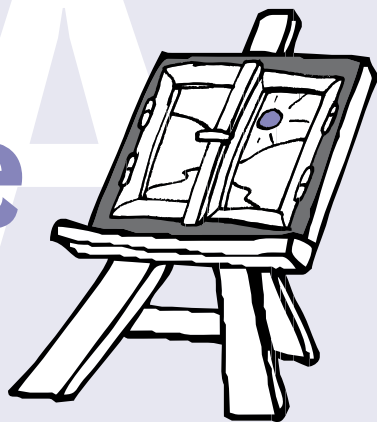
Literatura

- **Jirásek, I.** (2005). *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- **Jirásek, I.** (2004). Vymezení pojmu zážitková pedagogika. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 1, 6–16.
- **Murár, M.** (2006). Prístupy na báze dobrodružstva a zážitku verus zážitková pedagogika. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 6, 34–40.
- **Slavík, J.** (2007). Zážitková pedagogika – k čemu má smysl se vracet. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 8, 36–37.
- **Svatoš, V.** (2007). Zážitková pedagogika – oblast o níž chceme psát. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 7, 63–64.
- **Turčová, I.** (2007). „Terminologická džungle“ – česká a anglická terminologie oblasti výchovy a aktivit v přírodě. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku*, 8, 23–35.

Aplikace

rubriku vede: **Jan Kolář** | jankolar@phil.muni.cz

Má známá učí na vysoké škole ty, kteří budou zanedlouho také učit. A věřte mi, dělá to opravdu dobře. Jednoho krásného dne přišla její ratolest ze školy s poznámkou v žákovské knížce: *Přesouvá špendlíky na nástěnce!* Nedalo jí to a prohršek komentovala: *Je to velký problém?* Na odpověď nečekala dlouho: *Vážená paní doktorko, mezi teorií a praxí je velký rozdíl!*

No ano, to se přece říká. Ale je to s tou teorií skutečně tak hrozné? Není snad moderní sociální teorie nasycená daty, která se sbírají v praxi? Neměla by snad teorie být autentickou výpovědí o stavu praxe v konkrétním prostoru a čase? Nestává se pak v tomto ohledu teorie praxí a praxe teorií? Nevím. Ale možná mám nápad, jak to zjistit. Co se pokusit **aplikovat** jedno do druhého, podobně jako míchá pekař těsto s ja-

blky, a po vytažení z pece štrúdl ochutnat a říci si, jak to celé funguje? Aha, štrúdl milujete, jablka nemusíte. No ony to vlastně nemusejí být jen jablka, co takhle zkusit triádu jablka (**škola**) – tvaroh (**neziskový sektor**) – ořechy (**management**)? Tak, pěkně do trouby a hlídat čas, ať se nám nepřipálí okraje! A vůbec, víte co? Vyhlašuji soutěž o nejlepší štrúdl!

Jan Kolář

Karla Brücknerová confronts, in her article, two seemingly incompatible worlds – the world of “zážitková pedagogika” and the common reality of higher education. She shows several examples that even here it is possible to seek unexpected harmony, through which it is possible to support more efficient realization of educational aims without losing something from the essence of one or other world.

Aleš Pokorný describes his experiences of handling the phenomenon time as the main motive of the *Intertouch 2006* course. He introduces the gradual crystallization of first borderless thoughts into the shape of concrete contents, and then he shows their realization in the course.

The contribution of **Martina Kamenská-Turečková** introduces a new course for managers, which she started this year under the name of the educational agency *Česká cesta – Outward Bound*. The author discusses the ideological resources of her ideas and then lets readers look into the course programme enriched by many participants' narratives, which fulfilled the atmosphere and indicated possible contributions for the target group.

Učení zážitkem na vysoké škole

Karla
Brücknerová

škola

Byly doby, kdy by mi nadpis tohoto článku připadal opovážlivý, nebo přinejmenším nepatřičný. Jak můžeme spojovat dva světy tak neslučitelné? Jak můžeme spojovat recesi „Vynálezců“ s vědou s velkým V? Jak můžeme spojovat hru a nekonečné cizelování semináře? Jak můžeme dát vedle sebe „měkké“ cíle zážitkového kurzu a komisi u státních zkoušek, skrze kterou se klopýtá k diplomu?

Vnímala jsem zážitkovou pedagogiku a prostředí vysoké školy jako černou a bílou – každá má své kouzlo, ale jejich míchání by mohlo znamenat jen šed' – ztrátu jasu i hloubky. K mému velkému překvapení jsem se však postupně, jak jsem se v obou světech zabývala víc a víc, stávala svědkem nečekaných okamžiků, kdy se oba světy navzdory všem mým předpokladům propojily.

V následujícím článku vám tři z těchto zážitků nabídnu k nahlédnutí a připojím k nim myšlenky, k nimž mě vedly a které by třeba mohly dát podněty i pro vaše aplikace zážitkové pedagogiky do jiných světů, ať již jsou nebo nejsou vysokoškolské.

Rebelie, nebo loajalita?

Když se snažím zavádět prvky zážitkové pedagogiky do vysokoškolského kurikula, musím si občas připomenout, že záměrem vysokoškolské výuky není popírání norem prostředí, ale dosahování výukových cílů. A tak, když tuším, že bych mohla nějakou z cítěných norem překročit, snažím se vrátit znovu k cílům a uvědomit si, jestli je mé překračování funkční, anebo jestli náhodou nejde o planou exhibici.

Někdy se může zdát, že vstoupení do světa hry je právě takovým překročením norem prostředí – vždyť přece na vysoké škole si nebudeme hrát! Na volnočasových kurzech jsme zvyklí vstupovat do světa hry, tedy do světa specifického prostoru, času, rolí a pravidel (Huizinga, 2000), skrze magické brány a za zvuku fanfár. Ale to samozřejmě není jediný způsob. Do světa hry mohou vést zcela civilní dveře, které jsou v souladu s normami vysoké školy stejně jako dveře studijního oddělení. Může se nám také občas stát, že dáme na „image“, který má konkrétní aktivita, a omezíme se jen na „zážitky s velkým Z“, čímž nám uniknou zážitky zdánlivě „malé“, ty, které např. vznikají v tradiční učebně a jejichž jedinými rekvizitami jsou propisky a papír. Přesto však pracují se zkušeností, aktivizací osobnosti a tvorbou.

■ Příklad

V loňském roce jsem navštěvovala kurz zaměřený na vzdělávání v muzeích a galeriích vypsany *Londýnskou univerzitou*. Jedním z mnoha praktických úkolů bylo prozkoumat konkrétní muzeální expozici tak, že se na ni podíváme nejprve očima učitele vedoucího skupinu dětí, potom očima rodiče, očima tvůrce této galerie a očima výzkumníka. Plním úkol – a po hodné chvíli si uvědomuji, že vlastně jedním v roli, že jsem pro danou chvíli rodičem, který cítí rozhořčení nad zakrvaveným obřím tyranosaurem požírajícím nějakého jiného prátvora, a hledám v duchu způsob, jak si o tom s dětmi povídat, abych předešla jejich nočním můrám. Rozhlédnu se a podle chůze a gest vidím, že většina mých kolegů na tom není jinak.

Zkrátka, na první pohled zcela nevinné zadání se může stát bránou do světa hry, bránou, do které můžeme, nebo nemusíme pro splnění našeho úkolu vstoupit. Hra se stala tak civilní, jak si její hráči přáli, a přesto, jak se ukázalo v následné reflexi, umožnila rozvinout poznání tématu do zcela nečekané hloubky.

K metodě přes obsah, nebo cíl?

Jak ale poznáme, že pro hru je právě místo v téhle lekci, a ne v tamté? V didaktice (např. Skalková, 1999) mluvíme o tom, že mezi tím, komu (žáci), jak (metoda) a proč (cíle) něco (obsah) nabízíme, je složitá síť vzájemně se ovlivňujících vztahů, kde vše souvisí se vším. Přesto mám pocit, že v praxi se častěji při našem rozhodování o metodě dostává ke slovu obsah, a často dokonce jenom on. Jako bychom jednali podle vzorce *á, to je teoretický obsah, tak to udělám přednáškou, zatímco ty komunikáční dovednosti, to bude chtít nějakou tu zkušenostní uýku*.

Potíž tohoto modelu spočívá, jak asi tušíte, v tom, že pod kolonku „teoretický obsah“ se na většině vysokých škol vejde velká část celkového učiva. Nenutí nás to přitom rozlišovat, jestli naším cílem je, aby „žáci“ byli schopni teorii porozumět, vysvětlit ji, aplikovat ji nebo ji dokázali třeba kriticky zhodnotit, či dokonce jestli bychom chtěli, aby je daná teorie bavila nebo aby ji přijali za svůj smysluplný nástroj. Zapomínání na formulaci cílů nás může dovést až k beznaději, že když holt učíme „teorii“, tak na nějakou „zážitkovku“ musíme zapomenout. Naopak velkorysá (a zároveň samozřejmě lidem a okolnostem přiměřená) formulace cílů nás může vést k uvědomění, že naším zámyslem vlastně není jen racionální rozvoj, ale že vnímáme jako součást naší snahy i práci s emocemi, motivací, zájmem studentů. A tyto cíle nás pak (spolu s vědomím jejich obsahu a znalostí „žáků“) mohou dovést k překvapivě tvůrčím metodám.

■ Příklad

Jeden zážitek za všechny. Je pozdní večer, myslím, že kolem roku 1999, a pan docent Trávníček přednáší o třech významných literárních teoreticích. Téma abstraktní, pro tehdy ještě vyděšené prváky těžko uchopitelné a pochopitelné. No, on by to téma vlastně přednášet měl, ale místo toho sehrává před katedrou osobitý trialog. Z abstraktní literární teoretické přednášky se stává svérázná výměna názorů, která místy přechází téměř v hádku. Hádku tří pánů, kteří se snad nikdy nesetkali, ale jejichž myšlenky zde mají možnost zaznívat a tvořit jakýsi příběh, hru, do níž lze divácky vstoupit, hru, v níž je možné zvolit si svého hrdinu. Hrdinu-literárního teoretika. *Neuvěřitelné se stalo skutekem*. Literární teorie zůstala literární teorií (byl splněn cíl „seznámit s teoretikou“), ale zároveň a nadto se mohla stát něčím osobním, prostorem pro pohled na svět, jakýmsi přitažlivým tržištěm, kde zaznívají jednotlivé hlasy a kam i vyděšený student může přijít vybírat, nakupovat, hodnotit, souhlasit i nesouhlasit.

Kam se poděl originál?

Domnívám se, že jedna z věcí, která dala náboj předchozímu zážitku, byla autenticita, opravdovost. A to je i ve vysokoškolském světě jev, dle mých zkušeností, dosti výjimečný. Často se i na vysoké škole brodíme přezývanými informacemi skript, neukotvenými interpretacemi interpretací a výtahy z výtahů. A – ruku na srdce – často se s podobnou neautentičností, polovědomostmi a přibližnostmi potkáme i v zážitkové pedagogice. Myslím, že je to škoda a že si pak tak trochu protřečujeme, protože se snažíme inspirovat k autentickému zážitku neautentickým podnětem.

■ Příklad

Je sobotní únorové dopoledne. Sedím v *Národní galerii v Londýně* a sleduji profesionální práci zdejších animátorů. Program pro předškolní děti a jejich rodiče se vrací skrze diskusi o karavanách velbloudů, které vozily ultramarínovou barvu, skrze vánoční příběh, recept na míchání vaječné tempery a tvorbu nedokončených částí renesančního obrazu stále k tématu – k uměleckému dílu, které nám, s tím, jak roste naše poznání, umožňuje stále hlubší a plnější estetický zážitek. Sedím, chvílemi žasnu nad odváděnou prací, chvílemi přemýšlím o tom, jak důležitý je originál. A jak se nám originály nějak vytrácejí. Nespokojujeme se příliš často s kopiemi a nepřečunujeme je? Nemáme někdy pocit, že právě proto, že nejsme v *Národní galerii*, musíme předkládat kopie, že je to naše jediná možnost? A nemyslíme si, že právě proto, že knihy se špatně shánějí, musíme se spokojit se skripty? A nešíříme sami náhodou kulturu, která si cení bonmotů používajících názvy a autory knih, jež jsme nikdy nedrželi v rukou? Někdy to znamená dát přednost prvorepublikovému mosaznému ventilu od topení před kalendářem van Goghových reprodukcí. Ale daleko víc to znamená hledat originály všude tam, kde je to jen možné, a tříbit tak naši touhu po autenticitě.

Ze snahy o konkrétní aplikaci této touhy vychází lekce kurzu estetické výchovy pro budoucí pedagogy s tématem „Estetická výchova jako učit se vnímat“. Lekce si klade za cíl jednak účastníky seznámit s možnostmi, jimiž lze ke vnímání výtvarného objektu přistoupit, jednak jim zároveň umožnit nahlédnutí na výtvarný jazyk secese. Zvolena je metoda indukce, která vychází ne od úvodů a přehledů, ale od konkrétních artefaktů. Do tématu se vstupuje za tónů valčíku procházkou po kolonádě a skrze úryvky z tisku, jenž vyšel v roce 1902. Poté jsou studenti vybídnuti k návštěvě novostaveb, domů, jež nedávno vyrostly a daly moderní tvář perspektivnímu průmyslovému městu Brnu. Konkrétní dům je pak východiskem pro práci tříčlenných skupin, jež k němu (a skrze něj k secesi) hledají cesty prostřednictvím kresby, popisu, práce s metaforou a odbornou literaturou.

Proč? A jak dál?

Proč jsem vybrala právě tyto příklady, a ne jiné? Myslím si, že právě ony reprezentují optimální symbiózu obou světů – zážitkové pedagogiky a vysoké školy. Vysoká škola zde zůstává vysokou školou v tom nejlepším slova smyslu (mně se spojuje s rozvojem vědění, důrazem na kvalitu, svobodou, růstem odborníků, tvůrčí atmosférou), a aby takovou mohla být co nejlépe, je podporována učením se skrze zážitek, které zase přináší podněty do zážitkové pedagogiky. A to je cesta, po které přece stojí za to se vydat.

Literatura

- **Huizinga, J.** (2000). *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Praha: Dauphin.
- **Skalková, J.** (1999). *Obecná didaktika*. Praha: ISV.

Jak nám běží čas

Aleš
Pokorný

neziskovky

Rychle, zběsile, překotně. Právě tak čas uháněl, když jsme začali připravovat kurz *Intertouch 2006* – mezinárodní projekt, který se za léta existence stal jednou ze zavedených značek *Prázdninové školy Lipnice*. Tento projekt se začal částečně profilovat jako metodický či školicí kurz pro účastníky, kterými jsou zpravidla instruktoři zahraničních *Outward Bound* škol a jiných organizací zabývajících se zážitkovou pedagogikou. Postupně jsme tak dospěli k formátu, který si zachovává zážitkový rozměr a zároveň uspokojuje hlad účastníků po odkrytí karet, tedy jak a proč se „to“ dělá.

Výsledným produktem se stal klasický zážitkový kurz, jehož nedílnou součástí je metodický seminář či workshop, který se pravidelně koná na závěr kurzu. Kurz se tak stává *life* případovou studií, jejímiž aktéry jsou sami účastníci. Základní principy dramaturgické a produkční práce během přípravy a samotné realizace kurzu tak mohou být demonstrovány na scénáři kurzu, který účastníci přímo zažili. Důsledné oddělení těchto dvou rovin kurzu je přitom jedním z předpokladů nejen úspěchu či spokojenosti účastníků, ale také naplnění cílů dramaturgických i metodických.

Dosažení těchto cílů předpokládá především zážitkově silné a zároveň dobře uchopitelné téma, tedy ideálně téma, kterým žijí nejen účastníci, ale i realizační tým.

Společným jmenovatelem první lednové schůzky týmu *Intertouch 2006* byl čas, resp. jeho nedostatek. Máme pocit, že na nás nic nepočká a že nám sem tam něco proteče mezi prsty: kariéra, vztahy s rodiči i partnerem, první kroky našich dětí. Běžíme, stíháme, někdy marně, někdy (zdánlivě) úspěšně za cenu toho, že nám uteče „pomalejší“ čas. Výsledkem prvního **brainstormingu** byla hrubá myšlenková mapa dílčích témat vztahujících se k času. Zahrnovala vnímání času jako fyzikální veličiny, hodnotu času v historii a současnosti, rozdíly ve vnímání času v různých kulturách a etnikách, vědomí konečnosti času, naší existence jako jedince i jako živočišného druhu, čas měřený prizmatem rodinných generací. Dále pak téma zabíhalo ke schopnosti či dovednosti času využít a užít, umění zastavit a zrychlit, věnovat čas opravdu podstatným věcem, umění stanovit si a respektovat životní priority aj.

Druhá dubnová schůzka sledovala jasný primární cíl: posunout se od obecnějších témat k dramaturgii a definování specifických úkolů kurzu:

- re-startovat projekt *Intertouch* v nové kvalitě a zajistit jeho pokračování v nejbližších letech
- vytvořit prostředí pro vzájemnou inspiraci a sdílení zážitků účastníků i členů týmu
- posílit metodickou rovinu kurzu (realizovat kvalitní vzdělávací seminář po ukončení zážitkové části)
- prozkoumat a sdílet zkušenosti s vnímáním fenoménu čas, uvědomit si kvality a hodnoty ukryté v jeho mnohohrstevnatosti.

Z kurzu *PŠL Intertouch*, 2006. | foto © Zdeněk Beneš Cimrman

Právě tato mnohvrstevnatost byla pro nás v tu chvíli spásnou myšlenkou, jak se vyrovnat s jinak obtížně uchopitelným tématem čas. Cimrmanův „úrok stranou“ se zdařil, posléze však muselo nutně nastat „krájení“ jednotlivých vrstev a jejich dramaturgické zpracování. Za základ jednotlivých vrstev jsme vzali tradiční anglická „časozvučná“ úsloví. Nešlo nám ani tak o význam ustálených rčení, důležité byly spíše atributy, které tato úsloví fenoménu čas přisuzují. Logika skladby témat si následně sama řekla o přidělení k jednotlivým dnům kurzu.

Vydali jsme se tak cestou sledování a zkoumání fenoménu čas v závislosti na předpokládaném vývoji dynamiky celého kurzu. Tento přístup, domnívám se, věrně vystihuje vnímání času v našem běžném životě. Zastavujeme se, když k tomu máme příležitost, uplynulý čas a jeho využití rekapitulujeme ve chvílích klidu nebo okamžicích zlomu či krizí. Jdeme, anebo naopak stagnujeme často v závislosti na běhu věcí kolem nás. Otázka tedy zněla: máme možnost tuto „všednost“ sehrát v intenzivním mikrokosmu kurzu a bavit se o nevšednostech, které při tom zažíváme, a tím vědomě či nevědomě hledat cestu, jak s časem nakládat?

Každý z celkově devíti dnů kurzu nakonec sledoval své dílčí téma:

■ ***time to move***

Přijíždíme z různých koutů světa, setkáváme se, putujeme do místa konání, svět je v pohybu. Dostat se na místo nás něco stojí, nějakou námahu, než „to“ začne. A nezačalo to už náhodou...?

■ ***time to settle***

Čas usadit se v místě, krajině, prostoru i čase. Dopřát si čas k objevení okolí, prozkoumat, zažít, prožít krajinu vnější a nahmátnout krajinu vnitřní. Orientace a první usazení přináší pocit stability a osobního bezpečí, teprve pak se můžeme objevitelsky pustit dál...

■ ***time to flow, to change***

Čas plynout, jet, ale i do toho šlápnout, vnímat a měnit rytmus. Chvíli se nechat unášet, chvíli naopak proud řídit. Naučit se rozeznávat, kdy je lepší nechat jej plynout a kdy stavět hráze, propusti i propasti.

■ ***time is money***

Nic není zadarmo a iluze všeobjímající lásky je scestná, jestli budu poraženým nebo vítězem, o tom rozhodují především já sám – se svojí odvahou, invencí, schopností jít za svým cílem a věnovat čas tomu, čemu opravdu chci.

■ *time is beautiful*

Krása není samozřejmost a může být ukrytá v ošklivosti. Krásno je subjektivní hodnota a jako taková nás učí diskusi, respektu, toleranci. Krása je v barvě, slově, pohledu...

■ *time is precious*

Čas a přliv na nikoho nečekají, není možné čas strádat a spořit a vybírat si ho jindy. Je jenom neopakovatelné tady a teď, nikdy nevrátíš zpátky to, co jsi jednou promeškal, nikdy nevíš, kdy uvidíš naposledy svoje blízké, *hora ruit* – čas kvapí...

■ *time is special*

Čas dopřát si mimořádné, nasytit duši nevšedním „žrádlem“. Zastavit se, dopřát si luxusu pomalosti, sejmut masku sebe samého a prohlédnout. Čas k mimořádným příležitostem a výzám.

■ *time is yours*

Teď se ukaž. Od této chvíle je to na tobě, předved, co umíš, co v sobě máš. Běží ti čas... Teď. Je jen a pouze tvůj a jen ty rozhoduješ o tom, jak s ním naložíš. Základní právo člověka...? Ne, základní povinnost.

■ *time is over*

Konečnost je základním atributem času, všechno někde a někdy končí a nemá smysl nalhávat si něco jiného. Čas uklidit, třídit, mapovat či zamést stopy v krajině vnitřní. Každý konec je začátkem nového... konce.

Jednotlivé body nepostrádají nádechem patosu a jdou možná až příliš „na dřev“. Jsou výsledkem diskuse, co všechno nám fenomén čas přináší, jak s ním ve svém životě bojujeme, podléháme mu či nad ním vítězíme. Z takových debat se postupně začínaly rodit jasnější obrysy programových bloků, konkrétní programy i nápady na premiéry. Kombinace „sebemrškačské“ diskuse nad bezbřehým tématem a kontrolovaných útěků do „programových obrazů“ se ukázala jako celkem efektivní metoda, jak se touto obtížnou fází přípravy kurzu prokousat k základní dramaturgické kostře scénáře s návrhem některých konkrétních programových bloků.

Možným zdrojem inspirace k další práci nám byla kniha *Děvčátko Momo a ukradený čas* (Ende, 1997 – viz recenzi na s. 69), zejména pasáž popisující podvrtné úsilí mužů v šedém, která se později stala leitmotivem zahájení kurzu. Další podněty obstaraly filmy *Lola běží o život* a *Sliding door*. Z brainstormingu vyšla řada nápadů: využít planetárium a jeho tematický pořad *Mystérium času*, pracovat s různými způsoby měření času (přesýpací hodiny, sluneční hodiny, světelné roky aj.), odměřovat čas kurzu v sekundách na velké sportovní časomíře aj. Zrodila se myšlenka vydávat na kurzu noviny, tradiční anglické „tajmsy“. Bylo ale zřejmé, že se nám některé nápady prostě nevejdou do scénáře, např. využít historicko-geologicko-epochální rozměr času, který se otiskl do krajiny (středověké hrady v okolí Lipnice, historie těžby kamene aj.).

Dramaturgická část poslední červnové schůzky se soustředila na dopracování scénáře. Burza nejrozumnějších programů byla bohatá, pod stůl padaly programy, které se „nevešly“ do kritérií a měřítek daných především dílčími tématy jednotlivých dnů. Mnohokrát se přitom ukázalo, jak důležité bylo neošidit tu bolestnou část vyjasňování si témat a cílů, mohli jsme se tak na ně opakovaně odvolávat a držet linii, která byla vytyčena.

Zahajovací program byl „dopilován“ těsně před spuštěním. Jeho základem se stala činnost „mužů v šedém“, podvrtných agentů „Time Saving Bank“, kteří byli zároveň průvodci na cestě k lipnickému hradu. Samotná hostina i nocleh ve středověkých prostorách za svitu loučí byly pro řadu zahraničních účastníků cestou zpět v čas. Rituelní zahájení proběhlo ve sklepení: hutná atmosféra podkreslená tematickou a textově velmi případnou skladbou *Time* od skupiny *Pink Floyd*, úvodní slovo opírající se o prchavost a nezadržitelnost fenoménu čas. Následovalo představení účastníků jako podobenství budíku, který nás vítá každé ráno do nového dne.

Kurz se rozběhl od samého začátku rychlým tempem. Naši strategii asi vystihuje stará „čtvrťkařská“ pravda: kdo chce uspět, musí zatáčku rychle rozjet, tempo podržet a v rovince ještě zrychlit... Ale vedle těch tradičně „rychločasových“ programů byly zařazeny programy probíhající v čase pomalém, na řadě z nich „to“ principiálně stálo.

Labyrint světa a ráj srdce (Hrkal, Hanuš, 2007), při němž účastníci i tým hmatatelně prožívají fenomén konečnosti času vyměřeného lidskému životu, se stal jedním z vrcholů kurzu a zcela zapadl do tématu **time is precious**. Dopad programu byl o to silnější, že řada účastníků byla globálními běžci, pro které téma domova, rodiny a času stráveného s rodinou zastávalo jednu z klíčových pozic.

Nelze nezmínit úspěšnou premiéru výtvarně-seberefektivního programu *101 věcí, které bych chtěl udělat, než zemřu* (Zounková, 2007). Libreto programu zní následovně: *Předstaťte si, že by existovalo něco jako cestovní agentura, která by plnila lidská přání – pomohla by vám splnit to, co jste vždycky chtěli, ale doposud jste na to z nejrůznějších důvodů neměli čas. Taková agentura by měla obrovský katalog, na každé straně jedno přání. Lidé by přicházeli, listovali v katalogu nebo přinášeli svá vlastní, originální přání, a cestovní agentura by se postarala o to, aby si svá přání mohli*

splnit. Vytvoříme takový katalog! Rozjedme agenturu a začněme si svá přání plnit...

Program se setkal mezi účastníky s velkým ohlasem, nabádal k přehodnocení nebo alespoň zamyšlení se nad životními prioritami a časem, který máme pro jejich naplnění k dispozici ...*time is (...can be) beautiful*.

Den mimořádného času odstartoval raní (ne)závod dvojic *Příběhy z depa* (Hrkal, Hanuš, 2007). Letní chladno, do mlhy zahalená louka v podhradí a vycházející slunce vytvořily neopakovatelnou a neodolatelnou atmosféru skutečného sdílení tohoto krátkého výseku života. Já jsem ty a ty jsi já, co na tom, že na pouhé dvě hodiny. V těchto dvou hodinách se střídala čas rychlý a pomalý. V čase pomalém se stránky deníků běžeckých dvojic chvatně plnily, „ty běžíš, já ti píši“. Ale ani ten čas na psaní nebyl dost pomalý, bylo slyšet *ještě to nemám, to tak letí*. ...*time was very special*. Mimořádnost dne podtrhl i jeho závěr – plakáty zvoucí na představení příštího dne na lipnickém náměstíčku visely v širokém okolí. Na přípravu představení v tu chvíli zbývalo necelých 24 hodin. Skvělou vizitkou práce účastníků byl nejen dobrý **time management**, ale i zaujaté tváře téměř stovky diváků. Ovace a vnitřní spokojenost nenechávaly nikoho na pochybách, že *time is yours*.

Z kurzu PŠL Intertouch, 2006. | foto © Zdeněk Beneš Cimrman

Jak takový kurz ukončit? Vypnout časomíru, hodiny utopit v lomu, rozejít se každý po svých. Ráno byl čas definitivně *over* – úklid okolí je v porovnání s úklidem v duši maličkostí. Rozloučili jsme se mlčenlivým rituálem, sypáním „bezčasé“ mandaly. Naposledy jsme si dopřáli luxus společného zastavení v čase a zcela jsme se ponořili do titěrného sypání semínek. Každé usypané zrnko pak bylo pomyslnou vteřinou, o kterou se krátily poslední okamžiky „nadčasového“ kurzu. Závěrečným společným aktem bylo pak symbolické shrnutí mandaly. Čas se znovu rozběhl svým všedním tempem, které (naštěstí) zastavit neumíme, ale subjektivní vnímání jeho plynutí máme plně ve svých rukou. Po tak intenzivním kurzu se to možná zdá být překvapivě nicotným zjištěním, ale budme za něj rádi. A propos, angličtina má pro to opět jeden idiom: *you can not hold the time, anyway you have it* – nemůžeš sice čas zastavit, ale pořád je to tvůj čas.

Literatura

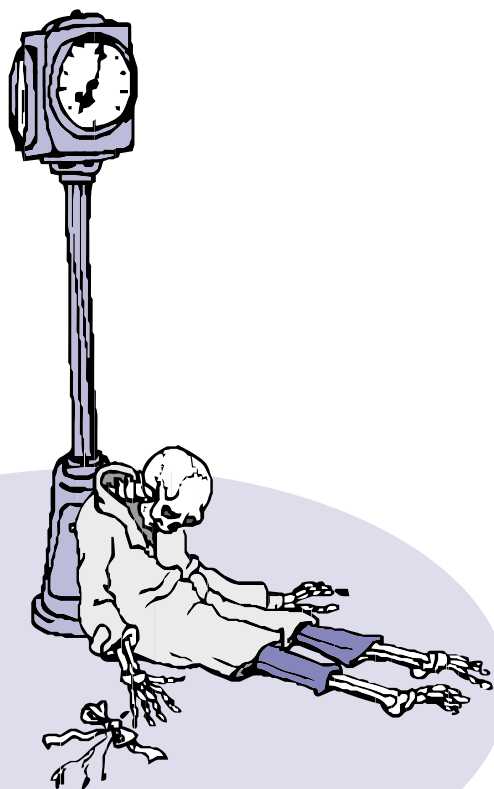
- **Ende, M.** (1997). *Děvočátko Momo a ukradený čas*. Praha: Albatros.
- **Hrkal, J., & Hanuš, R.** (Eds.) (2007). *Zlatý fond her II*. Praha: Portál.
- **Zouňková, D.** (2007). *Zlatý fond her III*. Praha: Portál.

Rendez-Vous s časem

Martina Kamenská-
-Turečková

management

Vážení čtenáři, se současnou již IV. vlnou (tzv. generací) time managementu přichází uvědomění, že člověk je důležitější než čas a že jeho smyslem už není samotné „plánování času“, ale spíše řízení sebe sama, „sebeřízení“. Do popředí se namísto hodinek dostává kompas, který metaforicky poukazuje na vědomé směřování našich životních kroků (Plamínek, 2004, Pacovský, 2006). Ráda vás seznámím s jedním konkrétním projektem, otevřeným kurzem pro manažery, který jsem uvedla do života pod hlavičkou vzdělávací firmy *Outward Bound – Česká cesta*.

Rendez-Vous s časem

Možná vás teď napadá otázka: *Co je to za název, pro manažery bych očekával něco seriózněji znějícího?* Mnozí z vás víte, kolik nejrůznějších titulů s tematikou plánování času vyčkává v regálech knihkupectví. Dost možná, že mnohé máte už i ve svých poličkách. Ale ouha – chybí čas je číst! Anebo si je přečteme, ale chybí nám čas plnit nabízené úkoly. Vítr nezastavíš, ale můžeš postavit mlýn, říká jedno dánské přísloví. Vyšla jsem tedy této současné lidské situaci naproti. Část roku jsem se intenzivně věnovala četbě těchto knih a vše, co mi přišlo životaschopné, zajímavé a zároveň „prolidské“, jsem pečlivě strádala a zapisovala. A protože dobré věci se mají šířit, jak říkal indiánskoirský dědeček Malého stromu (Carter, 1993), pomalounku se mi pod rukama začínaly rýsovat pilíře budoucího vzdělávacího kurzu. A jednoho dne se vyloupnul i jeho název. Rande. Ano, rande se svým vlastním časem.

Hlavní ideou projektu je mít možnost vyjet někam za hranice svých běžných provozních úkolů a tam si v příjemném a bezpečném prostředí užít privilegia věnovat se zdánlivě neekonomické činnosti, sobě. Uvědomit si, kam chci v životě jít a oním směrem nakročit. Zmapovat si svoje největší „časožrouty“ a od ostatních získat inspiraci, jak je minimalizovat. Získat pár konkrétních tipů a rad, jak zacházet se svým časem, např. jak zjednodušit chod svých domácností, jak se rozhodovat, jak si správně zadávat úkoly, aby mě neděsily, apod. Scénář kurzu je buď půldenní, celodenní nebo víkendový. ➡

Dovolte, abych vám na následujících řádcích poodhalila část myšlenkového obsahu a námětů k zamyšlení, se kterými se účastníci postupně seznamují. Budiž vám toto rande inspirací, a nikde není nakonec psáno, že si ho nemůžete dovolit i vy. Právě naopak, váš vlastní čas je to nejdůležitější, co máte, zaslouží si s vámi navázat přátelský, neřku-li partnerský vztah.

Právě se z vás stali virtuální účastníci.

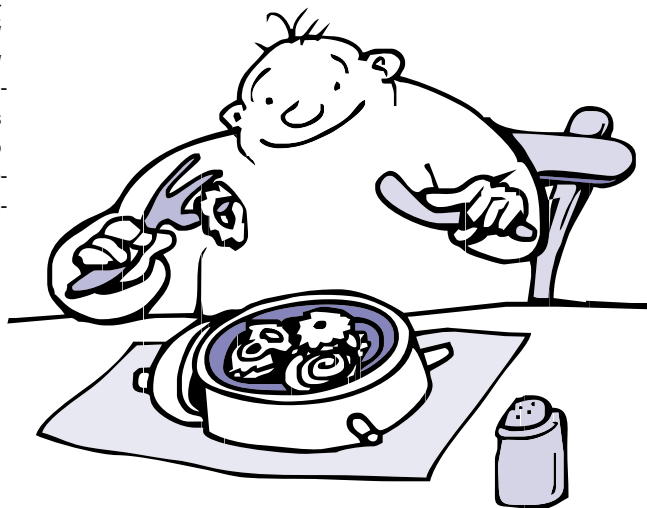
Sedíte v místnosti s dalšími dvanácti lidmi a postupně odpovídáte na otázku, jaký je váš vztah s časem. Zároveň slyšíte odpovědi ostatních spoluúčastníků: přátelství, nepřátelství, bič i lék, hledám ho, sice si ho plánuji, ale pak jsem frustrovaný, když se mi plán nedaří dodržet... Pomalu a jistě začínáte být více a více vtaženi do tématu.

Je tu další zahřívací kolo: **Kartáři**. Ze dvou hromádek karet, vytvořených pro tuto příležitost, si sejmete po jedné. Z modrostříbrné hromádky si vyberete **kartu Chronos** a z té vínové zlaté **kartu Kairos**. Chronos a Kairos jsou starořecká pojmenování pro čas měřitelný a čas osobně prožívaný. Přečtete si citáty na rubu a zkusíte zformulovat, proč jste si vybrali právě vy právě tyto karty. Máte-li dojem, že citát, který k vám touto cestou doputoval, se vás netýká, můžete si sejmout kartu novou. Sále m zaznívají výroky typu: *Člověk musí najít míru ve světě, který má sklon k bezměrnosti.* – *Slůvko NE řečené příjemnou formou šetří čas.* – *Domácnost musí být natolik čistá, aby byla zdravá, a natolik špinavá, aby byla šťastná.* – *Čím víc nemusíš, tím víc můžeš.* – *Nejde o to dělat věci správně, jde o to dělat správné věci.* – *Šílenec je ten, který dělá stále to samé, ale očekává jiné výsledky* apod. Osobní komentáře konkrétních situací ze života účastníků jsou úsměvné a z vás sundávají břímě, že jste v tom sami. Po této „velké karetní hře“ nasloucháte teoretickému vstupu o čase mechanickém, biologickém a lidském.

foto © Pepa Středa

Čas mechanický je daný tím, že Země je kulatá, točí se kolem své osy a po eliptické dráze putuje kolem Slunce. Lidé tyto základní intervaly dále rozdělili, a tak máme hodiny, minuty a sekundy. Mechanický čas symbolizuje přesné odtikávání atomových hodin. Není třeba se tohoto tikotu děsit, vždyť jde o společnou domluvu mezi lidmi, abychom mohli synchronizovat naše různorodé činnosti. Mechanické hodiny byly původně vytvořeny k pravidelnému svolávání mnišských pobožností. Tento měřitelný čas staří Řekové pojmenovali jako Chronos.

Čas biologický se chová spíše jako příliv a odliv. Řídí se tlukotem srdce, nádechem a výdechem, aktivitou orgánů, „vnitřními hodinami“. I naše energie v průběhu dne má své výšky a své propady. Tento čas pracuje ve vlnách, je rytmický. Biorytmy se zabývá vědní obor chronobiologie. Klíčem k otevření prapůvodních pramenů našeho tělesného i duševního zdraví je opětovné vcítění se do cyklů přírody. Náš život se čím dál tím více podobá obchodu s nepřetržitou otevírací dobou, dochází k neustálé konfrontaci s vnitřními hodinami a přírodou. Nejvýraznějšími prohrěšky proti biorytmům jsou dnes absence těžké fyzické práce, řešení únavy kávou namísto odpočinku, umělé osvětlení, které dává podnět k totálnímu rozpadu časových struktur, práce na směny, neohraničené roční doby, díky čemuž si můžeme dát např. jahody v zimě, vytrácení mezníků hospodářského roku (ten nám potom splývá), klimatizace, která nerespektuje přirozené kolísání teplot, užívání hormonální antikoncepce, méně časté procházky – sluneční záření má hodnotu 2500 luxů, byt pouhých 300. Jistě byste přišli i na další.

Čas lidský je ten subjektivně prožívaný. Není hodina jako hodina. U zubaře uběhne oněch šedesát minut daleko pomaleji než u činnosti, kterou máme rádi a do které se zcela ponoříme. Tento osobně prožívaný čas staří Řekové pojmenovali jako Kairos (Cvekl, 1967).

V naší programové místnosti začíná hrát příjemná instrumentální hudba, dostáváte prázdný papír a jste vybídnuti, abyste si vytvořili vlastní myšlenkovou mapu jako odpověď na otázku **Co je pro mě v životě důležité?** Dost možná se vám tam objeví poznámky typu: být šťastná, být zdravá; pružné myšlení, zajímavá práce, přátelé, partner; aktivně užívat to, co se učím, apod.

Dalším krokem je pokus o grafické znázornění jednoho našeho konkrétního dne. Třeba toho včerejšího. Rozdělujete kruh na jednotlivé procentuální výseky podle toho, **jaký je váš den, co skutečně děláte.**

A do třetice jste vybídnuti k reakci: **Jak vám to navzájem koreluje?** Porovnáváte to, co je pro vás důležité, s tím, co skutečně děláte. Uvědomujete si, nakolik se vám překrývá to, co byste rádi, s tím, co reálně děláte (Pacovský, 2006). Od ostatních slyšíte: *V reálu mám pro sebe málo času, někdy nic. – Část mé práce je zbytečná. – Vcelku jsem s výsledkem spokojená, ale málo relaxuji. – Těžká nevyváženost. – Mám rezervy o koncentraci. – Nepoměr mezi vyřizováním a vytvořením věcí. – Spoustu času mi bere starost o domácnost, telefony, maily, počítač obecně.*

Výborně. Otevírá se nám téma ***Naši časožrouti***. Na flipchartu roste seznam, do kterého přiřazujete všichni. Ztotožňujete se třeba s dohledáváním věcí na internetu, s „řetěžením“ – kdy jdete zalít květiny, ale cestou začnete poklízet věci ze stolu, začnete umývat nádoby a vysávat pod klecí s papouškem, nedokážete vypnout televizi, prázdné společenské tlachání, organizace administrativy. Na druhou stranu vás nechávají chladnými výroky kolegů typu doprava do zaměstnání, smskování, žehlení manževých košil, vaření – toto vaši „časožrouti“ nejsou, ti vás netrápí.

„Časožrouty“ je třeba rozpoznat a následně minimalizovat nebo zcela odstranit. Tady nastupuje svatá trojice: uvědomit si je – promyslet změnu – konat. Proto rozehráváme hru na ***osobní poradce***. Rozdělili jste se do trojic, našli si svůj kout a máte necelou hodinu na to, aby každý z vás byl „klientem“, který navštívil své dva „osobní poradce“, se kterými konzultuje své „časožrouty“. Poradci bedlivě naslouchají, a pak udílí rady z postu své životní zkušenosti. Klient pokud možno neargumentuje, naslouchá. Poté si role vymění. Každý je jedenkrát klient a dvakrát osobní poradce. Výstupy si zaznamenáváte, protože po svačině následuje ***Vědecký kongres***. Rázem se ocitáte v konferenčním sále mezi badateli a odbornou veřejností, mezi výzkumnými pracovníky, kteří se od loňského setkání zabývali odborným studiem „časožroutů“. K řečnickému pulsu postupně přicházejí jednotlivé tříčlenné vědecké týmy a pronášejí plamennou prezentaci výsledků svého bádání. Publikum má možnost na konci příspěvku reagovat svými vstupy, svými zkušenostmi, radami, postřehy a odkazy. Uvědomujete si, že lze využít skrytých moudrých rezerv v každém z vašich kolegů. Nejvíce vás zasáhla věta, že *když vyhazuješ hrnek po babičce, neznamená to, že vyhazuješ babičku*. Kolega po vaší pravici si zase poznamenal, že *odpočinek není sprosté slovo a než někomu něco přislíbíš, vezmi si čas na rozmyšlenou*.

Po obědě a siestě se vracíte příjemně naladěni. Děláte si pár poznámek k ***time managementu***. Že od doby, kdy se toto slovní spojení začalo užívat, uplynulo něco vody a i on se vyvíjel. Hlavní vývojové skoky nebyly vlny následovaly jedna za druhou a každá přinesla novou důležitou dimenzi.

První vlnu neboli generaci lze charakterizovat poznámkami a soupisy úkolů. Zabývá se tím, ***co*** mám dělat.

Druhá generace seznam úkolů přiřazuje k časové ose. Tedy ***co*** a ***kdy***. Pro druhou vlnu byly charakteristické kalendáře a diáře.

Třetí generace zpřesňuje ***co***, precizuje ***kdy*** a rozvádí ***jak***. Doplnuje předcházející generace o důležitou ideu stanovení pořadí důležitosti, vnáší prvek priorit. I když třetí generace představuje významný přínos, lidé si začali uvědomovat, že hospodárné rozvrhování a plánování času je často kontraproduktivní (nalistujte si recenzi knihy *Děvočátko Momo a ukradený čas* na str. 69). Orientace na výkonnost vytváří vyhlídky, které působí proti příležitostem k navázání bohatých přátelských vztahů, k uspokojení lidských potřeb a k užívání běžných každodenních radostí. Třetí generace opomenula jeden podstatný fakt, a to ten, že člověk není stroj. Nejsme stroje, místo atomových hodin v nás tiká lidské srdce. Pokud se však jako stroje naplánujeme, jsme následně často frustrováni, protože jednoduše nejsme schopni naplnit náš detailně rozepsaný denní plán. Středem zájmu III. generace je „dnešek“, a tím přesunuje pozornost na naléhavé, aktuální problémy, čímž se vytrácí prevence, koncepce a kreativita. Člověk tak snadno sklouzne k operativnímu řízení, stává se „hasičem“. Třetí generace je již babičkou, se základním principem „chytání času“ neobstojí v podmínkách digitální doby.

Při závěrečném ohlédnutí za kurzem mohl do Časobrazu otisknout svoji pečeť ten, kdo nahlas zmínil nějaký poznatek nabytý během víkendu. | foto z archivu autorky článku

O čtvrté generaci už byla zmínka v úvodu. Je zaměřena na člověka, jejím principem je jeho spokojenost. Stěžejní myšlenka IV. generace je, že **člověk je důležitější než čas**. Nástrojem je týdenní plánování, vždyť v týdenních blocích plánuje Bůh i rodina. Týdenní plán naplňuje princip, že „čím jedeme rychleji, tím větší musí být nadhled“.

Zatímco smyslem I.–III. generace time managementu bylo plánování času, smyslem generace IV. je sebeřízení. Stěžejní otázky jsou: *Co je pro mě v životě důležité? Kam jdu? Vede k mému cíli to, co právě dělám?*

S ním úzce souvisí **life management**, který upozorňuje na to, že je třeba mít v rovnováze všechny důležité oblasti života: jak svoji fyzickou energii, prostor okolo sebe, organizování svého času, tak i svoje vztahy a vědomí, že vím, kam směřuji. Říká, že být virtuosem time managementu III. generace je sice jedna věc, ale to, že mě opouští žena, je ta samá věc, jen z rubu. Říká, že bodem nula, tedy pokud chci se svým životem něco dělat, je uklidit si. Doma, v kanceláři, v hlavě (Covey, 1994, Pacovský, 2006, Zandl, 2006).

Uprostřed místnosti leží hromada starých vizitek a tenké lihové fixy. Máme před sebou program **Z hlavy ven**. V následující půlhodině píšete za pomoci návodných otázek na prázdné strany vizitek vše, co máte nebo chcete udělat (vrátit knížku, navrtat poličku, promluvit si se šéfem, donést ženě kytku...). Jste překvapeni, kolik toho nakonec je, 100–200 položek... Co teď s tím? S ostatními nahazujeme nápady. Někdo nabízí rozložit to na zem a vybrat priority, jiný vylepit na prkno, třetí *ale abych to prkno mohl schovat...* Shodujeme se na tom, že nejschůdnější asi bude vizitky roztřídit na několik hromádek – co mohu udělat hned, tzv. pětiminutovky, co příští týden, co budu dělat průběžně a na co si vymezím třeba hodinu denně. Čistá hlava je velká krása (Zandl, 2006).

Bouchlo šampaňské a vy jste mezi účastníky **Vernisáže diářů**. Popíjíte chladivý mok a nasloucháte autorům jednotlivých dílek. Každý z nich se snaží pro ostatní vypíchnout klady svého plánovacího systému, pokud nějaké má. *A sem si píšu nápady na vánoční dárky, sesbírané v průběhu celého roku. Dlouhodobější věci k vyřízení mám na samolepicím štítku a ten přelepují ze strany na stranu diáře – nepřepisují to vždy znovu a znovu. Doporučuji vám kroužkovou vazbu a v ní týdenní formuláře, třeba od firmy ADK – aktuální listy můžete vyndat a netahat s sebou celý blok. Nosím u sebe v malém pouzdře vždy pár prázdných nebo starých vizitek a tužku, když mě cokoli napadne, zapíšu si to, dál nechávám pracovat svoje podvědomí a přitom to nezapomenu. S mojí ženou máme na zdi plakátový kalendář – na celý rok a různobarevnými lepicími štítky si tam rámcově zaznamenáváme, co nás každého či společně čeká, tak máme plus minus přehled, i když ten druhý není zrovna doma...*

Po společenské aktivitě jste se opět vrátili na svoje místo a dumáte nad dalším individuálním úkolem s názvem **Sedm rolí**. Nic jednoduchého. Ze všech oblastí svého života máte vybrat totiž jen sedm svých rolí. Víc by jich být nemělo, neboť jinak byste je nemohli naplnit všechny stejně dobře, týden má jen sedm dní (př. partnerka, sestra, trenérka, koordinátorka rodinného centra, lektorka, sopranistka v pěveckém sboru, cyklistka...). V následujícím kroku si pro ně stanovujete své životní cíle a co konkrétně pro to uděláte v nejbližším roce. Ideální je, když si pak v dalším životaběhu pro každou roli vymezíte třeba 90 minut týdně, to znamená, že každý den pokrýváte v devadesáti-minutových blocích jednu z rolí (Knoblauch & Wöltje, 2006). Vy jste těch rolí měl čtrnáct, ale vymyslel jste si to šalamounsky: své role nepokrýváte v týdenních, ale dvoutýdenních intervalech. I tak jste s tím spokojený.

Za chvíli bude šest. Páni, uběhlo to, ani jste to neregistroval. **Začínáme končit**. Všechny vás vyzývám, abyste zkusili verbalizovat, co si ze dneška odnášíte. Znovu slyšíme zopakování některých konkrétních rad, výkřiků, citátů. Zvídavě očekávám i vaši odpověď. Jste rád, že jste tu byl, vyhovoval vám rytmus, a najednou konec, nenudil jste se. Napadla vás myšlenka, že stejně jako se vyvíjele jednotlivé generace time managementu, že jste i vy prodělal od dob svých středoškolských studií podobnou osobní evoluci. Poznamenáváte, že začínáte být zvědavý, o co že je bohatší celovikendová verze Rendez-Vous? A taky říkáte, že si zítra uklidíte na stole :-).

To slyším opravdu ráda, protože v anotaci tohoto projektu stojí věta:

Na kurzu Rendez-Vous s časem získáte čas utřídit si vlastní myšlenky a budete mít možnost najít odvalu ke změně vašeho života.

Literatura

- **Carter, F.** (1993). *Škola Malého stromu*. Praha: Kalich.
- **Covey, S. R.** (1994). *7 návyků vůdčích osobností. Pro úspěšný a harmonický život. Jak zdokonalit sebe a svoje vztahy s lidmi. Návrat etiky charakteru*. Praha: Pragma.
- **Cvekl, J.** (1967). *Čas lidského života. Dialogy 2*. Praha: Svoboda.
- **Ende, M.** (2005). *Děvčátko Momo a ukradený čas. Pohádkový román*. Praha: Albatros.
- **Knoblauch, J., & Wöltje, H.** (2006). *Time management. Jak lépe plánovat a řídit svůj čas*. Praha: Grada Publishing.
- **Pacovský, P.** (2006). *Člověk a čas. Time management IV. generace*. Praha: Grada Publishing.
- **Plamínek, J.** (2004). *Sebeřízení*. Praha: Grada Publishing.
- **Zandl, D.** (2006). *Life management*. Praha: Grada Publishing.

Metoda

rubriku vede: **Petra Dražanská** | perta@quick.cz

Taky nečtete úvodníky? Ale tentokrát budeme křít, takže pokud si k četbě *Gymnasionu* pravidelně neotvíráte láhev sektu, tentokrát tak učiňte. Zrodila se nová rubrika! Možná vám to v kontextu celkové změny struktury časopisu připadne malicherné, ale právě tady to začalo. Sebekriticky jsme si totiž uvědomili, že v záplavě příspěvků všeho druhu občas jen kroužíme kolem podstaty, kvůli které časopis vznikl – navázat na zaniklé *Metodické listy Prázdňinové školy Lipnice* a reflektovat současný vývoj metody zážitkové pedagogiky. Svou pravidelnou dávku

otázek a odpovědí byste měli dostávat k těmto tematickým okruhům:

- **Dramaturgická práce**, cesta od cílů a témat ke scénáři programu
- **Práce se zážitky**, jejich navozování, zacílení a zpracování
- **Práce s lidmi**, s účastníky skupinou, s týmem i se sebou samým

Tentokrát budete postaveni před zajímavou konfrontací dvou různých přístupů k práci s časem, dále se budete moci zamyslet nad podstatou subjektivního hodnocení zážitku, které je jednak závislé na sebereflektivní schopnosti svého

nositele, a jednak proměnné v čase, což by mohlo znamenat, že naše pedagogické působení má mnohem menší řízené dopady, než si občas přejeme. A také najdete radu, jak vybruslit ze situace, kdy nemáte zadavatele, se kterým byste mohli jasně specifikovat zaměření a cíle připravovaného programu. Tak tedy, milá rubriko, ať inspiruješ, ujasňuješ, povzbuzuješ, nadzvedáváš ze židle a přispíváš ke zvyšování profesionality všech, kteří o to stojí!

sudička Petra Dražanská

In the new column focused on the methods of “zážitková pedagogika” you will be confronted with two interesting but different approaches to work with time. You can compare the advantages and disadvantages of “*fast and slow*” time in the framework of different educational programmes. The next article will be devoted to the subjective **evaluation of an experience** and its real meaning for personal development. This evaluation is dependent on

conscious self-reflective ability and also the variables of time and circumstance, which could mean that our pedagogical influence has less controlled impact than we sometimes wish. In spite of the fact that it is more of an essay than a research paper, the author’s thoughts have impact for possible methodological consideration. The last contribution is directed at the imaginary triangle: **implementers – participants – submitters**,

determination, preparation and realization of every experiential event take place on this platform. The author draws attention to the situation when these three vertexes are not clearly set and visibly (or personally) engaged, and it is necessary to devote more attention to them. Concretely he describes his experience, when he had to substitute himself in the role of a submitter with a team during course preparation.

Carpe diem

Bohuslav
Stránský

dramaturgie

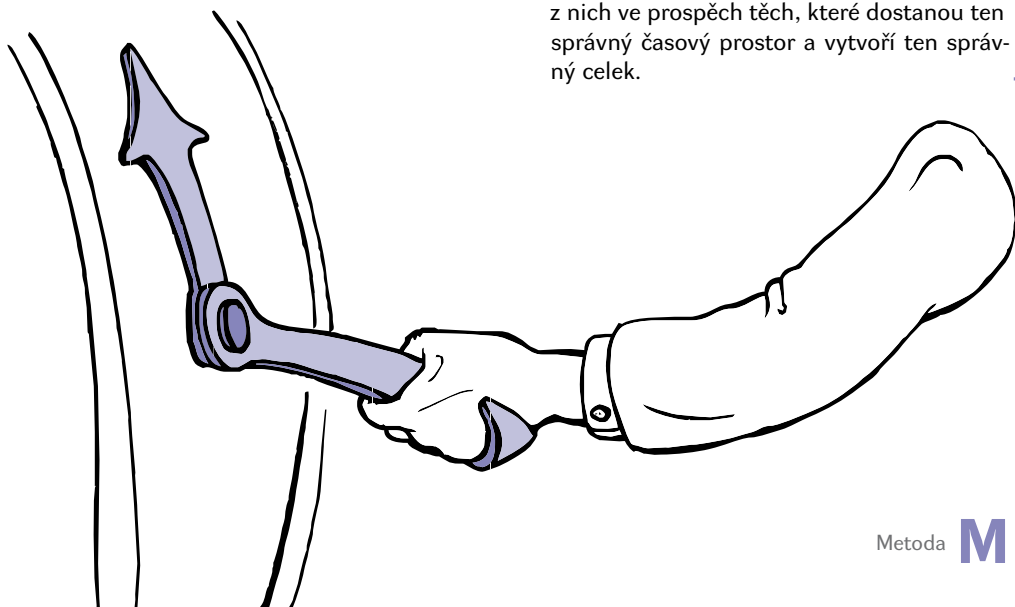
Jak co nejlépe naložit s pevně vyměřeným časem společného setkání v rámci zážitkového kurzu? Je jisté, že práce s časem je jedním z důležitých nástrojů metody, uměním zážitkového pedagoga, tajemstvím mistrů. Carpe diem – povstaň a využij všechny čas, který ti byl dán. V této větě je obsažena intenzita zážitkových kurzů, ale i jejich obecnější poslání: probouzet v lidech touhu po poznání sama sebe a posilovat sebedůvěru pro zdolávání výzev, které klade sám život. Mnoho účastníků zážitkového kurzu potvrdí, že právě oněch několik dní naplněných intenzivním prožíváním a učením bylo pro jejich další rozvoj zásadnějších než několik let života. Co se musí stát, aby se to stalo?

Práce s časem při vytváření kurzu

Každý tvůrce stojí před problémem, jak do vymezeného časového rámce vešpat všechna témata, programy a dramaturgické špeky, které po několika měsících přípravných schůzek nastřádal s týmem instruktorů. Má k dispozici několik dní kurzu a moc stvořit nový časoprostor, kde se můžou dít věci jinak než v normálním světě. Jak s nimi tedy naložit?

Jednota času, místa a děje

Hledáme-li rámec pro celý kurz nebo jednotlivé programové celky, jistě je dobré nezapomínat na staletými ověřené principy. Jedním z nich je jednota času, místa a děje – správné dramatické dílo (a na kurz lze pohlížet jako na drama) se nerozptyluje do mnoha prostředí, časových rovin a dějových linek. Méně je více – nesnažme se za každou cenu uplatnit všechny nápady, obětujeme některé z nich ve prospěch těch, které dostanou ten správný časový prostor a vytvoří ten správný celek.

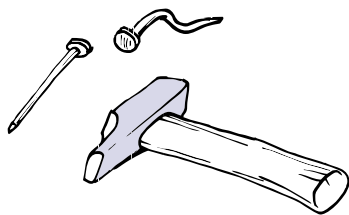

Rytmizace, střídání tempa

Pro komponování celku kurzu platí stejná pravidla, jaká ctí malíř, režisér, hudební skladatel: vyvážená kompozice potřebuje vrcholy i klidné, odlehčené pasáže (a napětí mezi nimi, kontrastní střih střídající volné přechody). Nádech (intenzivní nahuštění vjemů a emocí) a výdech (uvolnění a zpracování prožitků) – to vše udržuje účastníka v aktivitě a pozornosti. Příliš velká pravidelnost (opakující se struktura dne, opakující se typy programů) může začít otupovat, pokud je ale každý den zcela jiný, může vést k pocitu chaosu, neukotvenosti. Tempo je třeba přizpůsobit zvolené cílové skupině. Děti se nedokáží soustředit příliš dlouho, potřebují kratší a pestré impulsy, středoškoláci musí být stále v pohybu (fyzickém či duševním), starší uvítají volnější tempo s dostatkem prostoru pro vlastní rozjímání. Přestože se snažíme vyplnit čas kurzu co nejintenzivněji, nepodceňujeme význam času „bez programu“. Je jako ticho – pauza v hudbě, které jen podpoří předcházející či následující tón (na dvanáctidenním kurzu se například velmi osvědčil pravidelný „Čas ticha“ vždy 30 minut před večeří, kdy by měl být každý povinně jenom sám se sebou).

Od pevné struktury k volnější

V začátku kurzu, kdy se všichni vzájemně poznávají (a čas se spíše vleče), účastníci uvítají pevnější strukturu a vedení (cílený rozvoj skupiny). Jak se skupina vyvíjí, přebírá přirozeně aktivitu a dochází k jejímu spontánnímu rozvoji – v této fázi účastníci ocení možnost volby, volnější rámec. Toto je třeba při vytváření scénáře akce vzít v potaz a směřem ke konci kurzu počítat s větší flexibilitou a možnostmi, že skupina bude chtít zbývající čas (ten začne být najednou velmi drahý) užít podle svého.

Začátek a konec kurzu

Právě ohraničení – rámec kurzu vybízí k práci s časem. Momenty „přechodu“, kdy vstupují z „reálného“ světa do časoprostoru kurzu, a návrat, přechod z kurzu zpět nebo do „nového“ světa, jsou velmi silné samy o sobě. Například motiv uzavřeného kruhu, kdy je závěr kurzu odrazem jeho začátku nebo je s ním analogický, může umocnit prožitek účastníka z celkového vyznění. Na kurzu *Proní Poslední* jsme tento motiv například použili pro zvýraznění principu, kdy se celý kurz odehrával ve svém zvláštním čase bez normálních hodin (na začátku kurzu postava Jokera vybrala ode všech účastníků hodinky a jedny před zraky všech obřadně rozbila; na závěr kurzu Joker každému jeho hodinky vrátil).

Atmosféra

V neposlední řadě je silným nástrojem instruktora práce s různou denní/noční dobou. Správné načasování toho kterého programu společně s volbou vhodného prostředí významně posiluje celkový prožitek a efekt. Kouzlo nočních her, probouzení za úsvitu, tvořivá dílna na prosluněné louce, večerní obřad...

Práce s časem na kurzu

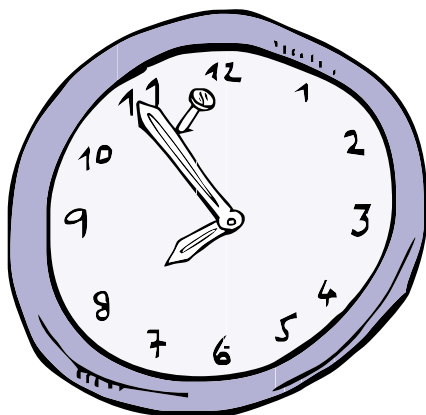
Máme vytvořený ideální scénář kurzu, můžeme začít. Bylo by ale velkou chybou držet se pevně plánu bez citlivého sledování atmosféry ve skupině účastníků. Pro správné vyznění našich záměrů je rozhodující jejich správné načasování. To znamená, že se občas budeme potýkat s velkým časovým skluzem, jindy nás možná zaskočí příliš rychlý spád, kdy jsou účastníci s naším zadáním rychle hotovi. Někdy musí ustoupit jeden program druhému, někdy zcela prozaicky teplému obědu (a předcházení rozmrzelosti kuchaře). Jindy možná budeme řešit neplánovanou mezeru (je dobré mít pro tyto případy rezervní programy, které se dají lehce vytáhnout z klobouku).

Z kurzu *PŠL Proní Poslední*, 1996. |
foto © Jaroslav Musil

Důvěra potřebuje čas

Nová situace, v jaké se ocitá každý na začátku kurzu, přináší řadu neznámých a nejistot – nové prostředí, lidé, pravidla, hledání své role v novém kolektivu. Než se vydám s vlastní kůží na trh, potřebuji se alespoň v základní rovině orientovat v situaci. Je důležité vybudovat co nejdříve atmosféru vzájemné důvěry, to však potřebuje svůj čas, který dopředu nelze odhadnout. Někdy se příznivě setkají všechny okolnosti a kurz nabírá od začátku na intenzitě. Jindy může trvat, než se usadí vztahy ve skupině i důvěra v program a přístup instruktorů, někdy se nedá pokročit dál bez překonání jisté krize.

Kolik času potřebuje napětí, kolik doznění?

Kdy je potřeba vyšroubovat intenzitu programu na maximum, jet od rána do noci bez přestávky, kdy je potřeba zvolnit a mezi programy vložit delší pauzy? Tady je velký prostor pro umění a zkušenost (šéf)instruktora – správnou prací s intenzitou může umocnit kterýkoli moment a ve zpětném pohledu i celé vyznění kurzu (opět hudební analogie – správný poměr forte a piano a jejich vzájemné napětí mocně dokresluje prožitek z melodie a orchestrace, provedení skladby). Na pověstných miskách vah je třeba citlivě vážit, kdy doznívání zážitků po proběhlé aktivitě vyžaduje dlouhý čas, a kdy naopak včasným ukončením (či ostrým střihem) zabránit tomu, aby se sdílené téma neustálým opakováním nerozměnilo v pachutí příliš dořečeného.

Dalším trikem instruktora je elastická práce s časem – někdy může avizovaná čtvrt hodina trvat půl hodinu, jindy třeba jen 10 minut (v „zápalu hry“ nikdo z účastníků na hodinky příliš nehledí). Pokud takový vstup nijak nemění pravidla a nezvýhodní některého ze soupeřů (v případě soutěžních her), je to účinný způsob pro udržení či gradaci napětí. Promyšlená skladba programů může z hlediska prožitku účastníka „nafouknout“ den do předem stěží představitelného rozměru.

Co se otevře, to se musí uzavřít

Přes dobře míněnou snahu využít čas kurzu do poslední minuty nesmíme podcenit dostatek času pro uzavření všech prožitků a potenciálně silných emocí. Není nic horšího než zahlcovat účastníky dalšími a dalšími podněty, aniž bychom si byli jisti, že jsou připraveni zvládnout cokoli nového. Nenecháme emoční vrchol na poslední večer kurzu!

Čas po kurzu

Dobrý kurz pracuje, zanechá v účastnících stopy i po svém ukončení. Nechtějme po nich, aby všechno pochopili hned. Tak jako se vracíme domů po zhlédnutí vynikajícího filmu či divadelního představení, ještě mnoho dní se nám vrací určité obrazy nebo scény, postupně se skládá mozaika všech významů a sdělení, která tvůrce zakódoval do různých situací, nechal rozehrát v jednání postav, ukryl v čase příběhu. Nemusíme se bát nechat některé věci nedořečené, nedovysvětlené, jen v náznacích. Někdo si na ně přijde dřív, někdo později – každý však, věřme, v pravý čas.

KOMIX I

Hráli si spolu? CO vlastně řekl?!
A jak to celé dopadne?!
Pokračování KOMIXu najdete
na straně 85.

Kapky vody, které skálu prorážejí

Vlastimil Kubát –
Pajda

Vedle rozdílného přístupu k dramaturgii a zpracování zážitků ve woodcraftu je podle mne hlavním rozdílem mezi ním a hlavním proudem „zážitkové pedagogiky“ práce s časem. Jednak *PŠL*, případně další „zážitkové“ vzdělávací agentury (kterých je čím dál víc) pracují s omezeným časovým fondem. Připravují pro své klienty jednorázové kurzy od třídních až po čtrnáctidenní a (nejen) proto usilují o tzv. *intenzivní rekreační režim* (Hora, 1984, 7). Woodcrafterské kmeny na to mají zkrátka víc času. Využívají metodu častého opakování zážitků, kterou bych nazval „kapkou vody, která skálu proráží“. Někdy to sice může vést až k jakémusi rozmělnění času, což lze občas pozorovat třeba na Ligových sněmech či tábořeních – čas se pomalu vleče, a potom se buď nestihne všechno, co bylo naplánováno, a nebo se začíná sněmovat s menším či větším zpožděním. Všichni si už na to zvykli a více méně s tím i počítají, a navíc je přece ...*příjemné takto trávit čas...*, jak říkal indiánský medicínman Kopající pták ve slavném filmu *Tanec s vlky*. Také z jiného pohledu to ale může být i přednost.

O vztahu tzv. „pomalého“ a „rychlého“ času píše zajímavě **Thomas Hylland Eriksen** ve své knize *Tyránie okamžiku* (blíže viz s. 65). Tvrdí, že historie naší doby je příběhem zrychlování. Eriksen situaci nijak nehodnotí, jen konstatuje, že je důsledkem toho, že dnes je víc všeho – informací, vlaků, aut, letadel, hudby, filmů – ve všech sférách lidského života dochází k exponenciálnímu růstu všeho, zatímco počet obyvatel roste pouze aritmeticky. Z toho důvodu dochází na všech frontách k „boji o klienta“ – kdo je rychlejší, vyhrává. Zároveň však upozorňuje na to, že rychlost se promítá i do dalších oblastí, případně je negativně ovlivňuje – např. do rodinného života nebo do vzdělávání. A o vzdělávání v zážitkové pedagogice i woodcraftu jde. *Současný životní styl favorizuje určitý typ osobností. Přizpůsobivost, otevřenost, výbušná energie, rychlost a oportunismus se oceňují finančně i jinak. Jestliže si někdo láme hlavu nad tím, proč se zaměstnání učitele ocitlo poslední dobou v útlumu, tady má vysvětlení. Učitelské povolání je totiž pevně svázáno s údržbou, stabilitou a relativně pevným hodnotovým žebříčkem. To se do nové doby příliš nehodí.* (Eriksen, 2005, 125).

foto z archivu *Ligy lesní moudrosti*

Zážitkové kurzy, jak je nabízí různé vzdělávací instituce, se odvíjejí v poměrně rychlém tempu. Heslem bývá *Běží ti čas!* nebo *Za hodinu se zde sejdeme s hotovými pochodněmi*. Každý woodcrafter ví, že za hodinu kvalitní pochodeň nevyrobíte. Úspěchanost vede ke ztrátě kvality. Takové kurzy také nabízí celou řadu různorodých aktivit, které bývají sice kolektivně rozebírány dle Kolbova cyklu, přesto mám pocit, že i zde dochází k vršení – kurz je přesycen podněty. Možná je to i tím, s jakou klientelou tyto agentury pracují. Často jsou to manažeři a firemní týmy, kterým je tento modus existence vlastní. Nemyslím si, že by právě proto vedoucí těchto kurzů nastavovali intenzivní režim, ale kdyby se tito klienti jeli „sebevzdělávat“ na woodcrafterské táboření, tak by to pravděpodobně považovali za zbytečně ztracený čas. Z jejich pohledu se tam totiž nic moc neděje.

A naopak – woodcrafterovi by na zážitkově vzdělávacím kurzu, přes všechno, co nového by se tam o sobě naučil, přece jen něco chybělo. Asi by to ani nedokázal pojmenovat, ale woodcrafterské táboření se vyznačuje větší hloubkou a kvalitou prožívání, otevřeností ke krajině a lidem v ní. Uvědomováním si rozměrů dané chvíle a nesamozřejmosti toho, že si mohu vzít všechno, co potřebuji. Woodcraft je záležitostí pomalého času. Woodcrafteri si mohou dovolit ten luxus jej pomaleji prožívat, protože, jak už jsem napsal v úvodu této kapitoly, nejsou omezeni jen na jednu akci, jeden kurz – woodcraft je celoživotní vzdělávání pro toho, kdo se pro něj rozhodne. Myslím si, že to plyne i z celé jeho podstaty. Je totiž tradičním hnutím pro výchovu v přírodě s dlouhodobým vlivem na člověka a základem jeho činnosti je život v malých lidských komunitách, ve kterých jsme byli zvyklí žít po tisíciletí.

Dostáváme se k tomu, proč je woodcraft méně úspěšnější než *PŠL – Outward Bound* a další podobné výchovné směry založené na zážitkové pedagogice. Je příliš pomalý a *...když se setká rychlý a pomalý čas, vždy vítězí rychlý...* (Eriksen, 2005, 145) *Je důležité se vědomě rozhodovat pro pomalý a rychlý čas.* (Eriksen, 2005, 152) A kdo se vědomě rozhodne pro woodcraft, rozhodne se pro zpomalení. Plnění žádného z orlích per se nedá dělat rychle. Snad s výjimkou běhu na 100m. Možná se jednou bude chtít víc lidí naučit, jak vědomě zpomalit, a možná v té době zase bude moci woodcraft nabídnout svůj program většímu počtu lidí. Doufám, že do té doby nezrychlí, aby se stal přístupnějším masám, byla by to škoda.

Literatura

- Eriksen, T. H. (2005). *Tyranie okamžiku*. Brno: Doplněk.
- Hora, P. (1984). *Prázdniny se šlehačkou*. Praha: Mladá fronta.

Zážitek je živá bytost

Petr Kubala

zážitky

Vymezení rámce příspěvku

Protože na téma zážitků a zážitkové pedagogiky se rojí čím dál tím více článků, a protože přibývá lidí, kteří se snaží vyznat v pojmech, metodice či vědeckém uchopení zážitkové pedagogiky, mám potřebu vymezit rámec tohoto příspěvku. Nesnažím se nacházet nové definice pojmů, nesnažím se předkládat vědecké argumenty. Používám pojmy v níže vysvětleném kontextu a prosím čtenáře, aby je v tomto článku takto vnímali. Mým cílem je poukázat na zajímavý jev, který je se zážitkovou pedagogikou spojený a který komplikuje život mnoha lidem, kteří se snaží o jednoznačné uchopení metody a zejména jejího přínosu v konkrétních programech či kurzech. Zjistil jsem, že zážitky a zkušenosti jsou živými „bytostmi“, které se v čase vyvíjejí. Pro další srozumitelnost vymezím také některé opakované pojmy. Prožívání vnímám jako „filmový pás“ nejrůznějších vjemů, které svými smysly zaznamenám. Některé z nich ve mně zůstanou a pospojují se do nějaké ohraničené události – zážitku. Tento zážitek pak uchovávám ve formě paměťové stopy. Ze zážitků si často abstrahuji nějaké ponaučení, závěr – zkušenost, kterou využívám v dalších situacích. Zkušenosti mi pomáhají se v nových situacích orientovat, rozhodovat se v nich, reagovat. Zážitek má výchovný účinek, pokud působí, rozvíjí, tedy přináší člověku něco užitečného do života.

Dobré, nebo špatné? Přínosné, či škodlivé?

Jednou jsem četl příběh, který vyprávěl o tom, že v jedné vesnici žili obyčejní lidé a jeden starý moudrý muž. Věděli, že je moudrý, ale často mu vůbec nerozuměli. Jeden hospodář měl nádherného koně. Stalo se, že kůň se jednoho dne splasil a utekl. Vesničané říkali: *To je ale smůla*. Starý muž pokýval hlavou a řekl: *Možná ano, možná ne*. Vesničané nad tím kroutili hlavou. Asi za týden v podvečer byl po celé vesnici slyšet dusot kopyt. Vesničané vyběhli ven a viděli, že hospodářův kůň se vrátil a přivedl s sebou celé stádo divokých koní. Říkali: *Ten má ale štěstí*. Starý muž zase jen pokýval a řekl: *Možná ano, možná ne*.

Hospodářův syn si vyhlédl jednoho hřebce ze stáda a chtěl si jej ochočit. Kůň byl však divoký a po chvíli se mu povedlo muže setřást tak, že upadl a zlomil si nohu. Vesničané zase říkali: *To je ale neštěstí*. Starý muž opět pokýval a řekl: *Možná...* Dva dny nato se v zemi rozpoutala válka. Přišli verbíři a všichni mladí bojeschopní muži museli do boje s nejistým koncem. Hospodářův syn se zlomenou nohou zůstal doma. Bylo to štěstí? Možná...

Je několik závěrů, které si z tohoto příběhu můžeme vytvořit, několik témat, která bychom mohli probírat. Budu se držet jednoho, které souvisí s tématem článku. Z příběhu je zřejmé, že je těžké říci o nějaké události, resp. zážitku, zda je dobrý, či špatný. V obecné rovině bez kontextu je vůbec sporné, zda můžeme něco nazývat dobrým či špatným. Spíše můžeme mluvit o přínosném či škodlivém. Z pohledu rozvoje člověka je přínosné to, co pomáhá. K čemu? Ke spokojenosti, k úspěchu, k snadnějšímu dosahování cílů, ke zvládnutí situací atd. I zde však nevíme s absolutní jistotou. Jednak vždy budou následovat nějaké nové události, které mohou změnit pohled na staré zážitky a zkušenosti, jednak je zde naše mysl, která v konečném důsledku rozhodne, zda zážitek či zkušenost budeme považovat za dobrou, či špatnou, za přínosnou, či škodlivou.

Zážitek je živý, zkušenost je živá

Na uvedeném příběhu je vidět, jak význam zážitku pro hospodáře dostával s dalšími událostmi jiný náboj. Na počátku byl útěk koně – smůla, neštěstí, ztráta majetku... Posléze přišel k celému stádu koní – bohatství, štěstí, radost. Kvůli tomu se však jeho syn těžce zranil – neštěstí, pochybnost, jestli mu bohatství stáda stálo za to, atd. Nakonec srovnání s rodiči ostatních vesničanů, jejichž synové odešli na vojnu a kteří trpěli nejistotou, zda se jim vrátí zpátky – opět pocit alespoň částečného štěstí...

Události a pocity si můžeme zkusit přetavit do modelové zkušenosti. Jakou zkušenost si hospodář mohl postupně odnést?

- Měl bych si lépe hlídat koně, aby mi nemohl utéct.
- Nemusím koně až tak hlídat. Když uteče, je šance, že se vrátí a přivede další. Díky tomu, že mi utekl kůň, jsem přišel k velkému bohatství.
- Chovat koně je nebezpečné. Kvůli nim jsem málem přišel o syna. Raději bych byl chudý a měl celou rodinu zdravou.
- ... (doplňte si sami)

Určitě existují i jiné možnosti. Pro nás je důležité, že na tomto příkladu můžeme vidět, jak původní událost (útěk koně) získala různý náboj v čase a byla zdrojem různých zkušeností, které vznikly spojením této události s nějakou další. Byl některý z oněch zážitků dobrý, přínosný? Byla některá ze zkušeností dobrá, rozvíjející? Možná už teď si dokážete vzpomenout na nějakou událost ze svého života, se kterou jste prožili něco podobného.

Aktivní práce se zkušenostmi

Jak tedy aktivně pracovat se zážitky a zkušenostmi, které se pro mě staly živými a proměnlivými bytostmi? Někomu to může život zkomplikovat, někoho tento fakt rozjásá. Komplikací je pro ty, které uklidňuje jistota toho, že se jim jednou už v životě něco potvrdilo a utvořili si z dané zkušenosti jeden z „pevných bodů ve vesmíru“. Zajásají naopak ti, kteří uvítají to, že není nutné neustále vyhledávat nové a nové zážitky, ale že stejně přínosné může být podívat se na ty staré novými očima.

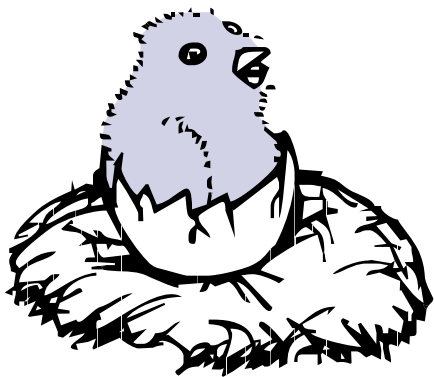
Na tomto místě bych rád vybídnul lidi, aby se ke svým „pevným bodům ve vesmíru“ občas vrátili, podívali se na zážitky a zkušenosti, které s nimi mají spojené, a provedli revizi. Pomáhá mi zkušenost, kterou mám spojenou s tímto zážitkem? Existuje nějaká jiná, kterou bych si z dané události mohl odnést? V poslední době jsem byl k tomuto tématu vnímavější, a tak jsem si všiml, jak často lidé mají zobecněnou nějakou zkušenost, která jim vůbec nepomáhá. Např.: *Já už jsem to několikrát zkoušel a dospěl jsem k tomu, že nemá smysl (o práci) nic měnit.* Pro mě je tohle příklad „umrtvené zkušenosti“. Zde lze těžko „zalívat“, oživovat, rozvíjet. Bylo by jiné, kdyby si člověk odnesl zkušenost: *Za posledních 10 let jsem vyzkoušel 13 různých způsobů, jak něco změnit na pracovišti, a ani jeden nefungoval.* Tento výrok také nezní příliš optimisticky, ale připouští, že existuje 14. možnost, která by mohla fungovat. Připouští, že jsem něco udělal špatně nebo opakovaně dělám špatně, případně i nabádá k zamýšlení, kde musím něco změnit, chci-li dosáhnout svého.

Z kurzu *PŠL Tady a teď*, 2005. |
foto © Martin Vobr

Aktivní práce se zkušenostmi druhých

Zkušenost je stále živá a lze s ní pracovat. Původní soubor událostí je přitom úplně stejný. I zkušenost mohla být totožná po dobu několika let. Teprve v nějakém okamžiku mohl nastat zlom, zkušenost oživila a změnila svůj náboj. Zážitek můžeme vnímat jako semínko, které žije a rozvíjí se podle toho, jak jej svou myslí zalíváme. Zkušenosti jsou jako plody, které ze zážitkových semínek vyrůstají. Klidně můžeme nějaký vyrostlý plod utrhnout, zahodit a nechat na jeho místě vyrůst nový.

Závěrem bych rád promluvil k těm, kteří pracují s lidmi a vedou zážitkové pedagogické programy. Nikdy nejsme schopni předpovědět, jaký význam bude v životě člověka mít zážitek, který mu zprostředkujeme, a nemůžeme si za to na sebe nakládat zodpovědnost. V době setkání však můžeme formovat to, jakou zkušenost si ze zážitku člověk odnese, popř. můžeme nové významy dodat i starým zkušenostem. Zde můžeme vykonat velkou službu tím, že lidi povedeme k „oživování mrtvých“ zkušeností a k vytváření takových propojení a interpretací událostí, které jsou pro lidi přínosné. Zde mohou nalézt naději či povzbuzení ti, kteří pochybují o tom, zda si účastníci z jejich programů něco berou, když to v dané chvíli nemohou poznat. A když se vás někdo zeptá, jestli váš program pro něj nebo pro jeho lidi bude přínosný, můžete s klidným srdcem odvětit: *Možná ano, možná ne.*

Trojúhelníková základna

Daniel
Drahanský

lidé

Tři důležité role: účastníci – realizátoři – zadavatelé

Zážitkový přístup je ve své podstatě práce s lidmi, a to v jakémkoliv stadiu akce – od přípravy až po realizaci. Je zajímavé se podívat, kde všude působí lidský faktor, ať už si to přejeme, či nikoliv. První, co nás napadne, je samozřejmě příjemce zážitku, tedy účastník, účastnická skupina, prostě ti, pro které je zážitkový program připravován. Na druhé straně je to pak osobnost instruktora/lektora, tedy toho, kdo akci připravuje a realizuje, a to hned ve dvou rovinách. Jednak v rovině odborníka, který vystupuje „na place“ před účastníky a měl by mít sám za sebe co předat – a navíc ještě zajímavou interaktivní formou. V druhé rovině by pak měl umět být jedním ze spolupracujících členů týmu, díky kterému může realizovat produkčně náročnější, o to ale často silnější zážitky. Třetí stranou, kde lidský faktor zastává neméně důležitou funkci, je však role zadavatele. Zatímco v některých případech je jasná a hmatatelná – např. personalista firmy, který objednává trénink pro konkrétní oddělení nebo určuje jednotlivé pracovníky, kterých se bude akce týkat – je v jiných případech role „zadavatele“ vágní, případně úplně chybí nebo je „rozpuštěna“ mezi účastníky a realizátory. Zadavatelem přitom může být konkrétní člověk, instituce, grant, širší vzdělávací program (např. RVP s jasně vymezenými znalostmi, dovednostmi a kompetencemi, které by měl nakonec žák ovládat). Může však nastat situace, kdy je tato role nikým/ničím konkrétním neobsazena ani v té nejskrytější podobě. V tom případě je pak nutné, aby se o ni podělili realizátoři (poskytovatelé) a účastníci (příjemci) chystaného programu.

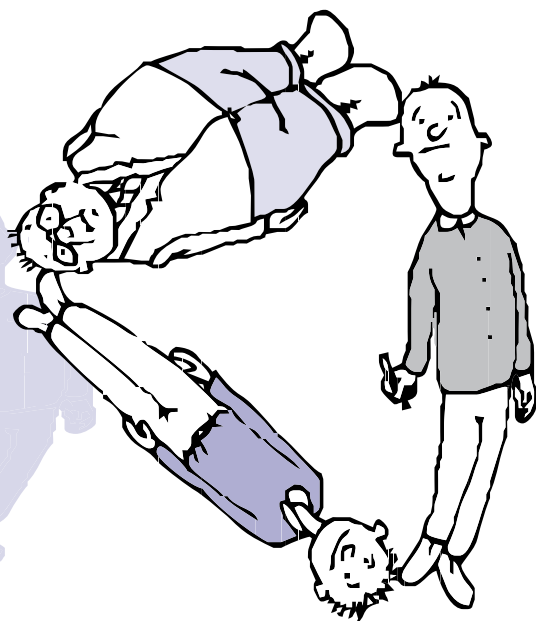
Úskalí svobodné volby

Dobrým příkladem, kdy samostatná role zadavatele není vůbec jednoznačná, je klasický autorský otevřený kurz *Prázdninové školy Lipnice*, kdy si realizační tým v přípravě musí – má-li vysoké ambice a chce-li uspět – sám pro sebe vygenerovat natolik nosné a specifické zadání, aby přilákalo dostatek účastníků (klientů) a zároveň ho pak byl schopen sám „přetavit“ do atraktivní programové polohy. Roli zadavatele může v tomto případě částečně suplovat sama organizace – její zaměření a poslání, ale také interní procesy (např. vnitřní konkurz na kurzy příští sezóny, v rámci kterého se hodnotí přínos a aktuálnost zvoleného tématu pro současnou společnost či podpora a rozvoj metody zážitkové pedagogiky jako takové). Ale především by si měl potřebu jasně formulovaného zadání a cílů kurzu uvědomovat sám realizační tým.

Týmová práce v trojúhelníku

Potřeba pokrýt roli zadavatele, není-li dostatečně jasná, se dá dobře demonstrovat na příkladu práce v týmu. Má-li tým být úspěšný, tedy dosáhnout vytyčeného cíle, pracovat efektivně a naplňovat potřeby všech jeho členů – musí být obsazeny všechny důležité týmové role. Je přitom celkem jedno, zda danou roli (např. toho, kdo přináší do týmu nápady, nebo toho, kdo se dokáže na věc podívat čistě analytickým pohledem, či naopak toho, kdo dokáže vnímat a motivovat jednotlivé členy) obsadí konkrétní člověk nebo ji tým dokáže pokrýt jiným způsobem. Např. tak, že vedoucí týmu vymezí v práci skupiny jasně definovaný prostor pro „povinnou“ konstruktivní kritiku nebo se v dané roli střídá více členů týmu. Zkrátka a dobře, role musí být pokryta, jinak týmu schází její potenciál.

V následující části přináším popis vzniku jednoho kurzu, kde roli zadavatele sehrál volně definovaný grant, který se zrovna „naskytl“, a toho, jak jsme se s touto situací vyrovnali a nakonec došli od velmi rámcového zadání k precizně vyspecifikovanému kurzu. Podíváme se, jak se dá pokrýt neobsazená (nedostatečně zastávaná) role zadavatele skrze zapojení účastníků do vymezení a tvorby kurzu ještě před jeho samotnou realizací.

Tato situace se odehrála bezmála před deseti lety, přesto se nedá říct, že by její poselství s lety nějak zestárlo nebo vybledlo. Stál jsem tehdy s týmem studentů rekreologie před zadáním vygenerovat a zrealizovat čtyřdenní kurz o zážitkové pedagogice pro učitele a vychovatele. Studenti měli dobré zkušenosti s navozováním zážitků, s tvorbou i realizací programů i celých kurzů pro nastupující středoškoláky (kurzy *GO!*). Scházela jim však zkušenost něco někoho skrze zážitky učit, tedy používat zážitek jako nástroj. Rámcové zadání (šlo sice o grant, ale v tomto případě se víc než o zadání jednalo spíše o „bohulibý záměr“) bylo dosti široké. Měl to být otevřený kurz pro jednotlivce, kteří se sami přihlásí.

Mohli jsme zrealizovat program nabitý pestrou paletou různých druhů her jako ochutnávku, co vše je možné, jako inspiraci. Nebo jsme se mohli pokusit předat vlastní zkušenosti s realizací zážitkových akcí. Ale to by byla „palba“ naslepo s očekáváním, že se třeba „někdo chytne“, že možná někoho něco zaujme. Hned na začátku jsme se v týmu shodli, že naše ambice musí mířit výše než jen ke zprostředkování zážitků pedagogům. O čem přesně kurz bude však už stalo úplně na nás. S týmem, který dokázal některé scházející schopnosti nahradit vysokým nasazením, zapáleností pro věc a poctivým lidským přístupem, jsme se od začátku přípravy zaměřili na (zatím neexistující) účastnickou skupinu.

Kdo by mohli být účastníci?

Vytipovali jsme si několik profilů potenciálních zájemců a snažili se sestavit modelovou poptávku takové různorodé skupiny. Příklady profilu: učitel na střední škole, který se snaží částečně rozšířit standardní formu výuky svého předmětu o zážitkovou rovinu – vychází přitom pouze z vlastní zkušenosti se zážitkovým přístupem coby účastníka volnočasových aktivit bez širšího metodického uchopení. Nebo pracovník DDM, který rád organizuje a vymýšlí různé hry, ale stojí nyní před úkolem sestavit také ucelený koncept s jasnými výchovnými cíli. ➔

Co bychom jim mohli právě my předat?

Na druhé straně jsme zanalyzovali potenciál realizačního týmu – tedy možnosti, které jim my můžeme v rámci oblasti zážitkové pedagogiky nabídnout. Např. zkušenosti s přípravou a realizací vícedenních zážitkových kurzů pro věkovou kategorii středoškoláků, bohaté zkušenosti s vymýšlením a realizací her, zkušenosti s přípravou tematicky zaměřených zážitkových bloků (např. téma mladí lidé a drogy), zkušenost s pokurzovním přesahem (např. jak je možné dále pracovat a co vše se dá dělat se skupinou studentů, kteří již absolvovali zážitkový kurz *GO!*).

Jaké by z toho mohly vyplynout témata a cíle?

Na průsečíku těchto dvou množin – modelová poptávka & možnosti týmu – jsme vytyčili hlavní témata kurzu, rozpracovali je do hloubky, vygenerovali možnosti způsobů jejich naplnění a začali pracovat na scénáři kurzu. Součástí přípravy bylo vytvoření propagace, v rámci které jsme jasně formulovali, koho chceme kurzem oslovit a co konkrétně nabízíme.

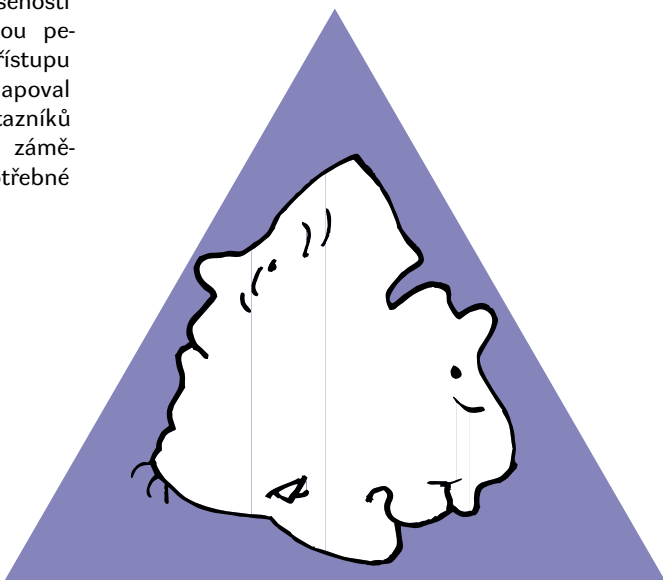
Když nevíme, tak se zeptáme!

V další fázi přípravy, kdy už byli přihlášení konkrétní lidé a bylo tedy jasné budoucí složení účastnické skupiny, jsme s týmem sestavili předkurzovní dotazník. Jeho smyslem bylo zmapovat dosavadní zkušenosti jednotlivých účastníků se zážitkovou pedagogikou a využíváním tohoto přístupu v jejich praxi. Dotazník nadto také mapoval konkrétní „poptávku“. Výstupy z dotazníků jsme porovnali s naším původním záměrem nastavení kurzu a provedli potřebné korekce.

Když už to víme, tak se podle toho zařídíme

Díky zmapování dosavadních zkušeností účastníků se zážitkovým přístupem jsme si interně vytvořili tři úrovně jejich odbornosti. První úroveň – malá nebo žádná zkušenost s používáním zážitkového přístupu; druhá úroveň – vlastní účastnická zkušenost bez hlubší metodické podpory; třetí úroveň – běžné používání zážitkového přístupu a hledání další inspirace. Tyto tři úrovně se zároveň staly hlavní dramaturgickou linií kurzu. Vytkli jsme si za cíl, aby lidé z každé úrovně získali na kurzu to, co potřebují, ale zároveň aby byl kurz přínosný a pochopitelný pro všechny účastníky bez ohledu na jejich dosavadní zkušenost.

Pro první úroveň jsme jako jednu z nabídek vytvořili zásobárnu „drobníček“ – tedy drobných zážitkových akcí vhodných např. při začátku vyučovací hodiny – jejich seznam a pravidla k uvedení. Pro druhou úroveň jsme připravili uvedení několika komplexně pojatých programů – hru, její rozbor a následný „metodický seminář“, který odpovídal na otázky typu: proč zrovna tento program, jaké jsou možnosti jeho uvedení, následného zpracování a tematického vytěžení. Pro třetí úroveň jsme připravili workshop, kde už si účastníci sami vypracovávali zadání a návrh konceptu pro využití zážitkového přístupu ve své praxi.

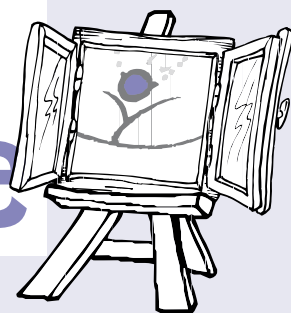

Vše může být ještě jinak

Výše popsanou situaci je možné pojmut jako ukázkou, jak „obsadit“ nedostatečně pokrytou roli zadavatele díky systematické přípravě při práci s týmem, ale také s účastnickou skupinou ještě předtím, než se všichni společně fyzicky setkají na akci. Stále je třeba mít na mysli pomyslný trojúhelník, který jsem vytyčil v úvodu: realizátoři – účastníci – zadavatelé, na jehož půdorysu se odehrává vymezení, příprava a realizace každé zážitkové akce. Pokud všechny tři vrcholy nejsou jasně dané a viditelně (nebo personálně) obsazené, je třeba jim věnovat o to větší pozornost.

Ale i v případě, kdy si např. uvědomělý manažer, který si objednává vzdělávací kurz, svou roli zadavatele velmi dobře (vzhledem k nemalým nákladům) hlídá sám, může být lektor/instruktor díky svým zkušenostem v mnoha ohledech při tvorbě zakázky nápomocen. Zajímavá však může být také opačná situace, kdy jsou všechny tři role jasně dané, ale každá z nich má zcela odlišné představy o tom, co by daná účastnická skupina nejvíce potřebovala a jakým způsobem by se jí to mělo zprostředkovat. Obzvláště pikantní chvíle mohou nastat v okamžiku, kdy se praxí protřelý realizátor dostane do konfliktu se svým chleboďárcem/zadavatelem, jehož poptávka navíc možná více než potřeby budoucích účastníků reflektuje nutnost vyplnit kvóty vnitřních vzdělávacích směrnic nadnárodních firem. A to už vůbec nemluvíme o samotných účastnících, kteří velice často vnímají výjezdy na různé výchovně vzdělávací akce především jako příležitost společně se pobavit. V každé problematické situaci jsou zároveň dvířka k jejímu řešení, neslevujte tedy z vašich ambicí a hledejte je.

Inspirace

Milí čtenáři, máte před sebou novou oblast *Inspirace*. Od tohoto vydání zde vždy najdete tři neměnné inspirační kameny této oblasti – popis konkrétní hry či programu, tip na zajímavé místo či objekt a recenze knih, které se vztahují k tématu aktuálního čísla. Další stránky zde budou pro inspiraci oděnou tu v rozevláté haleně, onde v upnutějším kabátku, potřetí zcela svlečenou. Jsem člověk, který se rád nechává inspirovat a rád inspiruje druhé. Posedlost se dá léčit jedine realizací, zdá se, že *Gymnasion* je pro tuto moji radostnou úchytku ideálním médiem.

K záhadnému tématu Čas vám tentokrát *Inspirace* přináší popis programů s názvy *Metronom* a *Sypání mandaly*. Oběma je společný tvůrčí podtext, ze kterého vznikají časobrazy dotýkající se pomíjivosti i věčnosti. Následně budete odolávat svodům pro návštěvu jihomoravského Vinohradu Sádek a jihomoravského outdoorového parku. Budete se moci rozhodnout, zda vyrazíte do knihkupectví a knihoven pro tituly *Tyranie okamžiku*, *Děvčátko Momo* a *ukradený čas*, *Čas a rytmus* či *Volný čas ve středověku*. Dozvíte se, co a kde a proč jsou Pomalá města a co za šílence zalo-

žilo sdružení *Tempus*. Jejich výkřik: *Kdo nemá čas, nemá se co smát!* je přinejmenším vzrušující. A zjistíte, že zvonění budíků lze využít hned na několikero způsobů. Pro pedagogy všeho gusta bude jistě zajímavé pojednání o připravované muzeo-pedagogické *Expozici času* ve Šternberku. Máte-li rádi *Gymnasion* a píšete-li rádi, neváhejte mě kontaktovat. Třeba se naše budoucnost bude muset změnit – ohledně spolupráce na příštích číslech.

Martina Kamenská-Turečková

Starting in this 9th issue is a new column Inspiration. You will always find in it a description of a new game, a tip for an interesting place or centre, and reviews of several books relating to the topic of the issue. Besides these three main parts you can learn this time what is Cittaslow, Tempus and look under the lid of a museum and a pedagogical project, the Time expo in Šternberk.

Two game descriptions touch eternity and ephemerality and reviewers show books about time – fast and slow, perceived by a child and grey clerk, middle aged citizen and new aged citizen. We can also choose – our time can be both a servant and master and it is us, who model these casts. Isn't that amazing? Each of us will once review our life.

The following pages bring inspiration even now of how to be satisfied with the final review.

Metronom

■ Cíl

Uvědomění si plynoucího času pomocí výtvarné techniky.

Libreto

Uvedení do hry tikajícím metronomem. Každý úder odděluje minulost a přítomnost. Každý úder v sobě nese začátek, konec i průběh. V každém okamžiku nesčetné množství živých organismů začíná i končí svůj běh. Každý okamžik je naplněn jiným dějem, emocemi, a to budeme zkoumat.

Realizace hry

Proní fáze: Po civilním uvedení se spustí metronom a 20 minut cvaká v přiměřeném, nepřilíš pomalém ani rychlém tempu. Účastníci jsou vyzváni, aby na papír prováděli, co je jim libo. Tento výtvarný počín se stane záznamem 20 minut jejich života.

Druhá fáze (důležitější): Následuje po vlastní akci. Diskutuje se v ní o tom, co se komu honilo hlavou při plynutí času. Snahou není charakterizovat to, co jsme vytvořili (není na to kladen důraz) – dokonce je možné díla ani neukazovat, aby to nesvádělo k popisnosti. Otevírá se tak celá řada témat smysluplnosti našeho konání a naplňování času našeho života.

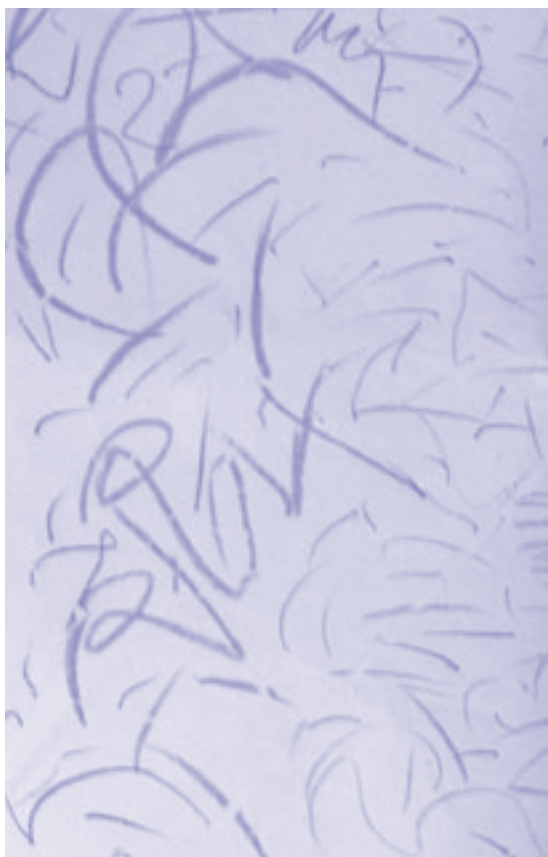
Třetí fáze: Naložení se zaznamenaným časem. Skupina krátce diskutuje o tom, jak s díly naložit. Nabízí se několik možných řešení od spálení, individuálního uložení, propojení částí děl do jednoho společného až po uložení na vhodnou vodní hladinu rybníka či řeky... Čas nezadržitelně plyne.

Metodické poznámky

V uvedení dávat pozor na příliš direktivní pokyny. Zadání by mělo zůstat „plynoucí“, dostatečně svobodné a volné, ale přitom přijatelně ohraničené a inspirativní.

Autor	Bohuslav Stránský zaznamenal Vladimír Halada
Fyzická zátěž	1
Psychická zátěž	2
Věková kategorie	16+
Počet hráčů	5–20
Denní doba	libovolná
Roční období	libovolné
Prostředí	místnost
Čas na hru	1 hod.
Instruktorů na hru	1
Inst. na přípravu	1
Čas na přípravu	½ hod.
Materiál	metronom, velké papíry (ca 70 × 100 cm), mastné křídly či voskovky

Rozsah fyzické i psychické zátěže je hodnocen na škále 1 (žádná) až 5 (vyčerpávající).

Výřez záznamového archu z prvního uvedení této hry/cvičení. | z archivu M. Stránského

Sypání Mandaly

■ Cíl

Uvědomění si pomíjivosti a plynutí času pomocí výtvarné techniky.

Libreto

Mandala je kruhový obraz. Kruhový, protože nezačíná a nekončí. Vyprávění o tradici sypání mandal v buddhistické věrouce s důrazem na znovuoobnovování existence tohoto světa pomocí jeho zobrazení. Ve chvíli nasypání mandaly jako rozevřeného obrazu buddhistického pantheonu potvrzujeme jeho existenci. V samotném programu využíváme tuto náročnou techniku ke „stvrzení“ toho, co začíná nebo končí, a jako symboliku „uchování“ pouze v naší paměti.

Realizace hry

První fáze: Diskuse lidí o organizaci a tématu zobrazení. Může se to týkat vlastních božstev (co je pro každého z nás podstatné a důležité) nebo děje (kurzu), který právě končí. Mandala se dá využít jako čas k zamýšlení nad právě proběhnutým programem. Jeho účastníci do tohoto časo-obrazu mohou vtělit své pocity z toho, jak uplynulý čas sami prožili. Zde se ocitáme na rozcestí. Je nutné dohodnout se, zda se bude sypat mandala jedna či více. Je nutné rozhodnout, zda se budou vytvářet „plynoucí“ – naturální mandaly, či mandaly předem rozmyšlené a naprojektované. Každý přístup nese jiný obsah, možnosti a úskalí.

Autor	Pepa Středa inspirováno tibetskou tradicí; zaznamenal Vladimír Halada
Fyzická zátěž	3
Psychická zátěž	3
Věková kategorie	18+
Počet hráčů	5–20
Denní doba	libovolná
Roční období	libovolné
Prostředí	kdekoliv, kam v průběhu vytváření mandaly nefouká a neprší
Čas na hru	3–20 hod.
Instruktorů na hru	1
Inst. na přípravu	1
Čas na přípravu	1 hod.
Materiál	podkladová deska nebo plátno (není podmínkou), různobarevné písky, korýtka + hřebíky, křídly na rozkres...

Rozsah fyzické i psychické zátěže je hodnocen na škále 1 (žádná) až 5 (vyčerpávající).

Že je tradice sypání pomíjivého obrazu mandaly stále živá, dokazuje i snímek mladých tibetských mnichů, Sakja, 2005. | foto © Jiří Bílek

Sypání jemnými písky vyžaduje trpělivost a plné soustředění. I přírodní neupravené písky jsou nečekaně barevné. | foto © Pepa Středa

Druhá fáze: Kreslení mandaly a začátek sypání obrazu. Poklepávající na měděné či ocelové korýtko zrnko po zrnku ukládáme zabarvený či přírodní písek do předkresleného nebo postupně tvořeného obrazu. Tato práce vyžaduje trpělivost a přísnou disciplínu. Je možné dohodnout střídání směn či podobný systém. Klepání vytváří hudební kulisu, která by neměla ani na moment utichnout po celou dobu sypání.

Třetí fáze: Naložení se zaznamenaným dějem a časem. V poslední fázi následuje rozloučení s tímto obrazem, jeho fyzická likvidace – smetení a rozprášení nebo vysypání do vody či větru.

Metodické poznámky

V menších skupinkách se volí přiměřená velikost obrazu. Důležité je, aby nebyla potlačena kvalita formy (kvalita sypání). Z tohoto důvodu nejsem příliš nakloněn mandalám z rýže, jáhel, fazolí, kamínků apod. Materiál je to příliš hrubý. Jde to sice „rychleji od ruky“, ale navádí to více k opětnému orientování na výkon, místo na proces. Klid, zastavení, bolest v zádech a kolenou jsou s tvorbou mandaly nerozlučně spojené. Zážitek prochází celým tělem, nejenom myslí. Pískům je možné před vlastním sypáním věnovat náročnou hru na jejich zajištění nebo postupně shromažďovat písky z celého světa. Záleží na tom, s jakým cílem budeme mandalu vytvářet. V této oblasti existuje poměrně bohatá literatura.

Vinařské a kulturní centrum Sádek

Simona
Trávníčková

místo

Vinařské a kulturní centrum Sádek se nachází na jižní Moravě v podhůří Českomoravské vysočiny mezi Znojmem a Telčí, v okrese Třebíč, na okraji vesničky Kojetice. Najdete ho v půli kopce, na jehož vrchu stojí zámek Sádek. Jeho součástí je kromě krásných vinic hotel s restaurací, vinné sklepy, vinotéka, přírodní amfiteátr a okolní park.

Kontakt	www.vinohrady-sadek.cz info@vinohrady-sadek.cz
Ubytování	12 pokojů – 31 lůžek, s přistýlkami až 56 lůžek
Společenský sál	ano

Pestrá paleta

Okolí Sádku mě okouzlo. Rozmanitost přírody, kterou jsem mohla na každém kroku v tamějších končinách potkat, byla neuvěřitelná. Rozlehlé travnaté louky, vzrostlé jehličnaté lesy, veselé potůčky, zarostlé lesní cesty, pole s výhledem do širého kraje, malé kosené loučky, pohádkové aleje, kopečky, rovinky, údolí... To vše jsem měla na dosah, to vše se v okolí Kojetic střídá s důmyslností, s jakou se malíř na jediném obraze snaží vystihnout různorodost celého světa. A přírodní amfiteátr, který se vynořuje v půli sádeckého kopce, nenechal fantazii odpočnout a samotný pohled na něj ve mně rozehrál divadelní představení, které si taková scenerie zaslouží. Ten klid, to ticho v mlhavém ránu, ze kterého se zanedlouho vyloupne rozjásaný den, ta možnost být na místě, kterému rozumím, které mi rozumí...

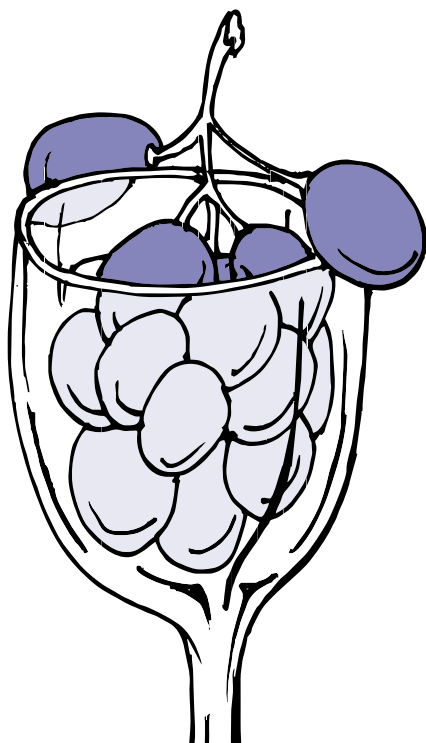
Pobyt jako víno

Sádek jako správný vinohrad má svůj sklípek. Ten láká nejen k ochutnávce vína. Krásně do něj zapadají uvolněné večerní programy, sklípek sám o sobě vytváří příjemnou atmosféru, která vybízí k přátelskému posezení a bližšímu poznávání se v inspirativním prostředí.

Uvnitř Sádku je možné využívat ještě jednu společnou větší místnost. Do rodinného venkovského prostředí sádeckého centra se hodí pozvat skupinu lidí, pro které bude přínosným již samotný zážitek z pobytu na krásném místě, kteří si dokáží vychutnat kouzlo okolní přírody a kteří dokáží čerpat inspiraci do života z romantiky zdánlivě všedních, přesto ale neskutečně obohacujících okamžiků. O ty při pobytu na Sádku nouze není.

Areál Vinohrad Sádek. | foto © Jarmila Doudová

recenze knihy

Tyranie okamžiku: Rychlý a pomalý čas v informačním věku

Thomas Hylland Eriksen

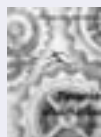
Přeložila Daniela Zounková

Brno: Doplněk 2005, 168 stran

ISBN: 80-7239-185-2

www.doplnek.cz

248 Kč

Přistihli jste se v poslední době, že se snažíte obědvat a číst si noviny současně, a zároveň musíte neustále zvedat mobilní telefon? Nebo jste strávili večer bezcílným přepínáním televizních programů, takže jste namísto jednoho celého filmu nakonec viděli část fotbalového utkání, několik reklam, úryvek rozhovoru s popovou hvězdou a pár kousků nekonečného seriálu? Také se vám stává, že vstáváte s pevným rozhodnutím, že se dnes budete v práci věnovat těm zásadním věcem, ovšem večer zjistíte, že jste celý den odpovídali na e-maily, řešili urgentní drobnosti a k pořádné práci jste se vůbec nedostali? Zní-li vám některé z těchto otázek povědomě, je kniha *Tyranie okamžiku* určena právě vám.

Norský sociální antropolog Thomas Hylland Eriksen nabízí originální pohled na naši zrychlenou a přetechizovanou dobu. Pomocí několika exkurzů do historie ukazuje, že akcelerace není záležitostí posledních několika desetiletí, nýbrž má přímou souvislost již s vynálezem telegrafu a parního stroje. Hovoří o termínech, jako je **fragmentarizace času** a **taylorizace osobního života**. Vysvětluje, jak rozvoj internetu, mobilních telefonů a všemožných dalších technických vymožeností souvisí s naší potřebou stihnout stále více věcí, vstřebat stále více informací a pokud možno se vyskytovat alespoň na třech místech současně.

Thomas Hylland Eriksen ovšem není žádný staromilec, kterému by se stýskalo po koňských povozech a lístkových katalozích v knihovnách. Stejně jako my ostatní si rád užívá vysokorychlostního internetu, nízkonákladového létání a širokopásmového připojení. Připomíná ovšem, že cena, kterou za toto pohodlí platíme, může být příliš vysoká. Platíme totiž svým pomalým nepřerušovaným časem, pocitem kontinuity a lineárními souvislostmi, pocitem bezpečí a zakotvenosti v čase a prostoru. V knize najdete i několik originálních Eriksenových návodů, jak v naší zrychlené době přežít.

Daniela Zounková

Mecsextrem Park

Milada
Boráros

místo

Nabídnú vám portrét jedné z prozatím nemnoha líhní pozitivních zážitků v Maďarsku – zážitkového rodinného hřiště, které byste pod názvem *Mecsextrem* [mečextrém] *Park* našli na jihu Maďarska nedaleko půvabného města Pécs [péč]. Byť se jedná o projekt čistě komerčního charakteru, záběr nabídky jeho atrakcí naznačuje zajímavé možnosti v propojování aktivit, které prvoplánově uspokojují dnešní hlad po vzrušení a dobrodružství s těmi, které si kladou za cíl ukojeným návštěvníkům zprostředkovat zážitky trvalejší a nabídnout poznání i z oblastí méně atraktivních. I když vás patrně tento podnik nezláká přímo k jeho návštěvě (i šikovný řidič by cestu řekněme z Brna nezvládl za méně než 7 hodin), nechtě vám poslouží alespoň jako model pro srovnání s tím, jak si česká lanová centra stojí se svým záměrem rozšiřovat se o další, nelenové atrakce a s jejich cílem začít fungovat jako *přirozená městská outdoorová centra*, kam budou lidé přicházet *naplňovat své potřeby z kvalitního svého životního stylu a upevňování zdraví*, jak píše R. Hanuš a E. Hrabalík v článku o *Lanových centrech Proud (G3)*.

Slovo „extrém“ ve jméně tohoto obřího novodobého hřiště je bohužel především nelibozvučným reklamním zaříkávadlem, které chce učinit zadost dnešnímu hladu po výrazných zážitcích, než že by příznačně charakterizovalo celkový dojem, který si návštěvník odtamtud odnáší. Nabízí totiž poměrně bohatou řadu rozličných druhů povyražení, která nadchnou nejen neohrožené a nevybouřené borce, ale v podstatě každého, kdo si chce zkrátit chvíli. Extrémní je spíš vypětí, s jakým se běžný návštěvník pokouší alespoň ochutnat z každého plodu tohoto rohu hojnosti.

MECSEXTREM
P A R K

Kontakt

www.mecsextrem.hu
info@mecsekerdo.hu

Mecsextrem Park se rozkládá na kraji lesa na hřebeni pohorí Mecsek [meček] (odtud název). Les je tedy vkomponován do jeho areálu jako jeden z jeho základních stavebních kamenů. Návštěvníky sem vábí například horská dráha vpletená mezi kmeny stromů, dvouúrovňové lanové centrum, provazové pyramidy, balanční trojkolky (gokart), kde může člověk porovnat svou cyklistickou zkušenost s nárokem zdánlivě stabilního vozítka udržet je v rovnováze. Na své si tu přijdou jak vyznavači horských kol nebo čtyřkolek, tak i milovníci jízdy na koňském hřebetě. Lezecké stěny jsou tu pro ty, kdo urputně chtějí nahoru, Tyrolská klouzačka pro ty, kdo se raději bez námahy a bez zábran řítí dolů. A pro děti všeho druhu Dobrodružný hrad – obří a skutečně závratná prolézačka, nebo Učebna v ptačích hnízdech, kde jsou hnízda i umělé obydlí nejrůznějších ptáků vymodelována ve zvětšené podobě tak, aby jejich pohodlí mohla vyzkoušet a porovnat i lidská ptáčka. Velké rodinné trampolíny tu nechávají pozapomenout na tíži vašeho bytí, naopak jízda na vysoké dráze pro monocykl vám ji vzápětí připomene... Základní atrakce jsou přitom často otevřeny až hluboko do noci.

V kontrastu k mnoha adrenalinovým či technicky náročným aktivitám lze v *Mecsextrem Parku* zakusit i kontakt s „domácími“ zvířaty. | foto © Csaba Gyarmati

Ale teď onen jiný druh zážitků: například *Neviditelná výstava* vám otevře oči vůči světu nevidomých: s pomocí průvodce si můžete vyzkoušet řadu každodenních situací bez zrakové kontroly – stačí tak „málo“ a z běžných poloautomatizovaných úkonů se stávají těžké hlavolamy. Kromě toho se tu pořádá *Den bílé hole*, který chce zážitkovou formou konfrontovat veřejnost se světem nevidomých, a to ne jen nějakou nepřitažlivou výstavkou, zašitou kdesi za bukem, ale nabídkou smyslových her, slepeckého labyrintu, seznámení se se slepeckými pomůckami i speciálními počítačovými programy pro nevidomé atd. Další, většinou sportovně zaměřené tematicky víkendy (např. *Dobrodružství v Parku* nebo *Dny pro zdraví* ve spolupráci s *Červeným křížem*, v jejichž rámci se můžete naučit poznávat, zpracovávat a používat místní léčivé byliny) si vytýkají za cíl propagovat pohyb na čerstvém vzduchu a společné radostné spolubytí členů rodiny. Chystají se tu i tvořivé a výtvarné dílny, má tu vzniknout stálá sochařská výstava. Další branou k novým zážitkům může být pro mnohé takzvaná *Hladíma* – model selského statku s množstvím domácích zvířat.

Ve velké herně pro děti, jejíž lákadla nese-stávají jen z klouzaček, balonkových bazénů a nejrůznějších skákadel, ale i z nabídky pravidelných tvořivých programů, působí vývojoví pedagogové, kteří v malých skupinkách pracují s dětmi zápasícími s dysgrafií a s dyslexií. V rámci herny také fungují pravidelné kluby: maminkovský, řemeslný, turistický, sportovní, klub extrémních sportů atd. Jejich nepodružným cílem je nabídnout dětem a mladým lidem prostředí, v němž mohou poznat zajímavé lidi a navázat dlouhodobé kamarádství.

To je zhruba dosavadní nabídka jinak stále se rozšiřujícího, letos teprve třetí sezonu nastupujícího zážitkového parku, jehož vábením skutečně může podlehnout kdekdo – přirozeně se tu počítá i s aktivní přítomností lidí s nejrůznějším postižením, pro něž jsou chystány speciální programy. Podle očekávání tu lze stejně tak zajistit i teambuildingové akce pro firmy, zacílit sem školní výlet nebo se tu usadit na celý týden například při podzimním táboře. Stan s kapacitou 300 osob určený pro podniky všeho druhu a restaurace se zážitkovou kuchyní využívající zdroje z místních lesů dokazuje, že provozovatelé Parku skutečně myslí skoro na všechno.

Cittaslow, tedy Pomalá města

Daniela Zounková
Dominika Chromik

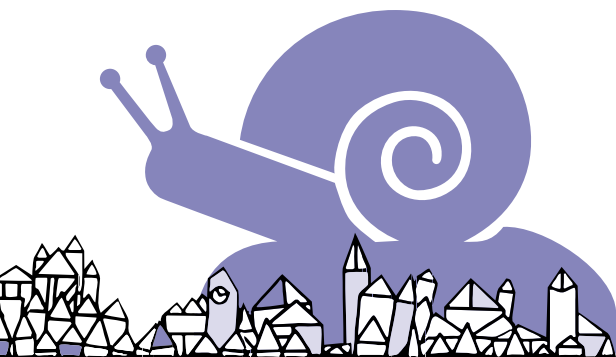

Také vám občas připadá, že jsou ulice vašeho města zabarikádované množstvím aut, že tramvaje se každou chvílí zaseknou ve vřetědích dopravních zácpách, že nejlevnější salát nekoupíte na trhu od místního zemědělce, ale v hypermarketu za městem, obvykle dovezený odněkud ze španělského skleníku? Máte pocit, že se město poněkud vymklo z kloubů a místo aby sloužilo nám, začínáme sloužit my jemu?

Ve větší či menší míře zažívají tyto pocity obyvatelé všech měst světa. Existují však místa, kde se proti všemožnému zrychlování, unifikaci a stresu městského života rozhodli postavit. V říjnu roku 1999 se sešli starostové několika menších měst v italském Toskánsku a založili organizaci, která od té doby sdružuje „pomalá města“, tedy města, jež se od ostatních odlišují důrazem na kvalitu života a v nichž je člověk důležitější než stroj.

Čím se pomalá města vyznačují? Rozhodně se nedá říci, že by v nich úplně přestala jezdit auta nebo se tam dokonce zastavil čas. Jen se v nich lépe žije. V ulicích jsou lavičky, kde se můžete posadit, v menších obchodech se prodávají potraviny z místních zdrojů, fasády domů na náměstích a hlavních třídách nehyzdí blikající reklamy a neony, po městě se příjemně chodí pěšky nebo jezdí na kole. Radnice podporují hromadnou dopravu, omezují znečištění ovzduší a vody, rozšiřují zelené plochy ve městech, podporují místní umělce a řemeslníky, vytvářejí podmínky pro rozvoj zájmových aktivit a občanskou angažovanost všeho druhu. Památkám se dostává ohleduplné rekonstrukce, nová zástavba se plánuje citlivě a se zřetelem na charakter místa. Restaurace nabízejí lokální speciality, víno a pivo z místních zdrojů, dostupné jsou také organické potraviny.

Mohlo by se zdát, že hnutí *Cittaslow* sdružuje staromilce, dychtící po izolaci od vnějšího světa či návratu starých časů, a že podobné iniciativy spolehlivě zabíjejí jakoukoli podnikatelskou aktivitu regionu. Je tomu však právě naopak: v podobných komunitách prosperují firmy, které usilují o snížení energetické náročnosti výrobních procesů, využívají alternativní zdroje energie, zabývají se recyklací odpadu nebo třeba moderními způsoby kompostování. Příjemná atmosféra, bohatá kulturní nabídka a osobitý ráz města navíc působí jako magnet pro turisty, kteří přinášejí zisk mnoha podnikatelům v okolí.

Jak se členem takového spolku měst stát? V první řadě je třeba mít méně než 50 000 obyvatel, větší města jsou bohužel vyloučena. Další podmínkou je splnění všech požadavků uvedených v zakládající listině sdružení. Podmínky jsou velmi přísné a přijetí předchází podrobný audit šesti základních oblastí: ochrana životního prostředí a územní plánování; citlivý rozvoj infrastruktury; rozumné využívání technologií, podpora místních výrobců a tradičního způsobu života; pohostinnost a rytmus života a v neposlední řadě duch daného místa.

Z výše uvedeného samozřejmě vyplývá, že k přijetí takového programu je nezbytná spolupráce starosty, celého zastupitelstva, místních podnikatelů i běžných obyvatel. Město samo „nezpomalí“, k takové změně musí svým dílem přispět každý.

Hnutí pomalých měst dnes sdružuje přes sto členů, k nimž se řadí města nejen v Itálii, ale také ve Velké Británii, Španělsku, Portugalsku, Norsku, Polsku, Rakousku a dalších zemích. Mnohá další se na přijetí do této organizace připravují.

Jak je tomu u nás? Bohužel, po žádném „oficiálně pomalém“ českém městě není ani vidu ani slechu. Že by našincům vzrůstající rychlost a odcizení měst nevadilo? Spíše se o podobné iniciativě mezi obyvateli měst ani jejich zastupiteli neví. Přitom vhodných kandidátů by se jistě našlo dostatek. Co vy na to, obyvatelé Jindřichova Hradce, Tábora, Náchoda, Boskovic, Ivančic či dalších měst a městeček? Nechcete se stát průkopníky životodárné pomalosti v Česku?

více např. na www.cittaslow.org.uk

recenze knihy

Děvčátko Momo a ukradený čas: pohádkový román

Michael Ende

Přeložila Milada Misárková

Praha: Albatros 2005

(2. vydání), 224 stran

ISBN 80-00-01557-9

www.albatros.cz

190 Kč

Rozprávkový román nemeckého autora Michaela Ende rozhodne nie len pre deti.

...čo je čas? Musí to predsa niečo byť keď je!...

Skúsili ste si už sami odpovedať na túto otázku?

V príbehu *Dievčatko Momo a ukradnutý čas* Michael Ende zachytáva čas z niekoľkých uhlov pohľadu. Cez pohľad Momo, malej tuláčky, uchýlenej v zručanine starého amfiteátru na okraji mesta (spoločnosti), ale hlavne zabývanej v srdciach ľudí, ktorých stretne pre svoju schopnosť skutočného počúvania. Momo pozerá na čas cez medziľudské vzťahy, cez priority kvalitne stráveného času zdieľaním. Protipólom v príbehu je pohľad Sedých zlodějov ľudského času, chladne a sebecky prerátavajúcich efektivitu každej sekundy. Spektrum z nadhľadu dopĺňa pohľad postavy majstra Sekunda Minuta Hóra, správcu všetkého času. Ošial zefektívňovania využitia vlastného času davov smerujúci k heslám ako: *Kto šetrí čas, žije si lepšie* alebo *Čas sú peniaze, šetri ním!* je konfrontovaný s myšlienkou, že čas je najindividuálnejšou veličinou a nie je merateľný ani kalendárom, ani podľa hodín. Vzniká priamo v srdci a jeho hodnota sa rozhodne nedá vyčísliť zrátaním sekúnd ani hodín. Hodnota času sa prejavuje v kvalitách ako ľudská trpezlivosť, srdečnosť, obyčajný rozhovor s priateľom, hra s vlastnými deťmi alebo úsmev pre zákazníka. V rozprávkovom príbehu sa Endemu podarilo zhmotniť porovnanie kvality a kvantity času, čo v dobe školení „time managementu“ a iných zručností smerujúcich k efektívite práce a života určite stojí za nájdenie času na siahnutie po tomto románe.

Ak máte pocit, že vám čas mizne medzi prstami, že nieta času na nič z toho, čo máte skutočne radi, alebo že ste už dávno nepočuli o takom normálnom dni svojich priateľov, si-ahnite po knižke Michaela Endeho, *Dievčatko Momo a ukradnutý čas*.

Nájde sa v nej veľa inšpirácií, ktoré hovoria: *Čas je tvoj!*

Lucia Obenau

Spolek k zadržení času

Martina Válková
Martina Kamenská-
Turečková

„Spolek k zadržení času“ – není to jen žert? Věřte nevěřte, tento spolek opravdu existuje. Jsou to hledači a prožívači svého vlastního času. Kdo se vydává hledat svůj vlastní čas, nedělá bezpodmínečně jiné věci, ale pokud možno dělá věci jinak. Pravděpodobně si užívá hodnoty pomalosti, tam, kde je to na místě. Vytváří si pro sebe kulturu času, která se stává podstatným elementem vlastní kvality života. Co vy na to, dává vám to smysl, nebo se jedná o staromilé šílence?

Užitečná pohoršlivost

Název *Spolek k zadržení času* má být především „pohoršlivý“, to znamená na něco narážet, trochu provokovat, podněcovat k zastavení se. Nejedná se v žádném případě o spolek vtipálků, nýbrž o nejrozsáhlejší síť expertů na čas zainteresovaných v německy mluvícím prostoru, založenou na univerzitní půdě. Členové se snaží o nové, zdravější, lidštější zacházení s časem ve všech oblastech. Obecně prospěšný a nestranický *Spolek k zadržení času* je přičleněn k *Fakultě pro interdisciplinární výzkum a vzdělávání (IFF) Alpsko-jadranské univerzity v Klagenfurtu*. Byl založen roku 1990 univerzitním profesorem Dr. **Peterem Heintelem**. V posledních letech byl *Tempus* stále častěji žádán různými institucemi o stanoviska k rozličným společenským trendům a o jejich posouzení. Díky tomu se vyvinul též na sdružení expertů v otázkách času, jejichž odborné rady jsou žádány v rostoucí míře.

Kontakt

Tempus –

Spolek k zadržení času
Fakulta pro interdisciplinární
výzkum a vzdělávání
univerzity Klagenfurt
Sterneckstraße 15
A-9020 Klagenfurt
info@zeitspolek.com

Členství

Členové pocházejí ze všech oblastí života. S cíli spolku se identifikují 15leté školačky, 80letí důchodci, umělci, organizační poradci, lékaři, ženy v domácnosti, právníci, průmyslníci, studenti, pedagogové. Členství v tomto spolku je neustále upomíná, aby nepropadli akčnosti. Jedno mají všichni společné: aspoň občas vystoupí z každodenního stresu a popřemýšlejí, jak zachází s časem. V ten moment dělají něco zdánlivě neprospěšného, což ovšem může přinášet smysl. Členství v *Tempusu* stojí téměř symbolický příspěvek 52 € za rok, takže s 1 € za týden jste při tom.

Zpod pokličky

Na závěr se ještě pojdme namátkou podívat pod pokličku programové nabídky *Tempusu*:

Siesta-instalace na náměstí, Rakousko. | foto z archivu *Spolku k zadržení času – Tempus*

Lob der Siesta

Na zakázku televizního kanálu *ARTE* zorganizovalo švýcarské zemské zastupitelstvo *Spolku k zadržení času* 13.10. 2007 ve St. Gallen veřejnou akci **Lob der Siesta** (Pochválena budiž Siesta). Na tuto Siesta-instalaci přišli statisté, kteří měli chuť se jednou věnovat siestě na neobvyklém veřejném prostranství a nechat se rozmazlovat od „kompliců spánku“. Podávaly se osvěžující nápoje, k dispozici byla uspávací literatura nebo láková lehátka (více na: www.zeitverein.com).

The Alarm Clock Concert!

(Koncert budíků) se konal o den později. Všichni zájemci byli požádáni o přinesení vlastního budíku. Na místě pak vznikl spontánní orchestr s rozmanitými zvuky „nástrojů“. Na základě jednoduché partitury se účastníci lehce zorientovali.

POWER díky přestávce

Tento workshop probíhá ve Vídni každý první čtvrtek každý sudý měsíc. Seznamuje s důvody, které hovoří pro siestu. Předkládá argumenty pro zavedení kultury siesty ve vaší firmě či podniku. Ve workshopu budete reflektovat vaše zkušenosti s aktivitou a uvolněním, budete analyzovat vaši vyváženost a rozhodnete se pro implementaci siesty do svého života. Obdržíte pokyny, jak vás vaše firma či podnik mohou podporovat. Můžete vyzkoušet a zažít účinek na vlastní kůži.

Až budete pořádat Siestu nebo Koncert budíků na vaší návsí, dejte nám do redakce vědět, rádi se přidáme. A vydáte-li se do Vídně, napište článek, rádi ho otiskneme! :-)

Proměny v čase – Čas proměn

Barbora
Hrdinová

Muzeopedagogický projekt Expozice času ve Šternberku

Motto:

*Čas je dar boží,
a proto nemůže být na prodej.
(středověké rčení)
Čas jsou peníze.
(novodobé rčení)*

Příprava projektu

Motivem vzniku unikátní **Expozice času** byl nejenom jedinečný sbírkový soubor časomíry města Šternberka a celého olomouckého regionu, uložený nyní převážně v depozitech, ale především snaha o oživení cestovního ruchu, který přímo souvisí se vzděláváním školní mládeže a rodin s dětmi, vytvoření interaktivního střediska aktivní zábavy pro všechny věkové skupiny.

Místní skvělá architektka paní **Blanka Zlámalová** prosadila námět *Expozice času* jako nosné téma celé vizuální koncepce města. Mohl tak začít maratón příprav na financování projektu z hlavního Evropského kulturního programu Culture 2000. Projekt chystala zhruba půl roku, našla „povinné“ partnery ve Švédsku, Německu a Velké Británii (což se posléze ukázalo jako „povinnost“ velmi dobrá), připravila rozpočet (211000 €), mezitím se stala odbornicí na muzejnictví, čemuž se takřka jehou nedalo vyhnout, a projekt 30.10.2003 odeslala do Bruselu. Jelikož tam mají na všechno čas, oznámení o schválení projektu přišlo za 7 měsíců. Zmobilizovali jsme tedy všechny zahraniční i české partnery, mezi které patřily významné muzejně-vzdělávací instituce (*Vlastivědné muzeum Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Národní technické muzeum Praha*, postupně i *Moravské zemské muzeum v Brně*) a projekt v červenci 2004 zahájili.

Kontakt

Městský úřad Šternberk
www.sternberk.cz
tel. +420 585 086 593

O ústředním tématu projektu – Čas

Kdyby vás někdo lákal na výstavu s názvem *Expozice času*, zřejmě byste si představili skleněné vitríny, v nich stovky více či méně nezajímavých exponátů, spoustu nezajímavých informací o budících, kapesních a jiných hodinkách a všude tikot jako v hodinářství. Chyba lávky! *Expozice času* je přesným opakem klasických nudných výstav technických exponátů. Kladla si za cíl návštěvníka hned v prvních momentech ohromit, nadchnout, vzbudit jeho představivost, předvést mu čas ve všech jeho podobách, komunikovat s ním a vyzvat ho k netradičním úvahám.

Vizualizace místnosti Vesmírný čas. | © Createam, 2005

Koncepce a záměr Expozice času

Scénář *Expozice času* má široký záběr od vesmírného zrození času k atomovým hodinám a dalším nejmodernějším metodám měření času až po filosofické téma budoucnost času. Posuďte sami:

*V prostoru před budovou bude umístěna replika sovislého kamenného obelisku ve tvaru jehlanu (tzv. **gnómonu**), vysoká asi 3 metry, stylizace prvních slunečních hodin, které sloužily Egypťanům již v 15. století př.n.l. Nasvětlení obelisku poslouží jako nepřehlédnutelná upoutávka výstavy i večer nebo v noci.*

Pokročíme dále v čase...

Prostor věnovaný vesmírnému času bude řešen velkou měrou scénograficky. Goticky tvarovanou, členěnou klenbu ve stylu noční oblohy zprostředkuje buď přímá, stylizovaná stropní malba, nebo projekce. Dominantami prostoru se stane iluze Stonehenge jako pradávné podoby observatoře, kalendáře i rituálního místa. Jednotlivé výklenky místnosti postupně ozřejmí funkci nebeských těles ve vnímání časoprostoru. Pro názornost bude volena v maximální

dostupné míře forma třírozměrných modelů umožňujících interakci. Celý tento prostor dotvoří umělé osvětlení – především k ilustraci fungování světla a stínu jako pradávných prostředků k měření času. Čelní prostor místnosti bude vyhrazen Slunci a vytvoření iluze slunečního zdroje. Zcela bude eliminováno vnější světlo.

Přes prostor **Noc, Den, Kalendáře** postupně vcházíme do prostoru vymezeného pro **Nejstarší hodiny, Hledání času, Mechanické hodiny, Zvláštní hodiny**, až přijdeme k malému zastavení v historii a zamyslíme se nad tématem **Fenomén čas**. V této části jde o vystižení společenského rozměru času, o způsob, jakým prostoupil všechny oblasti našeho života a jakým určuje puls naší civilizace. Na fenomén času můžeme nahlížet i z pohledu výtvarného umění, nabízí se téma čas a medicína, čas a hudba, čas a móda nebo čas a společnost.

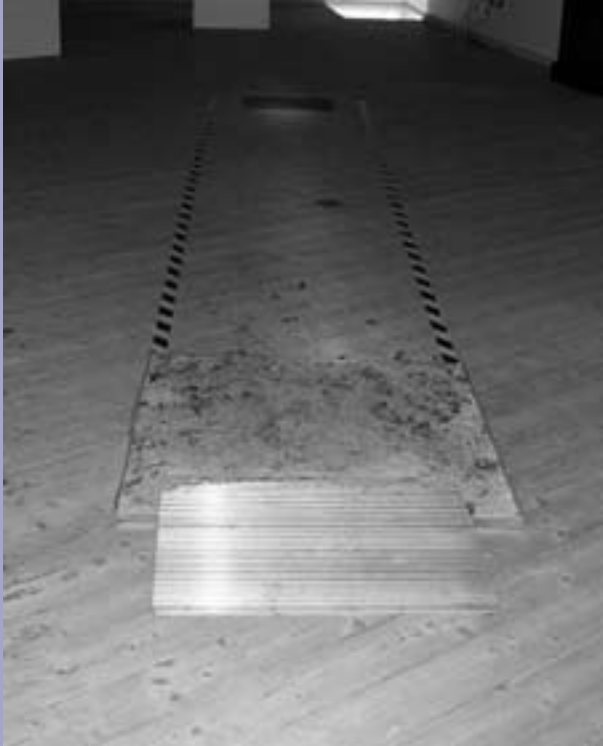
A až vystoupáte do nejvyšších pater třípodlažní budovy *Expozice času*, čeká vás nesmírně vesmírně zajímavé téma – **Budoucnost času**. Od doby Einsteinova objevu teorie relativity se vědci snaží pronikat stále hlouběji do mystérií času. Po ruce je řada otázek. Mohly by odlišné druhy hodin měřit odlišné druhy času? Existuje přirozená časomíra pro vesmír jako celek? Existoval začátek času a skončí čas někdy? Je možné cestovat časem, a jestliže ano, jak vyřešit paradoxy, které provázejí cestu do minulosti? Řada otázek zůstává nezodpovězena, řada pochybností trvá. Revoluce rozpoutaná Einsteinem neskončila. Teorie relativity přežila od svého vzniku nejméně půl tuctu pokusů o zrušení. Klíč k poznání vesmíru spočívá pravděpodobně také v poznání času. Odhalíme někdy celé tajemství času? To ukáže čas.

Pro koho je Expozice určena?

Koncepce *Expozice* respektuje fenomén rodinného návštěvníka a školních návštěv. Podporuje názornost, srozumitelnost a sdělnost, klade důraz na výtvarné pojetí, atraktivnost a hravost. Tam, kde to rozpočet dovolí, využije příležitosti k interaktivnímu pojetí a prezentaci. Technicky a odborně vyspělejším návštěvníkům s hlubším zájmem o téma poslouží dotykové obrazovky nebo dostupné audiosystémy. Zóně her, soutěží, názorné výchovy a kutilství, přechodných výstav, minigalerií a doprovodných programů bude věnováno 3. podlaží budovy. Z tohoto důvodu byl kladen velký důraz na oblast muzeopedagogiky a využití témat *Expozice času* v rámci vzdělávacího systému základního vzdělávání tak, aby např. bylo možno díky návštěvě *Expozice* probrat látku interaktivně, mimo třídu. Nedovedete si představit jak?

Posudte:

Vzdělávací oblasti	Témata spojená s časem (úroveň ZŠ)
Český jazyk a literatura	Minulý, přítomný a budoucí čas
Matematika a její aplikace	Číslovky, vyjádření času – hodiny, číselná osa
Informační a komunikační technologie	Internet „ruší“ časová pásma
Člověk a společnost – např. dějepis	Orientace na časové ose a v historické mapě, řazení historických epoch v chronologickém sledu; historický čas a prostor; typy kalendářů – juliánský a gregoriánský
Člověk a příroda	Životní prostředí – recyklace, rozpad chemických látek v závislosti na čase; určování stáří věcí; vývin jedince (ontogeneze) od početí do stáří; životní styl
Člověk a příroda – např. zeměpis	Země jako vesmírné těleso – tvar, velikost a pohyby planety, střídání dne a noci, střídání ročních období, světový čas, časová pásma, pásmový čas, datová hranice, smluvený čas
Člověk a kultura – hudební výchova	Rytmus, improvizace; pohyb vyjadřuje tempo, dynamiku, směr melodie
Člověk a zdraví	Změny v životě člověka – početí, dětství, puberta, dospívání, dospělost, stáří, smrt; rodíčovství; režim dne; průměrná délka života
Osobnostní a sociální výchova	Hodnoty – hodnota času, seberegulace, kulturní difference
Multikulturní výchova	Kulturní difference v chápání času, časové posuny; různorodost kultur – sociokulturní rozdíly v Evropě a zbytku světa; vliv náboženství
Mediální výchova	Struktura vysílacích programů TV, zaměření na určité věkové skupiny, vliv reklamy; časový harmonogram

Cesta času při zahájení výstavy a na konci výstavy, tedy po 1 měsíci. | foto z archivu autorky

Putovní Expozice času

K zapojení do *Expozice* byly také vyzvány instituce a organizace působící v oblasti ochrany životního prostředí a požádány o zpracování některých vybraných otázek ochrany přírody (odpad a čas potřebný na jeho rozpad – environmentální výchova), šetření energetických zdrojů (co prosvítím, spálím, znečistím v daném časovém úseku – trvale udržitelný rozvoj). Ucelenou oblastí otevřenou organizacím ze sféry zdravotnictví jsou otázky zdravotních handicapů. Důležitá role bude náležet také hudební složce a celkovému scénickému ozvučení expozice.

Aby naplnil požadavek Evropské komise na aktivní zapojení zahraničních partnerů do přípravy *Expozice*, vyslal přípravný tým projektu do Švédska a Německa **putovní uýstavu Expozice času**, která měla prověřit celý koncept, zjistit reakce návštěvníků a obohatit výslednou *Expozici času* o nové, interaktivní prvky. Zkrátka „otestovat“ v celoevropském měřítku, zda toto téma má co říci evropskému návštěvníkovi. A výsledky?

Švédsko

Ve Švédsku se putovní výstava setkala s ohromnou odezvou, přišlo cca 17 000 návštěvníků, nejvíce dětí. Velmi úspěšným prvkem se stala soutěž pro děti ze škol ve věku 10–12 let, které psaly povídky o čase – byl vydán sborník těchto povídek a nejlepší práce získaly ocenění. Ke vchodu a východu z výstavy byly např. umístěny tzv. „píchačky“ – princip měření délky času, který strávíme určitou činností (prací, návštěvou výstavy...), které měly u návštěvníků velký ohlas. Mezi další úspěšné prvky můžeme řadit aktivitu **Zastavme čas!** – cvičení jógy pod vedením zkušené instruktorky. **Jak plyne čas** bylo znázorněno v **cestě času**, ohraničeném prostorem u vstupních dveří pokrytém hlinou, listy a písek na začátku a kobercem na čištění bot na závěr. Tento úsek nebyl po celou dobu výstavy čištěn a v závěru výstavy tedy bylo možno reálně pozorovat, že čas také ničí věci kolem nás.

Užitečná oponentura

Nejúspěšnější workshop pro děti ve věku 5–9 let byl postaven na myšlence „Vnímejme čas kolem nás bez pohledu na hodinky a zamysleme se, jaká různá znamenají a signály zvenčí ukazují, jak čas plyne“. Za úspěšný výsledek putovní výstavy ve Švédsku, kterého chce dosáhnout i česká *Expozice času*, můžeme považovat zhodnocení paní **Ingrid Höglind**, manažerky výstavy: *Jak jsme doufali, návštěvníci výstavy a doprovodných aktivit začali postupně uvažovat o čase v jeho nejrozličnějších aspektech a nevnímali hodiny jen jako objekt na zápěstí či na stěně. Švédské kolegyně také navrhly budoucí motto *Expozice času*: **Lidé často říkají „nemám čas“**. Ve Šternberku by mottem mohl být pravý opak: **Máme čas – přijďte si pro něj!***

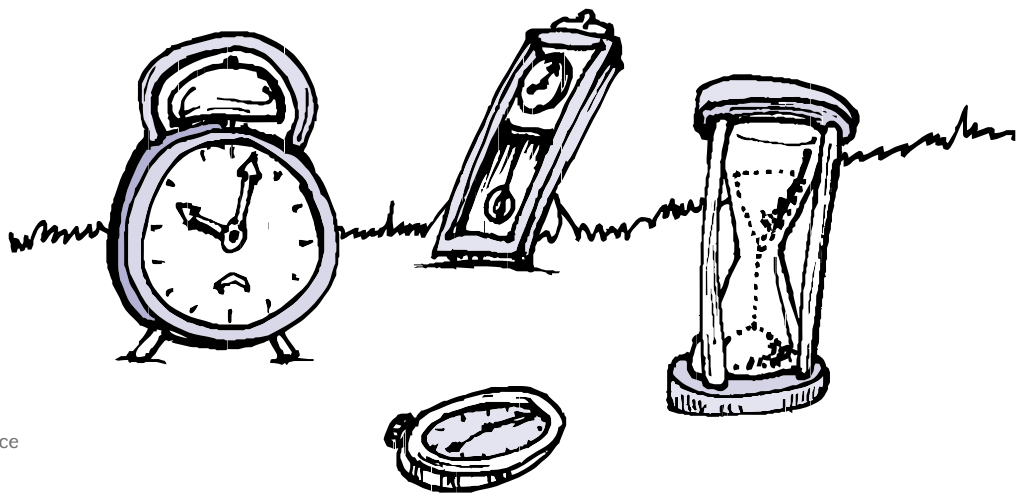
Německo

Do základní putovní výstavy v Německu přidala odbornice na muzeopedagogiku v tamním *Museumszentrum Lorsch* řadu interaktivních prvků zejména pro nejmenší návštěvníky. Po zhlédnutí výstavy byl např. uspořádán workshop pro děti s názvem **Kdo vytvoří nejfantastičtější hodiny**. Výtvary dětí byly poté zařazeny jako součást výstavy. Akce **Zfilmuj to!** byla určena pro žáky ZŠ, kteří měli za úkol vytvořit krátké filmy o čase kolem nás. Nejmenší děti (6–9 let) měly možnost vytvořit hodiny v písku (pro některé to byl velký problém, protože ještě neuměly hodiny číst), starší děti pak pracovaly na slunečních hodinách.

To, že si projekt prošel evropskou oponenturou, bylo nakonec velmi přínosné, dokonce nutné pro jeho další život. Evropští partneři zvyklí běžně pracovat metodou zážitku a používat interaktivní prvky při komponování výstav (zejména pro děti) významně obohatili původně spíše výkladově-vzdělávací výstavu. Cílem *Expozice času* v českém pojetí bylo překročit tradiční výstavní metody. Evropský styl a hravost muzeopedagogiky dodal našemu záměru punc hravé, zážitkové a současně vzdělávací výstavy.

Chtěli byste ji vidět na vlastní oči?

Pokud vás krátký exkurz do zrodu jedné zajímavé expozice natolik oslovil, že byste ji chtěli navštívit, musím vás zklamat. Budovu i celkový scénář výstavy máme, víme, jak *Expozici* přivést k životu, jak do ní zapojit atraktivní prvky. Nicméně budova, která je nyní pro *Expozici* rekonstruována, stále není dokončena. O prostředky k její dostavbě bude žádáno ze strukturálních fondů EU na jaře 2008. A to jsme první peníze získali už v roce 2004. Času neporučíme...

recenze knihy

Čas a rytmus

Jan Sokol

Praha: OIKOYMENH,

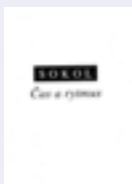
2004 (2., rozšířené vydání),

332 stran

ISBN 80-7298-123-4

www.oikoymenh.cz

304 Kč

Nenajdeme u nás podrobnější publikaci uvádějící do hloubek myšlení o čase v celém jeho horizontu nejenom historickém (od Platóna přes Augustina až po Heideggerovy pokračovatele), ale také tematickém (jazyk, filosofie, kalendáře a hodiny, vědy i náboženská rovina eschatologie). Ale ne dosti na tom: autor usiluje přesvědčit čtenáře, že čas neplyne hladce, ale je charakterizován opakováním, frázováním, střídáním – zkrátka rytmem. *Je to právě rytmus, který dále zpochybňuje a relativizuje platnost účelového rozlišení „těla“ a „ducha“, neboť se oždy důsledně vyskytuje právě někde mezi nimi: na jedné straně nepochybně tělesný, ba biologický, je na druhé straně v samém základě takových ryze „duchovních“ projevů, jako je poezie a hudba.*

Odvážíte-li se začíst, získáte mnohé cennosti, a to v relativně kompaktních a uzavřených celcích: přesnější porozumění, jak o čase běžně mluvíme a co vyjadřuje sám jazyk například svojí gramatikou; náhled na svěbytné koncepcce času mnohých myslitelů (vyjmenovávat je zde nemá smysl: už v obsahu se setkáte se 14 důležitými jmény, s mnoha dalšími pak přímo ve výkladu); zamyslíte se nad funkcí i účelem počítání času prostřednictvím nejenom orlojů či kalendářů; poučíte se, jak pracuje s fenoménem času geologie, fyzika, biologie, etnologie, sociologie, psychologie, ekonomika i historie. Ale především: přestanete vnímat čas jako hladké plynutí a povšimnete si svérázných rytmiky. Jestliže můžeme prvních 252 stran považovat za svéráznou přehledovou studii, pak zbývajících desítky stránek slouží k upozornění na polaritu, v nichž se čas ukazuje. *Předně o polaritě času „vnějšího“, kosmického či veřejného, a času „vnitřního“, času lidské zkušenosti. V rámci této vnitřní zkušenosti samé zase o polaritě troání a plynutí, současnosti a následnosti. A konečně o polaritě mezi časem jako osnovou vlastního výkonu lidského bytí ve světě a časem jako způsobem mezilidského setkávání, výměny a koordinace lidských činností.*

Nejedná se tedy o „pouhou“ inventuru všech podstatných myšlenek o čase, které se z celé lidské historie dodnes uchovaly (i když i to by bylo hodně obdivu a chvály), ale navíc jsou všechny ideje přeformulované do podoby „skousnutelné“ čtenářem ne-filosofem. Příjemný formulační styl, seznamování s tematikou neodbíhající do nepřehledných myšlenkových odboček, umění i složité myšlenky předávat s pochopením pro laického čtenáře. To jsou obrovské přednosti autora, s nímž se v *Gymnasii* setkáváme již opakovaně (viz *G4*, 12–20 a 128–130 a také toto číslo na s. 15–20).

Ivo Jirásek

recenze knihy

Volný čas ve středověku

Jean Verdon

Přeložil Jiří Žák

Praha: Vyšehrad, 2003,

262 stran

ISBN 80-903029-5-5

www.ivysehhrad.cz

248 Kč

Protože v našem stručném bliknutí po vybraných knížkách zcela chybí fenomén volného času (nejenom v jeho pedagogickém využití), dopřejme si ten rozmar a podívejme se alespoň na jeho historický obrazek. Možná nás překvapí několik odlišností od soudobého vnímání i prožívání času prázdnin a volna.

První zavrtění hlavou asi způsobí samotná náplň volného času lidí ve středověku, tedy rozmanité aktivity. Autor totiž nepopisuje pouze hry či divadla, možné sportování (být ve středověku spíše v podobě lovu a rybolovu), nejenom svátky a oslavy, nejenom četbu a další požitky ducha, ale rovněž požitky těla. Hostiny a žranice, taverny (koncem středověku bylo v Paříži více než čtyři tisíce taveren, v nichž se denně prodalo sedm set sudů vína), lázně a lehké holky, kuplířky a nedodržované zákazy upravující prostituci, to vše vnímá autor jako podstatnou část nakládání s volným časem. *Středověký člověk, jenž měl mnohem blíže k přírodě, dával ve svých zábavách mnohem větší prostor svému tělu než svému duchu.*

Druhé podivení můžeme spojit s měřením času. *Hodina ve dne trvala u čeronu našich současných devadesát minut, v prosinci jen třicet.* Kampak se hrabe naše snaha o přiblížení se přírodě posunutím času o jedinou hodinu v létě! Všudypřítomné elektrické osvětlení nám ani zdaleka neumožňuje vnímat rozdílnosti světla a tmy, tepla a zimy, dne a noci. Čas jsme si zjednodušili, den prodloužili, noc zkrátili. Ale máme více volna a štěstí?

Jistě bychom objevili i třetí překvapko – třeba že ve středověku se pracovalo zhruba čtyři až pět dnů v týdnu, ovšem pracovní den byl podstatně delší (a to se přitom počítaly dvě a půl až tři a půl hodiny na oběd).

A nebo ještě jiné momenty, které v nás mohou vzbudit nejenom podivení nad nepřímou úměrou zcela soudobou, nestředověkou: čím více se honíme a pachtíme za prací (za pohodlím, bohatstvím materiálních statků, věcmi k užívání, jídlem k plýtvání...), tím méně volna a času, s nímž můžeme svobodně nakládat, nám zbývá. Neztrácíme přitom něco mnohem cennějšího?

Důkladná pramenná základna a bohaté studium literatury umožňují shromáždit a utřídit obrovské množství dílčích informací. Osobně bych však preferoval ještě větší míru zobecnění (i za cenu vypuštění nějakých detailů), ale to je jistě věcí vkusu, který se bude lišit u každého z nás. Knížka jako celek podává velmi dobrou představu o volném čase ve středověku, ale s jednou velkou výhradou: pouze ve Francii. Protože název může vzbuzovat nepatřičná očekávání – o jiné oblasti se v ní nedočteme – preferoval bych spíše pojmenování ***Volný čas ve středověké Francii.***

lvo Jirásek

Literatura

- Bařínka, J. (1992). *Rozum do hrsti*. Blansko: Reprocentrum.

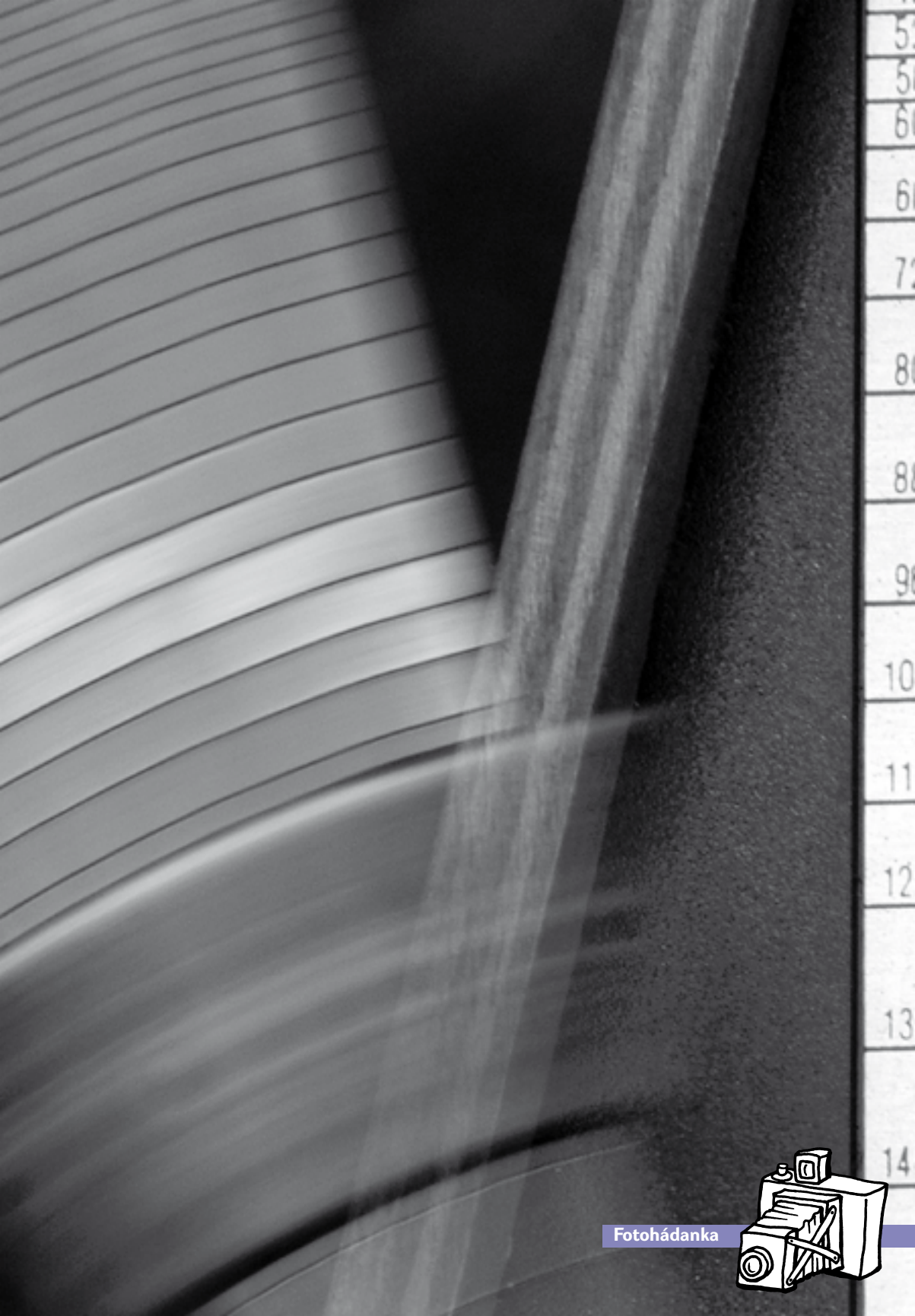
Jak se chytá zebra a trhá pampevlk

V knize Jana Bařínky (1992) *Rozum do hrsti* jsem našel zajímavý návod, který byste mohli použít na některém z kurzu ve chvíli, kdy účastníci budou hladovět, volat SOS a lov zvířete bude poslední spásou vyhledování vašich duší (z anglického **Save Our Souls**). Vzhledem ke skutečnosti, že s touto činností nemáte asi velké zkušenosti, přečtěte si jednoduchý návod, jak na to:

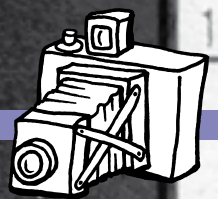
*Zebra se honí kolem gumovníku, až si vygumuje pruhý, a pak se chytá jako kůň. Před koně stačí na pastvině umístit nápis OBJÍŽDKA a kůň je z toho jelen. Na jele-
na stačí dupnout a je v prachu. Nu a co je v prachu, dostaneme vysavačem.*

Dovedete vymyslet obdobný návod na lov nějakého jiného zvířete nebo „návod na něco“, co by bylo dokladem vaší neomezené tvořivosti, využívající množství krásných českých analogií, personifikací a metafor? Podívejte se na následující výčet slov. Jak vznikala česká slova? Proč se pampelišce – rozuměj smetance lékářské – říká zrovna pampeliška? Zamysleme-li se nad některými českými slovy, zjistíme, že se mnohdy skládají ze dvou částí, přičemž zaměníme-li podle určitého pravidla jednu část, vznikne nový, zcela neobvyklý, avšak ryze český pojem. Například ve slově **pampeliška** můžeme část slova nahradit jiným druhem zvířete a dostaneme slovo **pampevlfk**. Že jste ještě nikdy neviděli pampevlka? Pokuste se těmto slovům navrátit jejich pravé „jméno či název“: kudlidědek, dvěstědola, sospelka, tečesník, sedan, keřek, tenorán, kníhřdina, kaprář, blížnice, jehněfon, manuálmobil, semera, rodle, hopan, odmek, tmaluška, pine, vrabectra, střemíň, zahradaista.

Jiří Němec

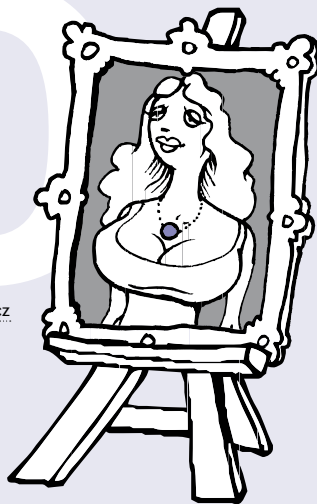

Fotohádanka

Organizace a osobnosti

rubriku vede: **Boris Janča** | b.janca@centrum.cz

Co pijí páni profesoři?

Rychlé ranní vstávání mi nedělá dobře. Drahnou chvíli mi trvá, než se přinutím otevřít oči, pak zase další prodleva, než se převedu do polohy alespoň částečně vertikalizované. A než opravdu vstanu a vylezu z postele, je už málem další den. Zkrátka, přes svůj věk jsem už dosti jako děda Lebeda. Tak se stalo, že jsem jednoho prosincového rána utíkal na setkání Oty Holce s Vladimírem Smékalem nejen na poslední chvíli, ale také bez snídaně. Pan profesor

nás vlídně přivítal a vedle obligátní kávy a čaje nám nabídl také skleničku whisky tváře se, že on ji pije každé ráno a nebude teď kvůli nám dělat výjimku. Nepamatuji se už, co to bylo za značku; jen matně si vzpomínám, že na etiketě zelené barvy snad byl nápis „canadian“. Znalci těchto lihovin možná budou vědět a doplní, která z nich se vyrábí v Kanadě, či s ní má něco společného (odkazuje-li skutečně daný výraz v souvislosti s alkoholem na tento kout Severní Ameriky).

Každopádně mi chutnala, a když jsem vyřídil vše, co jsem potřeboval, opouštěl jsem díky takřka prázdnému žaludku oba pány v trošku povznesené náladě. Vám, milí čtenáři, whisky (ani) tentokrát nenabídnu. Věřím však, že místo ní nabízíme (také) tentokrát zajímavé čtení, které vás možná povznesne úplně stejně. A je hned z více oblastí, od tří autorů, zkrátka trojí chuti. Organizace a osobnosti, protřepat, nemíchat...

Boris Janča

According to age the personalities introduced here would stand in the order, Scouts, Vladimír Smékal, Pavel Tajovský. The last, the youngest one, is the only one who is not still alive. It is 28 years since the tragic death of Pavel Tajovský. The portrait of this personality, who co-created the Czech approach to experiential learning, contains not only memories but also valuable stimuli for education in today's world.

Profesor of psychology, Vladimír Smékal talks about his half a century of university pedagogical practice, about his professional career, and also about his present personal and professional topic: the return to faith and need of spirituality. The oldest to be introduced – Scouts (Junák) entered this year the second century of its existence. The article offers a view on what has lasted a whole century and con-

nects millions of people today regardless of their origin or faith. At the same time it introduces the results of changes in the last ten years, “new programmes” of Junák, and Scouting as an organisation not only with a history but also with a future.

Sto první rok skautingu

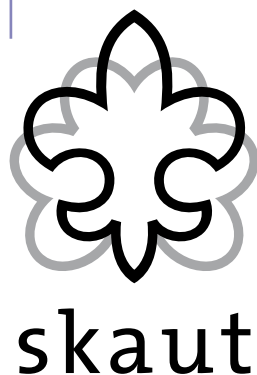
Roman Šantora

organizace

Minulost, budoucnost, ale hlavně současnost skautského hnutí

V roce 2007 uplynulo 100 let od založení skautského hnutí. Vzniklo vlastně náhodou a za jedno století se z něj stalo největší výchovné společenství dětí, mladých lidí i dospělých; stalo se globálním hnutím působícím ve 216 zemích a teritoriích světa, sdružujícím více než 40 miliónů členů.

Představovat skauting v časopise pro zážitkovou pedagogiku, kde o něm mnozí čtenáři mají povědomí, se může zdát nošením dříví do lesa. Ale právě těch 100 let, a u nás v českých zemích navíc trojí násilné přerušování existence, nanaslo na skauting mnoho vrstev, které je dobré smýt a podívat se na jeho podstatu a možné perspektivy.

Kontakt

Junák –
svaz skautů a skautek ČR
Senovážné náměstí 24
116 47 Praha 1
tel. +420 234 621 284
skaut@junak.cz
www.skaut.cz

Skauting v proudu času

Počátek skautingu se datuje od 1. srpna 1907, kdy **Robert Baden-Powell** uspořádal první tábor na světě, na malém ostrůvku Brownsea poblíž Anglie. Zde si experimentálně ověřil své myšlenky o výchově chlapců a výsledky vtělil do knihy *Scouting for Boys*. Ta byla jakousi tábornickou a „životní“ příručkou pro mladé lidi, která naplno odstartovala požár jménem skauting. Baden-Powell nechtěl v té době budovat žádnou organizaci, pouze nabídnout smysluplnou náplň pro volný čas. Ale úspěch knihy byl tak obrovský, že ho donutil dát živelnému zájmu nějakou formu a nabídnout tehdejším

statisícům zájemců možnost se k jeho myšlenkám oficiálně přihlásit a dále je rozvíjet. Skauting postupně překročil všechny myslitelné hranice a ukázal, že základní hodnoty, jako je přátelství, pobyt v přírodě či touha po osobním růstu, jsou platné všude na světě. Čímž zároveň přidal ke svému původnímu poslání nový výrazný prvek mezinárodního bratrství, který v dnešním globalizovaném světě nabývá na významu. Snad i pro něj může být skauting ukázkou, že lze nalézt společné jmenovatele i pro zdánlivě nesourodé kultury, etnika a náboženská vyznání.

Skautský svět před lety... | foto z archivu skaut.cz

Společný jmenovatel

Po živelných začátcích bylo třeba dát rozšiřujícímu se hnutí pevnější strukturu, a to jak v jednotlivých zemích, tak na mezinárodním poli. V dnešní době jsou to tři základní pilíře, které definují skauting. Jejich podrobný popis lze nalézt např. v publikaci *Tichou poštou*.

Poslání, kterým je zlepšovat svět prostřednictvím jednotlivých lidí, u kterých výchova přerůstá v sebevýchovu a oni se dobrovolně vydávají na cestu vlastního rozvoje.

Principy, respektování důležitosti hodnot člověk – společenství – Bůh.

Povinnost k Bohu: Neboli přesažné hodnoty. Skauting je postaven na přesvědčení, že lidskou existenci v její každodenní bezprostředně viditelné a hmatatelné podobě nese skutečnost hodnotová a že v této hodnotové skutečnosti lze teprve doopravdy ukotvit lidský život.

Povinnost k druhým: Přesvědčení, že člověk + člověk není prostý součet dvou lidí. Že vazby mezi jednotlivci mají obrovský význam. Že to, co děláme, děláme podstatně i pro druhé a kvůli nim. A že posláním člověka je žít s druhými.

Povinnost k sobě: Přesvědčení, že každý z nás je jedinečná lidská bytost. Že člověk, tak, jak je, má cenu, má hodnotu, je důležitý. Sebeúcta a seberozvoj – to je nejstručnější shrnutí.

Metoda, která představuje fungující systém výchovy vedoucí mladého člověka k přijetí odpovědnosti za svůj život, tedy k sebevýchově. Skautskou výchovnou metodu tvoří systém vzájemně provázaných prvků, jimiž jsou: skautský slib a zákon; učím se tím, že to dělám; družinový systém; symbolický rámec; pobyt a činnost v přírodě; program osobního růstu; podpora dospělými.

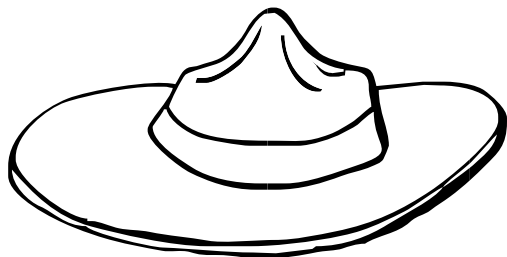

...a dnes. | foto z archivu skaut.cz

Junák

Stejně pilíře skautingu stojí i v záhlaví české skautské organizace, která se celým jménem nazývá *Junák – svaz skautů a skautek ČR*. *Junáka* založil v roce 1911 středoškolský učitel **A. B. Svojsík** jako synergické spojení Baden-Powellovského skautingu a zároveň **Setonova** woodcraftu. Zatímco v mnoha zemích Evropy byla jediným násilným přerušením činnosti 2. světová válka, u nás se k ní přidalo období komunistické nadvlády, a to hned dvakrát (1948–1968, 1970–1989). Skauting té doby se musel ukrýt pod křídla tehdy povolených organizací a čekal na svou příležitost. Ta v plné svobodě přišla po roce 1989. Na jedné straně provázená obrovským zájmem o něj, na straně druhé obklopená mnoha vnitřními problémy plynoucími z dlouholetých zákazů. Skauting se jako Šípková Růženka probudil do doby, která byla jiná než ta, kterou znal, a dlouho se zdálo, že se v ní jen těžko orientuje a nachází sám sebe. Což jistě nebylo způsobeno pouze vnitřními problémy, ale i vnější situací okolního světa. Důsledkem byla klesající členská základna (i přesto je *Junák* největší volnočasovou organizací), mizející výchovný kredit a ztráta vnitřní motivace.

Od roku 1998 *Junák* postupně podnikal menší kroky k širší změně, která nabývala na síle. Velkým impulsem byl rozsáhlý výzkum postojů veřejnosti ke skautingu, který odstartoval vnitřní diskusi o úloze skautingu v dnešním světě. Jejím vyústěním byl dokument nazvaný *Charta českého skautingu*, v níž je uvedena vize hnutí, hodnoty, na kterých dnes skauting stojí, a co chce dokázat.

Nový program

Nejdůležitějším praktickým výstupem *Charty českého skautingu* bylo zadání revize skautského programu – aby odpovídal dnešním pedagogickým poznatkům, zaručoval co nejlepší výchovný dopad a zároveň byl zajímavý a přitažlivý pro všechny věkové kategorie. *Junák* se rozhodl svůj program po stránce výchovné postavit na tzv. kompetencích. Stejně, jako s nimi dnes pracuje škola nebo pracovní trh. Výsledkem dvouleté práce je sada kompetencí, tj. souboru znalostí, dovedností a postojů, které by měl mít skaut v různém věku svého členství v *Junáku*. A na ně navazuje sada nástrojů, metodických materiálů a podobně, které mají motivovat, pomoci a vést na co nejzajímavější cestě k získání kompetencí. Samozřejmě formou, která je skautingu vlastní. Prostřednictvím vrstevníků, kooperace, aktivního učení, symbolického rámce apod.

Výchovné nástroje pro děti mají různé podoby. Jedním z nich je tzv. *Svojsíkův závod* poměřující schopnosti družin 10–15letých, na němž je dobře patrný programový posun. Zatímco v minulosti byl velký důraz kladen na ověřování znalostí a dovedností, jako byla například morseovka, uzly, květiny, dnes vidíme výrazný posun směrem k praktickým dovednostem (a nikoli pouze znalostem), jako je první pomoc, chování v krizových situacích a podobně, přičemž vše se testuje v simulovaných hrách. Zároveň je kladen důraz na ověřování schopností řešit problémy, týmově spolupracovat. To vše obléčené do hávu zajímavých legend a spojené s outdoorovými programy.

Hlavním dlouhodobým výchovným nástrojem, kterému věnujeme v současné době největší pozornost, jsou **stezky** pro skauty a skautky. **Stežka** je jakýsi průvodce osobního růstu, provází skauting od třicátých let a přejala ji od něj většina oddílů různých organizací. Její nová podoba je mnohem zpracovanější systém mapující všestranné schopnosti mladých lidí a přinášející nové motivační prvky posilující sebevýchovu.

Více informací o novém programu je možno nalézt na www.skaut.cz/novyprogram.

Kompetence pojmenované přiměřeně skautskému věku

■ Co umím a znám

- Můj každodenní život
- Fyzická zdatnost
- Buď připraven
- Hledání řešení
- Vyjadřování
- Manuální zručnost

■ Kdo jsem

- Já a můj život
- Moje svědomí
- Osobní rozvoj

■ Můj kamarád

- Lidé a vztahy
- Moje vztahy
- Komunikace mezi lidmi
- Moje pomoc druhým

■ Můj domov

- Moje rodina
- Naše parta
- Můj tým

■ Svět okolo nás

- Já a demokracie
- Já, občan
- Propojený svět
- Různost světa
- Příběhy našeho světa

■ Příroda kolem nás

- Hodnota přírody
- Pobyt v přírodě
- Vnímání přírody
- Šetrné chování
- Poznávání přírody

Budoucnost

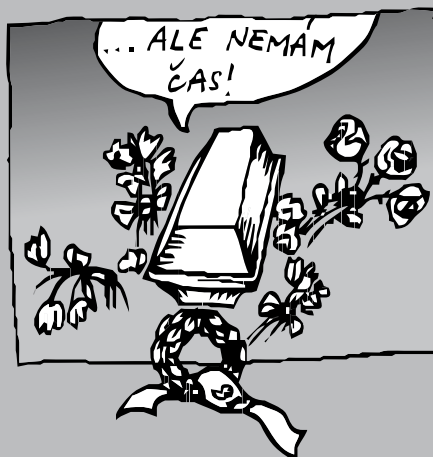
Mnoho oddílů dnes hledá nové cesty, jak děti zaujmout. Vznikají nové výchovné postupy, nástroje i formy činnosti. Hledají se inspirace odjinud a skauting se více otevírá podnětům zvenčí. Zastavení dlouhodobého klesajícího trendu členské základny je dokladem, že skauting jde správnou cestou. Na druhou stranu ho čeká náročný úkol, neboť společnost je v mnoha ohledech jiná než před 100 lety, což klade mnohem větší nároky na tisíce dobrovolných vedoucích i na organizaci samotnou. Ale pevně věříme, že pro nás bude zdolanou výzvou i za dalších 100 let.

Literatura

- **Baden-Powell, R.** (2007). *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, tiskové a distribuční centrum.
- **Voňavková, V.** (2005). *Tichou poštou*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, tiskové a distribuční centrum.
- **Junák – svaz skautů a skautek ČR.** (2007). *Experimentální skautská stežka: manuál pro vedoucí*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, tiskové a distribuční centrum.

KOMIX II

Dokončení myšlenky za strany 50.

Hovory na jedné lince

Allan Gintel

osobnost

Nedokončený portrét PAVLA TAJOVSKÉHO

Jeden ze zakladatelů tábornického hnutí, komunikační mág a proslulý vyhledávač pedagogických talentů PhDr. **Václav Vlček** se na konci šedesátých let minulého století obklopil řadou vynikajících osobností, většinou pedagogů. V roce 1968, kdy vznikla *Česká tábornická unie*, do jeho týmu přibyl čerstvý, pětadvacetiletý absolvent *Fakulty tělesné výchovy a sportu v Praze*, mimořádně talentovaný pedagog **Pavel Tajovský**. V krátkém čase se stal jedním ze dvou tajemníků *ČTU* zodpovědným za výchovu instruktorů pobytu v přírodě a za činnost (početně poměrně rozsáhlého) sboru instruktorů. Zhruba o rok později pak přešel na pozici asistenta na *Katedře sportů a pobytu v přírodě FTVS*. Když spolu s obdobím normalizace přichází nová revolta v podobě moderních forem výchovy v přírodě nemající v české historii obdoby a do popředí se dostává nové hnutí usilující o prosazení nejrozumnějších pedagogických experimentů, Pavel Tajovský se k těmto experimentům připojuje a v roce 1977 na historickém semináři *ČÚV SSM* k otázkám dalšího rozvoje moderních forem pobytu v přírodě a turistiky v *SSM* prohlašuje: *Výchova ve volném čase a k volnému času má ve vztahu k jiným typům výchovy specifický charakter. Ten spočívá v míře použitého přinucení. Kvalitativní odlišnost této výchovy spatřuji v míře, v níž se spojuje vnější program se spontaneitami člověka. Jinak řečeno, jde o významný vztah dvou protikladných stránek – na jedné straně přinucení, na druhé straně svobodného jednání. Z analýzy*

tohoto dialektického vztahu nabízí pedagogika závěry spočívající ve ztotožnění se zájmy, postoji a zainteresovaním jedince. Vztah vychovatelů a vychovávaných se značně mění s věkem vychovávaných, čímž se plnění úkolů pedagogiky volného času stává složitějším. Na závěr svého vystoupení dodává: Je stále obtížnější orientovat se v tomto zamlženém, nepřehledném světě a neztratit citlivost a zdravý rozum. Je nutné naučit se orientovat v této situaci zaměřením na stálejší a možná vzdálenější, v mlze se vytrácející cíle a vyvíjet schopnosti nepodléhat lákadlům dobových názorových klíšť... Volný čas tak nepřestává být časem růstu, zdokonalování, naopak je prostorem, který je k dispozici pro další rozvoj osobnosti. Snad na samý závěr si dovoluji připomenout jednu starořeckou moudrost, žák není nádoba, jež se má naplnit, ale pochodeň, která se má zapálit.

Na tomto semináři pak jsou položeny základy pro vznik *Prázdninové školy Lipnice*, jejíž ideu pomáhal Pavel Tajovský později dotvářet.

Doležalova louka

Tam, kde pražská Budějovická silnice vystoupá k samému začátku Kunratic, se rozkládala svažitá louka bývalého kunratického statkáře pana Doležala. Tady se pásly i v dobách hlubokého socialismu jeho krávy, v zimě tu děti sáňkovaly a učily se lyžovat a dole, kde meandroval Kunratický potok a vytvářel romantická zákoutí, se scházely milenecké dvojice. Na kraji té louky jsme si s Pavlem Tajovským, zvaným Taják, dávali občas sraz a na jedné z jejích mezí, kde byl hezký výhled do kraje, jsme diskutovali o budoucí podobě lipnické *Prázdninové školy* a samozřejmě nejen o ní, a pak absolvovali, kvůli zachování naší duševní a tělesné svěžesti, jeden okruh kolem Hrádku, na němž kdy si skoro vždy odnášel něco ke čtení, ať už to byly Tajákovy texty napsané pro účely pozdějšího zveřejnění nebo nějaké knížky. Z nich jsem si mimo jiné poznamenal:

...

K člověku, který cestuje pěšky, je volný a náleží jen sám sobě, přichází oše – dojmy, snění, myšlenky, dobrodružství. Vidět věci při chůzi znamená dotýkat se jich myšlenkami, prolínat vjemy s meditací a vizemi. Široké vzdělání, pochopení a vnímání krásy, ona všestrannost, která byla kdysi vlastní humanismu, nás v životě obohacuje, přináší nám jiné pohledy a žene nás dopředu.

...

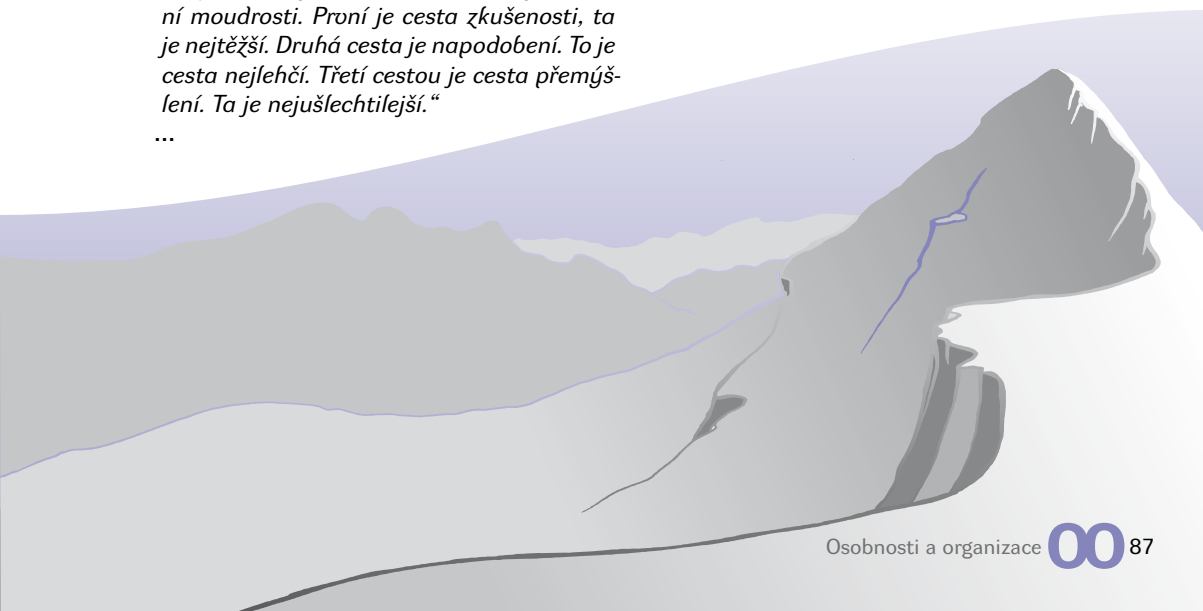
Konfucius kdysi řekl: „Jsou tři cesty k získání moudrosti. První je cesta zkušenosti, ta je nejtěžší. Druhá cesta je napodobení. To je cesta nejlehčí. Třetí cestou je cesta přemýšlení. Ta je nejušlechtlejší.“

...

Hory můžeme procházet nebo přecházet. Ve druhém případě se vedle hlavního motivu – poznání, objevují i cíle obdobné sportovnímu zaměření. Překonat, zdolat, zvítězit. Ne tedy porazit soupeře, který ovládne stejnými zbraněmi. Ale překonat přírodu, zdolat pohoří, zvítězit sám nad sebou. A soupeř, je-li vůbec možné ho takto nazvat, vystupuje vždy fair-play. Vedle překážek nabízí vždy i odměny.

...

A tak se vydáváme údolími k sedlům a přes hřebeny k vrcholům. Sníh, tráva, kameny, svahy, doliny, vrchy. Výstup, sestup. Jednotvárné? V tomto strohém újctu snad. Ale skutečnost je podmanivá. Ohromuje právě svojí rozmanitostí a proměnlivostí toarů, linií, barev, světla, zvuků a vůní. Námaha a poznání. Základní stavební kameny silných prožitků. Prožitků, které se vymykají běžnému životu, které se umocňují s každou překonanou překážkou, a těch je ve vysoko-horském prostředí dostatek. Prožitků, které sdílíme s kamarády. Prožitků, které obohacují život.

Magurka

Všechno by bylo jinak, kdyby 6. února 1980 nad osadou Magurka v Nízkých Tatrách nedošlo k oné tragické události, kterou později popsal **Jirka Šafránek** takto: *Bylo nás i s Tajákem šest. V dolině Magurka na severní straně Nízkých Tater nás za velmi nepříznivého počasí stihla při sestupu lavina. Šli jsme po spádnicí v zástupu po 3–5 metrech za sebou, lyže a hole v ruce. Taják šel první. V momentě, kdy se sníh dal do pohybu, slyšeli ti, kteří šli těsněji za ním, jak řekl: „Už to jede!“*

(...) Vše mohlo trvat 30 vteřin. (...) Kluci dole byli částečně zavaleni sněhem, ale dokázali se sami vyprostit.

„Ale kde je Taják?“ blesklo nám hlavou. Ihned jsme podnikli kroky k jeho záchraně. Tři z nás – Škrálan, Brtník a Trnka – zůstali na místě, kde jsme si mysleli, že je Taják zasypaný a sondovali hůlkami a potom i kopali výkopy napříč laviništěm. Já a Bek jsme jeli dolů na lyžích pro pomoc. Po 2,5 km sjezdu do vesničky Magurka jsme zjistili, že nejde telefon. Jeli jsme tedy s maximálním úsilím dál až do vesničky Železno, kde jsme se dozvěděli, že už se z Magurky na horskou službu dovolali. Gaz s několika členy HS a lavinovým psem dojel z Jasně doliny na Magurku asi za hodinu. Další hodinu trval výstup k laviništi. Byly to nekonečné minuty... Tajáka našel lavinový pes asi 2,5 hodiny po pádu laviny v místech položených asi o 100 m níž, než jsme předpokládali.

Byl pouze půl metru pod povrchem sněhu. Těžký kletr za týlem, jeden popruh ještě navlečen na rameni. Lékař konstatoval pravděpodobně zlomený vaz. Přesto byla po dobu jedné hodiny prováděna resuscitace... Marně, Tajákův pozemský život se uzavřel.

Student a učitel

Všestranně byl na vysoké úrovni, píše kdesi známý pedagog a kolega z FTVS dr. Jaroslav Cihlář, a pro mne byl vzorem studenta. Nikoliv jednostranně vedený špičkový sportovec, ale student s chutí a zápalem absolvoval vše, co fakulta nabízela... Jeho aktivita při zlepšování výuky, organizování akcí ve volném čase, prázdninových akcích pro studenty a později i pro učitele, jej později nominovala na místo pedagoga Katedry turistiky a pobytu v přírodě. Vstup na katedru nebyl jednoduchý. Obvykle byla dána přednost majitelům průkazu KSČ. (...) Odmítal zeď mezi učitelem a žákem. Studenti ho neoslovovali učitel, ale Taják. Neměl rád dlouhé výklady, a už vůbec ne „poučování“ o ničem. Nepoužíval silných slov, nátlaku – negativního působení vůbec. Jeho výchooný nástroj byl on sám, jeho povaha, schopnosti a hlavně příklad. A byl úspěšný!!! Vychoval desítky dnešních pokračovatelů v oboru turistiky a pobytu v přírodě. Vedli jsme mnoho diskusí o smyslu naší práce a vždy hájil mraovní hodnoty učitele jako nejdůležitější prostředek působení na žáka – skromnost, nenápadné, slušné vystupování, toleranost a splynutí s přírodou.

Paměť jednoho červnového dne

Obdivoval jsem jeho pedagogické mistrovství. Uměl lidi nadchnout, přesvědčit, působil důvěryhodně. Odlišoval se ode všech proslulých instruktorských „kruťasů“, kteří oceňovali především výkon, zejména tím, že dokázal v člověku objevit jeho budoucnost. Neříkal lidem, jací jsou, ale jací by mohli být. Diskuse s ním byly svátkem. Měl rád legendy, a tak jimi osvěžoval různé motivační dopisy lákající lidi na nejrůznější projekty adrenalinového charakteru.

Jednoho červnového dne, přesné datum si už nepamatuji, jsme opět seděli na Doležalově louce na „naší“ mezi a diskutovali o všem možném. O Odysseovi, co pocházel z Ithaky, a Cavafyho básni, která se stala jednou z oslavných ód na putování a životní pouť a úžasně ladila se záměry, které jsme v té době měli. Také o nové podobě instruktorského kurzu, o Miroslavu Holubovi, co psal krásné eseje a s nímž a spolu se čtyřmi dalšími jsme společně chystali knížku o výchově v přírodě, která nikdy nevyšla. Ta debata byla dlouhá a skončila, jako vždy tolikrát předtím, okruhem kolem kunratického hrádku. Bylo to naše poslední velké rozjímání na Doležalově louce. V únoru 1980 se to stalo. Do *Mladého světa* jsem tehdy o něm napsal: *Zhlédl se v pohybu a jeho mnoha variantách. Příroda a pohyb. Tenhle medikament ordinoval sobě i svým svěřencům. Zlézal s nimi hory, sjížděl řeky, přecházel na lyžích zasněžené krajiny, proháněl se lesy a hlavně – zasvěcoval je do tajů té báječné „hry s výkonem“, při níž se člověk tak často setkává sám se sebou. Učil je, že jednou z nejvyšších hodnot na cestě k poznání umění žít je akční činnost, která vede k radosti z průběhu života, která konejší a hojí. Sám šel příkladem. Psal, učil, přednášel, sportoval a přitom dokázal rozlévat pohodu, křesat jiskry odhodlání... Ač mlád, byl obdivován a vážen. A když teď není, schází. Schází proto, že své dny neutrácel, ale rozdával.*

Všechny tři fotografie Pavla Tajovského k tomuto článku pocházejí z rodinného alba.

Štafeta osobností

9

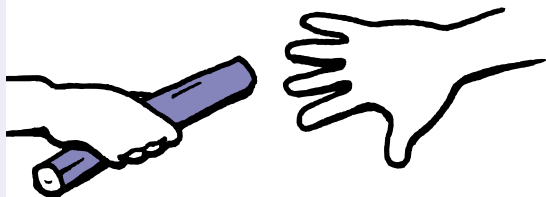
1
Vladimír Svatoš
(startovní běžec)

2
Allan Gintel

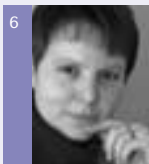
3
Miloš Zapletal

4
Joviš –
Karel Janovický

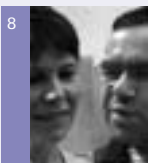
5
Václav Břicháček

6
Lucie Suchochlebová-
Ryntová

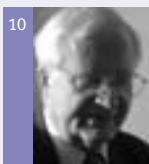
7
Jana Matějková

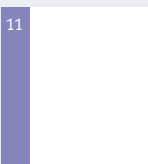
8
Jitka a Martin
Klusáčkoví

9
Ota Holec

10
Vladimír Sméal

11
?

Prof. PhDr. Vladimír Sméal, CSc.

Profesor psychologie na *Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity* a ředitel *Výzkumného centra úvoje osobnosti a etnicity*. Narozen 1935 v Novém Jičíně. Specializuje se na psychologii osobnosti a rozvoj duchovní kultury člověka. Přednáší psychologii osobnosti, psychologii náboženství, metodologii psychologického výzkumu, vede kurzy praktické psychologie osobnosti. Je autorem téměř 300 studií a spoluautorem či editorem několika dalších knižních publikací a učebnic.

foto z archivu Vladimíra Sméala

Informovat, naučit a dát prožít

Rozhovor nejen o životní cestě, poznávání osobnosti a spiritualitě

Ota Holec: *Vladimíre, tématem tohoto čísla Gymnasionu je čas: uvědomuješ si, že budeš mít příští rok výročí půlstoletí působení v roli vysokoškolského pedagoga?*

Vladimír Smékal: V poslední době si to začínám stále častěji uvědomovat a mívám potřebu bilancovat a ptát se, co bylo skutečně důležité. V knize německého filosofa **Petra Wusta** *Nejistota a odhodlání* je výrok **O. Cromwella** *Nejdále dojde ten, kdo neví, kam jde*. Když se to vyjádří takhle, zní to absurdně – přece musíme mít cíl – a já jsem si uvědomil, že se mi ve vědecké práci ty cíle vynořovaly díky porozumění výzvám doby. Já jsem si vlastně onen paradoxní Cromwellův výrok doplnil odhodláním být na cestě a hledat cestu. A na té cestě jsem nacházel podněty, kterými jsem se začal zabývat, a ty se stávaly vědeckými tématy.

Postupně za těch padesát let (uplynulo to strašně rychle) mohu konstatovat, že moje cesta má kontinuitu a jeví se mi jako smysluplná.

Co tě motivovalo k rozhodnutí, že psychologie je tím oborem, kterému se budeš v životě věnovat?

Když mi bylo třináct let, byl jsem respondentem sociologického výzkumu, který se týkal dospívání mladého člověka. Otázky z dotazníku tehdy přispěly k reflexi mého dospívání a tak mne zaujaly, že jsem se rozhodl studovat po maturitě sociologii. Začal jsem však studovat angličtinu a ruštinu, neboť sociologie se jako „buržoasní pavěda“ na VŠ nevyučovala a psychologii mi jeden můj profesor rozmluvil.

Ke konci prvního ročníku jsem na rozpisu předmětů *Katedry psychologie* objevil, že její výukový program odpovídá tomu, co vlastně chci studovat. Tak jsem opovázlivě požádal o přestup a kupodivu mi bylo vyhověno.

Není něco, co ještě předcházelo tomu okamžiku zásadního rozhodnutí ve třinácti letech?

Na studium psychologie jsem šel s touhou porozumět sobě, porozumět druhým. Poslední dva roky druhé světové války jsem byl od svých 8 let ve Foglarově čtenářském klubu a to byla pro mě úžasná romantika a krása. Hned po válce jsem vstoupil do skautu; po únoru 1948 jsem byl několik let v tajném oddíle katolického skautu. Moje odborná kariéra se tedy inspirovala prací s dětmi a mládeží už od dětství. Jako vedoucí na letních táborech jsem si potvrzoval, jak je důležité umět poznávat lidi a rozumět jim, abychom s nimi mohli pracovat a působit na ně.

Mám za to, že klíčovým pojmem, který charakterizuje tvoje odborné zaměření, je osobnost. Které jsou další, doplňující, navazující pojmy?

Klíčové je pro mne přijít na to a umět sdílet, co je člověk zač, co jsou jeho silné a slabé stránky, poznat, co to znamená stávat se sebou samým, tedy problém identity, a to, co je krásně vyjádřeno v **Kiplingově** básni *Když: Když svůj jsi, všem druhem jsi se stal*, tedy na čem záleží, že máme své já, a přitom současně vědomí sounáležitosti a solidarity s druhými. Je to velký problém současné vědy vůbec. Vesmír v nás je stejně rozlehlý a důležitý jako vesmír kolem nás. Osobnost je pravda o masce. To je postřeh lorda **G. Byrona**. Pro psychology je to však velká výzva – odhalit, co je za těmi maskami a fasádami, které všichni nosíme. Mnoho lidských, osobních i sociálních utrpení by zmizelo, kdyby člověk uměl poznat sebe a druhé.

Pro lidi, kteří se nenaučili pracovat na sobě

a kultivovat svou identitu, je snazší vzdát se svého já a odevzdat je různým guruům, šéfům gangů a masovým hnutím. Jde o to objevit, jak pomoci lidem, aby se stávali zralými osobnostmi.

Poslední měsíce roku 2007 přemýšlím nad projektem, který by výzkumně, teoreticky a metodologicky přispěl k poznání, co je podporou a co překážkou toho, aby se člověk stal občansky zralou osobností. To znamená osobností vědomou si svých práv a povinností; osobností, která je otevřená prosociálně hodnotným cílům a aktivitám společenství; osobností, která žije solidaritou s druhými, s potřebnými; osobností, která je schopna participace na aktivitách, které podporují kvalitu života; osobností tolerantní, která ale současně zná hranice tolerance (tolerance, která je bezbřehá, se vlastně stává lhotejností).

Za důležitou komponentu civilizovanosti považuji i spiritualitu, kterou nemusíme chápat úzce nábožensky, ale jako smysl pro to, co nás přesahuje. Myslím si, že takové organizace jako *Prázdninová škola*, *Skaut*, *Sokol*, *Orel* a další pěstují tuto civilizovanost či občanskou zralost, i když tomu tak neříkají.

Otevřel jsi otázku spirituality. Jaká je role víry v dnešní době? Co to znamená, že ses po mnoha letech k víře v Boha vrátil?

To je velké téma, co to vlastně je víra. Je spousta definic, co je to víra a co to je spiritualita. Já to možná řeknu ze širší perspektivy. Když se zpětně dívám na události svého života, řekl bych, že mnohé z toho, co mne potkalo, si neumím vysvětlit jinak než jako „přihrávky“ Boží, když to řeknu sportovní terminologií, a to mne přivedlo k víře.

Viktor Frankl, zakladatel logoterapie, metody obnovy smyslu života u lidí, kteří jej ztratili, k tématu spirituality a víry jednou citoval z románu *Zbožnost: Existuje-li žízeň, existuje i nápoj, který ji uhasí. Existuje-li v člověku touha po smyslu toho, co dělá, musí existovat i smysl, který tuto touhu uspokojí*. Frankl vidí smysl v tom, co zvyšuje kvalitu života, co dává člověku vědomí, že nežije jen tak, ale že zde má úkol, který by měl splnit.

Smysl lze spatřovat mimo jiné v tom, že svým životem a dílem zanecháváme dobrou stopu alespoň v srdcích svých bližních. A jak ukazuje současná psychologie, spirituální inteligence je schopnost vnímat smysl a nacházet souvislosti a schopnost proměny sebe a postoje k nepříznivým podmínkám. Toto setkání s V. Franklem a s logoterapií byl pro mne silný impuls k objevení hodnoty víry.

Kdo další tě ovlivnil?

Jezuita **P. Teilhard de Chardin**, který mi svými spisy pomohl pochopit, že jen racionální vědění nemůže poskytnout člověku plnost života. Jeho věta *Víra je souhlas naší inteligence s obecnou perspektivou vesmíru*. Věřit znamená provádět intelektuální syntézu mi připadá jako program k hledání celistvosti v tříšti poznatků, které přinášejí jednotlivé vědy. Velký vliv na mne měl **T. G. Masaryk** s formulací ideálu života „sub specie aeternitatis“, tedy pod zorným úhlem věčnosti. A do třetice filosof **Emanuel Rádl**, který napsal: *Víra vůbec není teoretickým poznáváním věcí, nýbrž je zvláštním napětím duše rozhodující se pro nějaký čin. Věřit tedy vůbec neznamená věřit v nějaké formule ať náboženské, ať vědecké, ať filosofické, nýbrž znamená s otevřenou myslí a s čistým srdcem, lidsky, se spoléhat, že existuje světový řád a já že jsem také za něj odpovědný*.

Hodně mne ovlivnila krásná literatura a eseje významných spisovatelů a myslitelů. Např.

Franz Werfel napsal: *Spiritualita je schopnost žasnout nad událostmi běžného života a vidět v každé události něco nového*. Nebo

G. K. Chesterton říká, že *skutečně spirituálně žijou je člověk, který neztratil schopnost žasnout*. A podobně **A. de Saint-Exupéry** konstatuje *nemáš co doufat, jestliže jsi slepý k onomu světlu, které není ve věcech, ale které je v jejich smyslu*. Všechny tyto a mnohé další podněty mne přivedly k pochopení, že Bůh je zdroj smyslu našeho života, a nakonec i k odhodlání hledat nábožensky zakotvenou životní cestu. A i když jsem byl v několika desetiletích svého bloudění životem hodně ovlivněn orientálními náboženstvími, považuji za odpovídající svému založení křesťanský životní styl, snad i proto, že jsem v dětství a mládí byl obklopen křesťanskými věřícími příbuznými a spolužáky.

Ty jsi reprezentantem celoživotního učení. Jaká je z tvého pohledu role zážitku při cestě člověka životem?

V mém učitelském poslání mi asi hodně pomohla i velká vnitřní touha přiblížit zájemcům psychologii tak, aby to nebyly jen „informace o“, ale aby to bylo něco, co jim umožní poznatky zažít, propojit s dovednostmi práce na sobě a s dovednostmi sociálně působivého a na sounáležitosti založeného jednání. Velkou inspirací pro mne byla věta jednoho z instruktorů *Prázdninové školy*, kterou si dodnes přesně pamatuji: *Každý dobrý instruktor o něčem informuje, něčemu naučí a něco dá prožít*. Jednota těchto tří komponent – informace, dovednosti, prožitku – je důležitá, má-li učení a vzdělávání být efektivní. Od té doby už důraz na prožitek není jen výsledkem mé pedagogické intuice, ale záměr v přípravě každé lekce. Hodně mi tehdy pomohla knížka **Fedora Vasiljuka** *Psychologie prožívání*. Pokud to jde, dělám svoji výuku interaktivně, chci mít ve výukových skupinách maximálně dvacet lidí, používám i psychologické hry. Velmi často si uvědomuji, že k tomu, co dělám a jak to dělám, mne hodně inspirovala *Prázdninová škola*. Podíl na školení instruktorů a na sledování výchovné funkce *Prázdninové školy* byl pro mne v životě etapou, ze které dodnes žiju, není to uzavřená epizoda mého života.

Dovol mi ještě jeden malý návrat k tématu víra. Pamatuji si jeden citát z hinduistické moudrosti: *Nejvíce zla v lidech a národech pochází z nevědomosti, strachu a sobectví*. Tento výrok mi připadal jako velice výstižná charakteristika problémů doby. Později jsem si uvědomil, že to, co je řečeno v indickém výroku negativně, formuloval **apoštol Pavel** v jednom ze svých listů pozitivně: *Největším darem pro rozvoj člověka je víra, naděje a láska*. Tedy víra proti nevědomosti jako základ vědění: když něco vím jenom kognitivně, tak to není pro mne tak silné východisko k jednání, jako když jsem s tím ztotožněn, když to беру za své. Je nesporným faktem, že akční sílu poznatku dává víra v hodnotu poznatku – víra je vrcholem vědění. Asi nebudou všichni souhlasit s tím, co teď říkám – ale já беру víru jako fundament vědění.

Naděje proti strachu a láska proti sobectví snad už nepotřebují komentář. Není úžasné, jak se tyto pohledy doplňují? A jak vytvářejí dvoupólovou celistvost našeho vědění? Myslím, že tragedií této doby je fragmentarizace. Nikde není nějaký řád, nějaká celistvost, jsme rozkouskovaní pestrou nabídkou. Lékem může být ideál takové celistvosti, integrace, harmonizace osobnosti, o jaký usiluje koneckonců *Prázdninová škola*.

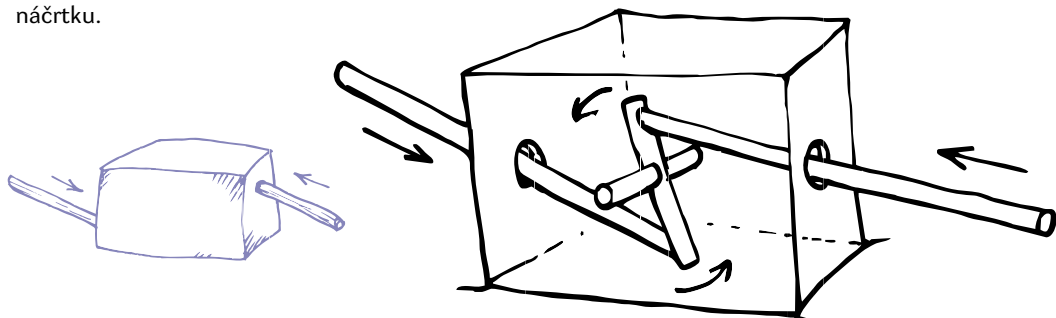

Potvoření: ohlédnutí za černou skříňkou

Jiří Němec

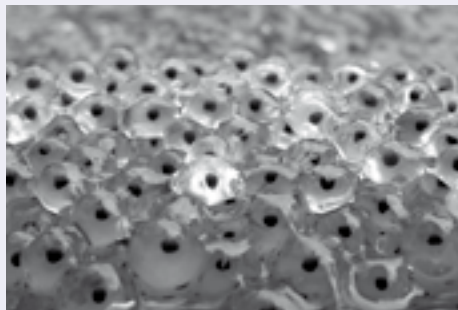
Prohlédli jste naši černou skříňku? Našli jste něco zajímavého, čím byste vysvětlili její podivné a drzé chování, které se staví proti všem fyzikálním zákonům? To je opravdu na pováženou! Čouhající špejle se schová, namísto aby vykukla ještě více. Je to způsobeno jejím umístěním podle uvedeného náčrtku.

Nebojte se sestrojit svoji vlastní černou skříňku, abyste ostatní překvapili. Bude-li také opovrhovat neomylnými přírodními zákony, bude to ta pravá a my se o váš náčrtek rádi podělíme s ostatními.

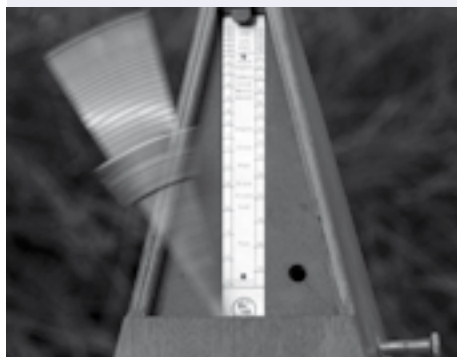
Fotohádanka z minulého čísla

JSOU TO: žabí vajíčka (nejspíš skokaní),
ze kterých budou asi za 10 dní pulci
NEJSOU TO: rybí jikry ani borůvky v aspiku
Panoramatický kalendář vyhrává
Filip Pavlík z Olomouce.

A fotohádanka ze strany 79 čísla tohoto

Ano, ano! Je to on,
měří metrum – metronom!

Výzva: hledejte poslání

Děkuji všem, kteří se osmělili a poslali své řádky. Najdete je otištěny na přebalu minulého čísla. Další došel ještě po uzávěrci, a proto jej uveřejňujeme až nyní:

Zážitková pedagogika je jako drak, mýtická, bohatá a zapalující, s tím rozdílem, že nezůstává v bájích, ale v našich srdcích, je bohatá i bez zlatého pokladu a rozžehne oheň beze ztrát na životech. **Tomáš Sedláček**

Jak však tuto kauzu uzavřít? Říká se „třikrát a dost“, a proto jsme se rozhodli napočtvrté přednést otázku poslání na redakční radě, kde jsme poprosili o komentář odborníky na slovo vzaté. V debatě jsme všichni kroužili kolem zážitkové pedagogiky v souvislosti s podporou harmonického propojení fyzických, mentálních, sociálních i duchovních rovin lidského žití skrze zkušenosti získávané vlastním prožíváním v obyčejných, ale také náročných situacích, vytvářejících prostor pro projevení osobnostních kvalit. Shodli jsme se, že je příležitostí k poznávání sebe i druhých, k revizi hodnotových žebříčků, odkládání masek, navazování dlouhodobých vztahů, rozšiřování obzorů, rozvoji kritického myšlení, a vůbec že má potenciál celkově přispívat „k nápravě věcí lidských“. Diskusi však zcela rozsekla otázka, kterou jen tak mimoděk a téměř bezelstně pronesla **Milena Holcová**: *A proč si na to hrát, když to mohu žít?*

A uhodila hřebíček na hlavičku. Zvuk kovového ťuknutí zněl dlouho do ticha, a když už to vypadalo, že smysl všech her, aktivit a programů zážitkové pedagogiky se zcela ztrácí v nedohlednu, bledne a průsvitní jako zakletá princezna při ranním rozbřesku... ozval se dusot kopyt a přispěchal na pomoc **Miloš Zapletal** jako rytíř na bílém koni: *Takový zážitkový program však může být brankou, kterou lze mnoha lidem toto poznání zprostředkovat!*

Teplá vydechnutí úlevou opět rozehrála atmosféru. Slovo si vzal **Václav Břicháček** a promluvil v metafoře o *...hvězdných hodinách, které odměřují čas skrze ty nejdůležitější zážitky, momenty i celé životní etapy v našich životech, a které nás posouvají vpřed*. Snem každého lektora pak může být, že právě jeho kurz bude tvořit na hvězdných hodinách některého z účastníků jeden z těch významných mezníků. Vraťme se tedy tam, kde to celé začalo: hledejte poslání! Dnes, zítra i pozítří, každý sám za sebe, a nezaletněte se, že se vám bude neustále proměňovat v čase, a že ho možná skrze vaše konání nakonec objeví někdo úplně jiný, aniž byste se to kdy dozvěděli.

Petra Drahánská

zážitky
kurzy
semináře
vzdělávání
projekty

Každému v životě

PSYCHOSEMINÁŘ

6.–10. 3. 2008

Rozvojový a metodický seminář, šťavnatá teorie a řada her.

BUDEME 3

12.–16. 3. 2008

Kurz pro páry v druhé polovině těhotenství.

OTOB

25.–27. 4. 2008

Outdoorová dobrodružná akce pro tříčlenné týmy.

KOLOBĚH

30. 4.–4. 5. 2008

Rozvííme koloběh v vás a v našem životním prostředí.

AKCE D

1.–4. 5. 2008

Herní víkend, kde si sáhnete ke dnu fyzických a duševních sil.

MOKOŠA

6.–11. 5. 2008

Jste zvány na setkání tří generací. K navazování zpřetrhaných nitek ženské moudrosti.

SPEAK & PLAY

8.–11. 5. 2008

Kurz pro rodiče s dětmi, kde angličtina je prostředkem a zároveň přidanou hodnotou tohoto jarního setkání.

VÝZVA SKAL

6.–8. 6. 2008

Život ve výškách, hledání rovnováhy vaší cesty i vašeho života.

TAM KDE ŽIJÍ DIVOČINY

22.–28. 6. 2008

Setkání rodin, žen, mužů a dětí, sdílení zkušeností, třibení názorů, hledání cesty.

ARCHA

26. 6.–5. 7. 2008

Kurz odrážející trendy současného světa, hledání rovnováhy mezi jednotlivcem a společností.

DEJA VU

1.–12. 7. 2008

Když děti odlétly či odlétají z hnízda, je čas omladit zahradu vašeho života.

vykvetě velká přelíčitost

1977
2008

LIVE

2.–6. 7. 2008

Křísíme rajčata, i když bychom měli spíš křísit
Kainy a Lazary...

ČECHOHRAD

3.–11. 7. 2008

Kurz pro mládež českých krajanů žijících na Ukrajině
a několik středoškoláků z ČR.
Poznej novou kulturu, jazyk a tradice.

ZRCADLO

11.–20. 7. 2008

Jak se vidíš sám a jak tě vidí druzí? Nové zážitky,
sebereflexe, vzájemná inspirace.

LATERNA

21.–31. 7. 2008

Kurz pro středoškoláky nejen o světle
a sebepoznání.

TRAMTÁRIE

2.–13. 8. 2008

Odvaha vykročit za hranice všednodennosti
a vydat se na Cestu.

DoNitraZeMě

16.–26. 8. 2008

Jak obstojíš v náročných situacích...

HRANIČÁŘ

17.–29. 8. 2008

Prostor pro setkání Čechů a Němců, hlubší porozumění
a pro navázání přátelství bez „hranic“.

KOVÁŘSKÉ symposium

27.–31. 8. 2008

Pokročíli zde mají možnost navázat na zkušenosti
nabyté u kovářské výhně.

JAKÉ JE TO ASI V ČUDU

aneb víkend na draka

24.–28. 9. 2008

Prodloužený víkend pro prarodiče a jejich vnoučata.

Prázdninová škola Lipnice
Outward Bound ČR

Jaromírova 51, 120 00 Praha 2

T 224 942 534

M 608 277 907

E psl@psl.cz

www.psl.cz 99

Objednávky a předplatné

Společnost A.L.L. Production působí na českém trhu od roku 1991 a nyní patří mezi největší firmy zabývající se službami pro vydavatele tisku. Distribuci na základě předplatného zajišťuje pro více než 250 časopisů – jedním z nich je i *Gymnasion*.

MOŽNOSTI OBJEDNÁNÍ ČASOPISU

Telefonicky

Call centrum: +420 234 09 28 51

Fax: +420 234 09 28 13

E-mailem a po internetu

předplatne@předplatne.cz

www.předplatne.cz

Písemně

A.L.L. production, s.r.o.

P.O. BOX 732

111 21 Praha 1

Prostřednictvím SMS

SMS zprávu pošlete ve formátu: OBJ GYM # JMENO
PRIJMENI ULICE C.DOMU MESTO PSC

Poznámka a upozornění:

- # – místo tohoto znaku je nutné použít číslo 1–10 pro objednání jednotlivých vydání
 - při psaní zprávy prosím používejte velká písmena bez diakritiky
- Příklad: OBJ GYM 9 JOSEF NOVAK CAPKOVA 30
BRNO 60200
- SMS zprávu pošlete na číslo 900 11 06
(platí pro všechny operátory)
- Službu technicky zajišťuje ATS Praha.
V případě problémů volejte na infolinku
776 999 199 (pondělí až pátek od 9 do 16 hod.)
- Za zprávu v max. délce 160 znaků
zaplatíte 6 Kč (včetně DPH).

CENA ČASOPISU

Cena předplatného (za 1 ks): 142 Kč/ks vč. poštovného

Cena jednotlivých čísel mimo předplatné (1 ks):

138 Kč/ks + poštovné dle váhy záсылky

**Časopis lze zakoupit
také ve vybraných prodejnách
v Praze, Brně, Olomouci,
Plzni, Českých Budějovicích,
Ústí nad Labem, Nymburku
a dalších městech**

(tyto možnosti se neustále snažíme rozšiřovat,
aktuální seznam prodejných míst najdete
na www.gymnasion.info)

Kontaktní adresa na SLOVENSKU

ŽIVICA,

Centrum environmentálnej

a etickej výchovy

Vysoká 18

811 06 Bratislava

tel./fax: +421 2 52 962 929

hips@zivica.sk

www.zivica.sk

**Díky nedávnému dotisku
lze objednávat také všechna
starší čísla *Gymnasionu*.
Neváhejte a vytvořte si
ucelenou řadu!**

Další informace:

www.gymnasion.info

předplatné.cz

foto © Pepa Středa

DĚKUJEME ZA FINANČNÍ
PODPORU VYDÁNÍ OSMÉHO
ČÍSLA, NA KTERÉ SE PODÍLELI:

Alan Svoboda

Nadace Pangea

Mezinárodní Višegradský fond

Profesní sdružení
pro zážitkové vzdělávání

PANG A

-
- Visegrad Fund
-

Projekt vydávání časopisu *Gymnasium*
byl finančně podpořen Mezinárodním
Višegradským fondem.
www.visegradfund.org

Podzimní peníze

Čas jsou peníze, říká staré přísloví. Proto je naprosto pochopitelné, že téma, které je u někoho až na prvním místě, přichází u nás na řadu už jako desáté. Co to bude?

Mince, bankovky, obnos, částka, suma, hotovost, platidlo, měna, finance.

Peněženka, šrajtofle, pokladnička, šporkasa, penězokaz, peněžník. Grejcary, mergle, prachy, prašule, prašulky, penízky, chechtáky, chechtouny, chechtáče, many, škvára, vata, love, lováky, lováče, soldy, šajny, floky, háky, outratníky, brky, bubáky, fiňáry, šmuky, klepáče, prachatice, lupeno, lažany, čmrdliky, tititi, babky, bakule, cvoky, voči, vejvar.

Dostat to za pakatel, nemít ani vindru, smrdět halěšem, přijít na buben, nahrabat, naskrblit, našetřit, uspořit, nahospodařit, rozházet, rozfrcat, utratit, rozfofrovat, plýtvat.

- 1. UČENÍ ZÁŽITKEM • 2. INTEGRACE
- 3. DOBRODRUŽSTVÍ • 4. ERÓS • 5. TVOŘIVOST • 6. HRA
- 7. PRAŽDNINOVÁ ŠKOLA LIPNICE • 8. PŘÍRODA
- 9. ČAS • 10. PENÍZE • 11. PUTOVÁNÍ • 12. DAR

GYMNASION
časopis pro zážitkovou pedagogiku